

REFLEKSIONSVÆRKTØJ

Til brug for socialfaglige risikovurderinger
i sager vedr. udsatte børn og unge med
etnisk minoritetsbaggrund

**Projekt: Risikovurderinger i
dilemmafyldte sager vedr. børn
og unge fra familier med etnisk
minoritetsbaggrund**

UDARBEJDET AF
JYTTE HANSEN
UNIVERSITY COLLEGE SYDDANMARK
UDVIKLING OG FORSKNING
NVIE

NATIONALT VIDENCENTER FOR
INKLUSION OG EKSKLUSION
NVIE
UNIVERSITY COLLEGE
SYDDANMARK
UCSYD.DK

Indhold

Indledning og formål	5
Læsevejledning	9
Særlig vejledning for undervisere og studerende på diplomuddannelsen	10
Præsentation af familierne.....	12
Etnisk baggrund	12
Sprogfærdigheder i dansk	12
Helbredsforhold.....	12
Tilknytning til arbejdsmarkedet.....	12
Retsgrundlag for ophold i Danmark	12
Familiens kontaktflader	13
Anledningen til familiens kontakt med de sociale myndigheder	13
Sagernes forløb.....	13
Akutte anbringelser	13
Familiiekonsulentbistand	14
Afsluttede og afbrudte sagsforløb.....	14
Fortsatte sagsforløb.....	15
Udviklingen i risikobilledet	15
Konteksten for socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og risikovurderinger	16
Lovgrundlaget.....	17
Organisationsstrukturen.....	22
Teamstrukturens betydning for opbygning af vidensgrundlaget.....	23
Organisationsstrukturen betydning for samspillet med forældrene	24
Diskurser	24
Barnet i fare – det farlige barn	25
Mangeldiskurs	27
Selvbestemmelsesdiskursen.....	27
Den socialpædagogiske diskurs.....	28
Diagnosediskurs.....	29
Ære og skam - diskurs.....	30
Retssikkerhedsdiskurs	30
Diskursens betydning for socialrådgiverens rolle.....	31

Myndighedsrollen.....	31
Refleksionstemaer.....	33
Vidensgrundlagets elementer og spor	34
Vidensgrundlagets elementer ved sagens begyndelse	34
Underretning	34
Børnesamtale.....	36
Forældresamtale	37
Forældrenes modstand	38
Den børnefaglige undersøgelse.....	39
Indsamling af viden fra andre aktører	40
Indhentning af oplysninger fra eksperter.....	41
Vidensgrundlagets elementer gennem sagens forløb.....	41
Statusrapporter	41
Opfølgingsmøder	42
Børnesamtaler	43
Viden fra eksperter	43
Mellem opfølgingsmøderne	43
Viden fra retssystemet	43
Sammenhængen i vidensgrundlagets elementer.....	44
Fem spor i vidensgrundlaget	46
Et risikospor der følger ” barnet i fare / det farlige barn” – diskursen.....	46
Systemlogikkens videnspor	46
Et socialpædagogisk spor	47
Et diagnostisk spor.....	47
De fire spor	47
Et livsforløbs spor	48
Refleksionstemaer.....	48
Socialfaglige risikovurderinger	50
Forskellige forståelsesrammer og værdier.....	50
Socialrådgivernes forståelsesramme og værdier	51
Forældrenes forståelsesramme og værdier	54
Børnenes og de unges forståelsesramme og værdier	56
Foranstaltningernes forståelsesramme og værdier	57

Risikofaktorer ved sagernes begyndelse	59
Pigesagerne	59
Drengesager.....	59
Familiesager.....	60
Tydelige risikofaktorer i alle sager.....	60
Hvordan udvikler risikofaktorerne sig gennem sagernes forløb?	61
En betydelig reduktion af risikofaktorer.....	61
En mindre reduktion/ændring i omfanget af risikofaktorer	62
En forøgelse af risikofaktorer	63
To spor i risikobilledet	65
Farlighedssporet	65
Identitetssporet.....	66
At følge to spor	68
Balancer og dobbeltheder	68
Refleksionstemaer	70
Sammenfattende om vidensgrundlagets bæredygtighed og dynamik	71
Konteksten for socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og socialfaglige risikovurderinger	71
Videnselementernes sammenhæng og spor.....	72
De socialfaglige risikovurderinger - forskellige forståelsesrammer	74
Bilag 1 – Projektets datagrundlag og metoder.....	77
Indledning.....	79
Tidsramme	79
Formål.....	79
Dataindsamling.....	79
Det teoretiske perspektiv	79
Et konkret praksisperspektiv	82
Et børne- og ungeperspektiv	83
Datagrundlag	83
Samarbejdet med X Kommune.....	83
Dataindsamlingsmetoder	84
Læsning af sagsakter i det kommunale journalsystem	84
Observation af møder	84
Interview med børn og unge	84

Interview med socialrådgivere	84
Analysemetoder	85
Dokumentanalyse.....	85
Diskursanalyse	86
Caseanalyse	87
Casebeskrivelserne	88
Litteraturhenvisninger	89

Indledning og formål

Dette projekt er finansieret af Socialstyrelsens pulje til forskning og udvikling i forbindelse med Den sociale diplomuddannelse Børn og unge samt Master i udsatte børn og unge.

Tanken bag projektet er at udvikle et undervisningsmateriale, som kan kvalificere de fagprofessionelles praksis i forhold til de mest udsatte børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund.

I ansøgningen til projektet angav vi dette formål:

”At udvikle et bæredygtigt og dynamisk vidensgrundlag for socialfaglige risikovurderinger i dilemmafyldte sager vedr. børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund, der inddrager de kulturelle forholds betydning, samt hensynet til både her – og – nu indsats og en løsning der er langtidsholdbar.

At udvikle et refleksionsværktøj, som kan sikre kvalitet i risikovurderingsprocessen både for den enkelte fagprofessionelle og i fælles mødesammenhænge, og at gøre dette, så det kan omsættes til efter- og videreuddannelse (diplom- og professionsmasteruddannelser) med henblik på:

At udvikle de studerendes vidensgrundlag, færdigheder og kompetencer til at foretage bæredygtige risikovurderinger i dilemmafyldte sager vedr. børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund”

Projektet har derfor haft fokus på vidensgrundlag i børn og unge sager og på de socialfaglige risikovurderinger.

Konteksten for sagsarbejdet er Børne- og Familieafdelinger i det kommunale system, og de centrale aktører, for arbejdet med vidensgrundlag og socialfaglige risikovurderinger, er de socialrådgivere, der er ansat i disse afdelinger. Det er således socialrådgivernes arbejde med vidensgrundlaget, herunder risikovurderingerne i de enkelte sager, der er centralt for projektet.

En unavngiven kommune har bidraget med tretten sager, hvor udgangspunktet for valget har været:

- at det var sager med meget komplekse problemstillinger
- at det var børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund

Valget af sager, der udelukkende består af børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund, giver en særlig udfordring:

”Det er umuligt at kvalificere socialt arbejde med etniske minoritetsfamilier, hvis man ikke samtidig er opmærksom på de socialt set meget problematiske mekanismer, som følger med kategoriseringer.”¹

En udfordring som kan lægge op til en enten eller tilgang. Enten søger man helt at udgrænse betydningen af den etniske minoritetsbaggrund. Eller man tillægger denne baggrund den altafgørende betydning.

Der kan være en lighedstænkning, som tilsiger, at et barn er et barn uanset etnisk baggrund, og derfor undlader man at tillægge minoritetsbaggrunden nogen særlig betydning. Barnet/den unge skal jo leve i det

¹ Skytte, Marianne: Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde; Hans Reitzels Forlag 2007 s. 15

danske samfund efter danske normer, men det kan måske netop være et oprør mod forældrenes kulturbaggrund, der er udløsende for kontakten med det sociale system.

Der kan også være en generaliseret viden, som man trækker på. At muslimer er sådan og sådan, og at man derfor ikke er nysgerrig på at undersøge netop denne familie. Der kan være en forestilling om, at børnene også kommer fra et fremmed sted ligesom deres forældre. Der kan være en forestilling om, at forældrene med udgangspunkt i deres etniske baggrund føler sig i deres gode ret til at udsætte børnene for overgreb.

En del undersøgelser viser, hvorledes børn og unge med migrantbaggrund oplever, at det danske samfund og de danske institutioner stiller krav om kulturel ensartethed og tilpasning, som de ikke kan eller ikke ønsker at imødekomme. Ofte på trods af institutionernes flerkulturelle idealer lærer børn og unge, at de ikke hører til, at de ikke passer til de danske normer, og at deres kultur bliver bebrejdet for dette.

Få studier undersøger børnenes liv uden for danske institutioner. Som oftest betragter man dermed ikke deres liv som en migranttilværelse med forbindelser til et større netværk og som en del af *vedvarende transnationale processer*.²

I de analyser, vi har foretaget i projektet, har vi tilstræbt at finde en balance mellem både at se barnet/den unge med de vilkår den etniske minoritetsbaggrund giver og at se barnet/den unge med de vilkår, der er for at få opfyldt deres ønsker for deres fremtidige liv i det danske samfund.

Projektperioden har strakt sig over 3 år. Det har åbnet mulighed for at følge, hvordan vidensgrundlaget har udviklet sig gennem sagsforløbene, og hvordan risikofaktorerne har udviklet sig. Vi har kunnet følge sagerne gennem læsning af sagsakterne i det kommunale journalsystem, ved at deltage som observatør i opfølgningsmøder samt gennem interviews med socialrådgivere og de unge.

Disse sagers ekstreme karakter har givet mulighed for at analysere hvilke faktorer, der har betydning for vidensgrundlagets dynamik og bæredygtighed for de socialfaglige risikovurderinger. Ved at kunne følge sagernes forløb fra deres begyndelse og til afslutning eller projektperiodens afslutning har det åbnet mulighed for at se nærmere på hvilke elementer, der indgår i vidensgrundlaget, og hvordan dette udvider sig.

Når det gælder de kulturelle forholds betydning, har vi taget udgangspunkt i denne forståelse af kultur:

*"Kultur kan hverken reduceres til sari'er, samba og sushi eller til en række fælles menneskelige komponenter i et skema. Kultur består heller ikke af en række statiske og fast afgrænsede forskelle eller ligheder, men eksisterer kun i kraft af at den leves, forhandles og forandres."*³

Vi har derfor valgt at rette fokus mod børnenes og de unges livsforløb, samt de fællesskaber som de indgår i på forskellige arenaer og lade de kulturelle forholds betydning træde frem i den sammenhæng.

Vi har fulgt sagerne forløb med et dobbeltblik. Et blik på vidensgrundlaget og et blik på risikofaktorerne. Det dobbelte består i hele tiden at være opmærksom på sammenhængen mellem de to, for på den baggrund at kunne sige noget om bæredygtighed og dynamik.

² Lokale liv, fjerne forbindelser; Hans Reitzels Forlag 2005 (s.14-15)

³ Lokale liv, fjerne forbindelser; Hans Reitzels Forlag 2005

Bæredygtigheden skal forstås på den måde, at der er belæg for de risikovurderinger, der foretages. Gennem en analyse af foranstaltningens virkning på risikoniveauet kan der skabes grundlag for at undersøge om det vidensgrundlag, der var udgangspunktet for at vælge den pågældende foranstaltning, var tilstrækkelig bæredygtigt. En måde, at afgøre om vidensgrundlaget var tilstrækkeligt, er at aflæse den iværksatte foranstaltnings reducerende virkning på risikofaktorerne. Hvis risikoniveauet stiger, mens barnet/den unge deltager i den valgte hjælpeforanstaltning, kan det hænge sammen med, at det var en begrænset viden, man foretog sin risikovurdering på. At de risikofaktorer, ligesom den viden man havde på det pågældende tidspunkt, kun var toppen af isbjerget, og at man derfor kun kunne sætte ind i forhold til det.

Dynamikken skal forstås på den måde, at vidensgrundlaget fortløbende udvides og justeres. Således at vidensgrundlaget giver indblik i børnenes/de unges og familiens livssituation.

Vidensgrundlaget består af flere elementer, og risikovurderingen har sammenhæng med, hvilken vægt de enkelte elementer tillægges. Risiko er imidlertid ikke noget eksakt fænomen. Det hænger sammen med den kontekst, det opstår i og de øjne, der ser på det. Hvordan forstår socialrådgiveren barnets/den unges situation, og hvilken målestok har vedkommende for sin vurdering af risiko?

For mange socialrådgivere ligger der en særlig opgave i at skabe tilstrækkelig viden om barnet og den unges familieforhold. For mange af de mest udsatte familier med etnisk minoritetsbaggrund er meget tilbageholdende med at give de sociale myndigheder indblik i deres private liv. De etniske minoritetsfamilier har også i mange tilfælde et anderledes syn på, hvad der udgør risikofaktorer i barnets og den unges livssituation. Deres perspektiv er et andet end det, socialrådgiverne som myndighedsudøvere har.

En børne- og ungesag er et forvaltningsmæssig begreb. Det giver et særligt udgangspunkt for at forholde sig til sammenhængen mellem vidensgrundlag og risikovurderinger. For kan sagsakter i en kommunal forvaltning indfange viden om det levede liv i en udsat, marginaliseret familie?

Gennem arbejdet med projektet har det vist sig, at grundlaget for at udvikle et bæredygtigt og dynamiske vidensgrundlag for socialfaglige risikovurderinger skal findes i sammenhæng med at skabe rum for løbende refleksioner over sammenhængen mellem vidensgrundlag og risikovurderinger. Derfor har vi valgt at bruge analyserne af case-materialet til at udarbejde dette refleksionsværktøj.

Med et refleksionsværktøj vil vurderingsprocessen kunne kvalificeres med flere perspektiver og blik for, at der bag det umiddelbart risikofyldte kan vise sig mere usynlige risikofaktorer, som er lige så væsentlige at forholde sig til i vurderingsprocessen.

Gennem analyserne har vi kunnet fremkalde de opmærksomhedspunkter og refleksionstemaer, som har en særlig betydning for vidensgrundlagets bæredygtighed og dynamik, når det drejer sig om børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund. Derfor er dette undervisningsmateriale bygget op som et refleksionsværktøj bestående af en beskrivelse af opmærksomhedsfelter og refleksionstemaer. Disse har tilsammen afgørende betydning for vidensgrundlagets bæredygtighed og dynamik i forhold til at vurdere risikofaktorer og hvilken indsats, der skal iværksættes for at opfylde formålet om barnets bedste.

Tanken med dette refleksionsværktøj er at vise, at der er mange måder at skabe dynamik og bæredygtighed i et vidensgrundlag på. Der er forskellige elementer og forskellige spor, man kan følge og tage udgangspunkt i. Det er vores håb, at socialrådgivere kan bruge refleksionsværktøjet både til egen refleksion

gennem et sagsforløb – fra begyndelsen til afslutningen – og til fælles refleksioner med andre. For dermed at holde sig for øje, at det er gennem fortløbende refleksioner over de forskellige elementer og aspekter, der indgår i et sagsforløb, at man som socialrådgiver kan arbejde med dynamikken i vidensgrundlaget og bæredygtigheden i risikovurderingerne.

Læsevejledning

Vi indleder dette refleksionsværktøj med en kort præsentation af de tretten familier i case-materialet. Dette for at vise, at refleksionsværktøjet er udarbejdet på grundlag af tretten konkrete sager og deres forløb gennem en længerevarende periode. Der er desuden udarbejdet en case-samling med en beskrivelse af de tretten cases, som der også henvises til i refleksionsværktøjet.

Andet kapitel vedrører de opmærksomhedspunkter, der knytter sig til den kontekst, socialrådgiverne arbejder med disse sager indenfor. Det drejer sig om lovgrundlaget, organisationsstrukturen og de gennemgående diskurser, og de vilkår det skaber for socialrådgivernes udfyldelse af myndighedsrollen. Dette for at lægge op til refleksioner over, hvilken betydning konteksten har, og hvilke muligheder der er for at justere med elementer i konteksten, som kan synes indlysende og som en selvfølgelig del af hverdagen.

I tredje kapitel omhandler opmærksomhedspunkterne i socialrådgivernes arbejde med vidensgrundlagets elementer. Det drejer sig om de vidensdokumenter, der anvendes både ved sagens begyndelse og igennem sagens forløb. Her rettes opmærksomheden mod det mønster, som dannes i vidensgrundlaget i form af fem forskellige vidensspor. Dette for at lægge op til refleksioner over, hvordan samspillet mellem elementerne kan rumme muligheder for en anden dynamik, og hvor der kan være barrierer, som reducerer både bæredygtighed og dynamik.

Det fjerde kapitel behandler opmærksomhedspunkterne i de socialfaglige risikovurderinger. Som bagtæppe for risikovurderingerne rettes opmærksomheden først mod de forståelsesrammer socialrådgivere, foranstaltninger, forældre, børn og unge har med i mødet med hinanden. Derefter rettes opmærksomheden mod de risikofaktorer, der er ved sagens begyndelse, og hvordan risikobillederne udvikler sig undervejs. Her rettes opmærksomheden også mod de mønstre der dannes, når man følger udviklingen i risikobillederne og hvad, der har indflydelse på om der sker en reduktion eller en forøgelse af risikofaktorerne. Dette for at lægge op til refleksioner over, hvilken betydning mødet mellem forskellige forståelsesrammer har for de risikovurderinger socialrådgiverne foretager - i forlængelse heraf hvilken betydning det har, om socialrådgiverne følger et farlighedsspor eller et identitetsspor, når de foretager deres fortløbende risikovurderinger, og hvad der skal til for at følge begge spor.

Femte kapitel sætter fokus på, hvad der har betydning for om vidensgrundlaget kan karakteriseres som bæredygtigt og dynamisk. Her understreges det væsentlige i at skabe plads til kontinuerlige refleksioner, når man vil stræbe efter bæredygtighed og dynamik i vidensgrundlag og socialfaglige risikovurderinger.

Særlig vejledning for undervisere og studerende på diplomuddannelsen

Refleksionsværktøjet har fokus på sammenhængen mellem vidensgrundlag og socialfaglige risikovurderinger i sager vedr. udsatte børn med etnisk minoritetsbaggrund. Refleksionsværktøjet har ligeledes fokus på, hvordan der kan skabes dynamik og bæredygtighed i vidensgrundlaget i sager vedr. udsatte børn og unge fra etniske minoritetsfamilier. Således at de foranstaltninger, der iværksættes bidrager til at reducere de vurderede socialfaglige risikofaktorer.

Refleksionsværktøjet er udarbejdet på baggrund af analyser af tretten komplekse sager vedr. børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund. Disse cases er bekræftet i en særskilt case-samling. Dette refleksionsværktøj kan anvendes alene eller sammen med case-samlingen.

Refleksionsværktøjet vil kunne anvendes i undervisningen på modul 1,2,3 og 4.

På modul 1 **Videnskabsteori og teorier om sociale forhold** vil det have særlig relevans for undervisningen i temaerne:

- Viden og refleksivitet
- Sammenhæng mellem professionel viden, magt og etik

Refleksionsværktøjet lægger netop op til, at viden udvikles gennem refleksioner over de elementer og spor, der indgår i vidensgrundlaget i børn og unge sager.

På modul 2 **Teoretiske perspektiver i socialt arbejde med udsatte børn, unge og familier** vil det kunne anvendes i forhold til undervisningen i alle temaer og især have relevans for:

- Børn og unge i familien, tilknytning og separation samt forståelse af familiens dynamik.
- Chanceulighed og risikobegrebet – belastnings- og beskyttelsesfaktorer, modstandskraft og mestrings i børn og unges liv.

Refleksionsværktøjet lægger op til et særligt fokus på betydningen af børnenes og de unges tilhør til familien sat i sammenhæng med iværksættelse af sociale foranstaltninger. Hvordan børn og unge fra etniske minoritetsfamilier må finde en balance mellem familien og det danske samfund.

Refleksionsværktøjet har et særligt fokus på socialfaglige risikovurderinger.

På modul 3 **Metoder i arbejdet med udsatte børn, unge og familier** vil det kunne anvendes i forhold til undervisningen i alle temaer og især have relevans for:

- Undersøgelse af børn, herunder risikovurdering.
- Iagttagelses- og inddragelsesmetoder i arbejdet med børn og unge.
- Samtale med børn.

Refleksionsværktøjet udfolder betydningen af en dynamisk tilgang til sammenhængen mellem undersøgelse og risikovurderinger, og hvordan valget af metode i samtalen med børn og unge kan have betydning for bredden i undersøgelsens vidensgrundlag.

På modul 4 **Myndighed og leverandør på børne- og ungeområdet** vil det kunne anvendes i forhold til undervisningen i temaerne:

- Lovgrundlag og retskilder.
- Organisationsforståelse på børne- og ungeområdet.
- Myndighedsudøvelse og arbejdet som leverandør af indsatser.

Refleksionsværktøjet retter fokus mod de dele af konteksten, der har betydning for myndighedsudøvelsen – jf. kapitlet om konteksten for socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og risikovurderinger.

Præsentation af familierne

En unavngiven kommune har givet os adgang til at følge tretten meget komplekse sager vedr. børn og unge fra etniske minoritetsfamilier gennem projektperioden som begyndte i januar 2012 og som afsluttes i december 2014. Disse sager vedrører 28 børn og unge i alderen fra 0 – 20 år. I dette afsnit vil vi give en kort præsentation af familierne, deres situation, hvad der var anledningen til at børnene og de unge blev til en sag i Børne- og Familieafdelingen, og hvordan sagsforløbet blev.

Der er givet tilsagn fra datatilsynet til at få indblik i disse personfølsomme data, som her vil blive viderefremmet i anonymiseret form.

Etnisk baggrund

Det er alle børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund. Familierne kommer fra Libanon, Bosnien, Irak, Afghanistan, Pakistan, Kosovo/Albanien og Tyrkiet. De er således alle fra ikke-vestlige lande, og alle forældrene er muslimer.

Sprogfærdigheder i dansk

Nogle af forældrene taler og forstår dansk. Af dem er nogle gift med en ægtefælle, som ikke taler eller forstår ret meget dansk. I andre familier er det begge forældre, der kun taler og forstår dansk i meget ringe omfang. I alle familierne taler de sammen på deres eget sprog. Alle børnene har lært dansk gennem skole og daginstitutioner.

Forældrenes sprogfærdigheder har betydning for spillet med de sociale myndigheder. Projektet viser, at manglende sprogfærdigheder kan skabe barrierer i kommunikationen mellem socialrådgivere og forældre.

Helbredsforhold

Mange af forældrene er psykisk syge, flere er traumatiserede og lider af PTSD. Dertil kommer, at forældrene ofte er syge med fysiske sygdomme.

Tilknytning til arbejdsmarkedet

De fleste af forældrene har en svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Enkelte af fædrene har dog haft længe-revarende arbejdsforhold, men er bortset fra én blevet fyret i forbindelse med virksomhedslukninger eller selv blevet sygemeldt, og derefter har de ikke fået fodfæste på arbejdsmarkedet igen. Flere af forældrene er tilkendt førtidspension.

Der er således for disse forældre tale om en meget marginaliseret position i forhold til arbejdsmarkedet.

Retsgrundlag for ophold i Danmark

Nogle af familierne oplever, at de har et usikkert opholdsgrundlag. I en af sagerne fylder det særlig meget. For det er en mand, som er blevet afvist som asylansøger, og han er gift med en kvinde med opholdstilladelse i Danmark, og hende har han to børn med. En familie har efter mange år som flygtninge fået midlertidig opholdstilladelse pga. moderens alvorlige psykiske sygdom. Nogle er familiesammenført.

Ingen af familierne er danske statsborgere og i forbindelse med at der i nogle af sagerne er afsagt domme i meget alvorlige kriminelle forhold, kommer det på tale at udvise dem efter endt afsoning. Dog uden det bliver effektueret.

Familiens kontaktflader

Alle familierne har bevaret kontakt med deres eget etniske netværk både i og uden for Danmark. Flere tager på besøg i deres hjemland. De lægger alle stor vægt på de normer og værdier, der findes i disse netværk.

Familiernes kontakt til det danske samfund består primært i samspillet med det offentlige system og for nogle enkelte med en arbejdsplads. Derudover er der ikke nogen særlig kontakt med folk uden for deres eget etniske minoritetsnetværk.

Anledningen til familiens kontakt med de sociale myndigheder

De sager, vi har fulgt begynder alle med en underretning i sammenhæng med at barnet/den unge befinder sig i en meget vanskelig situation.

I fem af sagerne er anledningen af pigerne i familien modsætter sig de normer og regler, der er for pigers adfærd. De rækker ud efter den frihed, som de mener danske unge har og kontakter myndighederne for at få beskyttelse mod de overgreb de bliver udsat for i familien, når de bryder normerne.

I fire af sagerne er det drenge, det drejer sig om. Her er det mere blandet, hvad anledningen er. I en sag er det alvorlig omsorgssvigt og voldelige reaktioner fra drengen, i en anden sag er det drengen, der flygter fra faderens vold, i en tredje er det drengens egen kriminalitet og i en fjerde er det også drengens egen vold mod familien og kriminalitet.

I fire sager er det forældrenes manglende omsorgsevne, der er anledning til underretningerne. Det skyldes forældrenes psykiske sårbarhed, psykisk sygdom, vold i familien og omsorgssvigt i forhold til børnenes basale behov.

Sagernes forløb

Bortset fra en enkelt af sagerne har de alle et længere varende forløb med forskellige former for foranstaltninger.

Akutte anbringelser

I ti af de tretten sager bliver børnene og de unge akut anbragt. I syv sager ved sagens begyndelse. I tre sager efter sagen er begyndt med forberedelserne til en børnefaglig undersøgelse, som ikke når at blive færdig, før der opstår en alvorlig situation, der resulterer i en akut anbringelse.

Det er forskelligt, hvordan forløbet fortsætter efter den akutte anbringelse af børnene og de unge. I tre sager, der alle vedrører piger, bliver den akutte anbringelse til langvarige tvangsanbringelsesforløb. I de sager kommer der ikke noget samarbejde i stand med forældrene. Det bliver et modstandspræget samarbejde, hvor forældrene lægger pres på børnene for, at de til myndighederne skal give udtryk for, at de ønsker at komme hjem at bo. Samtidig fastholder socialrådgiverne deres vurdering af, at børnene/de unge har behov for den støtte, der er iværksat uden for hjemmet. Det betyder, at børnene kommer i klemme mellem presset fra forældrene, som de ikke kan imødekomme, og myndighederne som fastholder grundlaget for anbringelsen – også selv om børnene/de unge giver udtryk for, at de gerne vil hjem til forældrene.

I to sager, der også vedrører piger, bliver den akutte anbringelse kortvarig og afløses af en familiekonsulentindsats i forhold til forældrene og en støttekontaktpersonindsats til pigerne. Her giver forældrene deres

samtykke. For disse to piger bliver det til en vekslen mellem tilbagevenden til familien og ud i en anbringelse igen og tilbage til familien.

I den ene sag er forældrene åbne over for at modtage den støtte familiekonsulenten bidrager med, og de indgår også i et samarbejde med støttekontaktpersonen. I den anden sag siger forældrene nej tak til en direkte indsats i familien, men de indgår i et samarbejde med støttekontaktpersonen. Forældrene indgår i et samarbejde med socialrådgiveren om disse indsatser og afslutningen af dem, når risikofaktorerne er blevet reduceret.

I fire sager, der alle vedrører drenge, bliver anbringelserne af længere varighed med samtykke fra forældrene. For den ene dreng bliver der tale om et anbringelsesforløb, som afbrydes flere gange med at drengen flytter hjem til familien igen, hvorefter han i forbindelse med konflikter i familien flygter/flytter fra familien igen. Her indgår forældrene i et samarbejde med støttekontaktpersonen mellem anbringelserne. For to af de andre drenge er der ikke megen kontakt med forældrene under anbringelsen. Den ene far sidder i fængsel, og den andens far er anbragt på et psykiatrisk behandlingssted. I tilfældet med den fjerde dreng tilslutter forældrene sig drengens bagatellisering af problemerne. De ser ham som en sød dreng, og de ser derfor ikke behovet for en støttekontaktperson, da anbringelsen ophører.

I en sag, der vedrører to små børn, bliver den akutte anbringelse meget kort. For moderen henter med myndighedernes samtykke børnene, så snart hun bliver udskrevet fra skadestuen efter faderens voldelige overfald.

Familiekonsulentbistand

I tre sager begynder sagen med familiekonsulentbistand. I den ene familie bliver denne akut iværksat. I den anden fortsættes den bistand, som en anden kommune har foranstaltet. I den tredje iværksættes en skræddersyet familieindsats efter den børnefaglige undersøgelse er gennemført. I to af sagerne suppleres familiekonsulentbistanden med støtte/kontaktpersoner til de unge hver for sig.

Afsluttede og afbrudte sagsforløb

Ud af de 28 børn, som vi har fulgt i den treårige projektperiode, er der ni børn og unge, som ikke modtager nogen foranstaltninger ved projektperiodens afslutning:

- En pige, som er over 18 år, har helt meldt sig ud af systemet. Hun har afbrudt kontakten med sin familie.
- En pige, som er over 18 år, har afsluttet sit forløb med støttekontaktperson. Hun bor fortsat hjemme og i gang med en ungdomsuddannelse.
- En pige, som er 17 år, hun bor hjemme og har fundet en balance i sin egen familie og er i gang med en ungdomsuddannelse. Hun har sagt nej tak til fortsat støttekontaktperson.
- En familie med tre små børn har gennemført et forløb med familiekonsulentstøtte på en måde, som har reduceret risikofaktorerne for børnenes udvikling og trivsel. De har sagt nej tak til fortsat støtte.
- En pige, som er over 18 år, flyttede til Libanon og giftede sig der. Hun ville gerne have bevaret kontakten med den støtteperson, som hun havde haft i flere år, men det var ikke muligt uden for landets grænser.
- En dreng, som er over 18 år, har sagt nej tak til støttekontaktperson fra de sociale myndigheder. Han er i kontakt med kriminalforsorgen – både som indsat og som vilkår for en betinget dom.

- En dreng, som er over 18 år, har sagt nej tak til efterværn og den støttekontaktperson, det kunne indebære.

Fortsatte sagsforløb

Der er således 19 børn og unge, der fortsat modtager foranstaltninger:

- Tre piger, som er over 18 år, bor i hver sin egen lejlighed. Den ene med omfattende kontaktpersonstøtte. Hun er endnu ikke kommet i gang med uddannelse. Den anden med en vis støtte og i gang med ungdomsuddannelse. Den tredje med omfattende kontaktpersonstøtte og skolegang.
- To søstre er anbragt hver sit sted, den ene er i familiepleje, mens den anden er på et opholdssted. For begge er der tale om tvangsanbringelse.
- To søskende bor alene sammen med deres mor, som fortsat modtager familiekonsulentbistand.
- Fire søskende bor i deres familie, som fortsat modtager familiekonsulentstøtte, og de har hver deres støttekontaktperson.
- En dreng, som er over 18 år, er anbragt tidsubegrænset på en sikret døgninstitution, i forbindelse med meget grove voldssager.
- En dreng, som er 16 år, er fortsat anbragt på et opholdssted.
- Seks søskende, som bor hjemme hos deres mor, modtager en skræddersyet indsats i form af familiekonsulentstøtte og kontaktpersonstøtte.

Udviklingen i risikobilledet

Som det fremgår af denne korte præsentation af sagsmaterialet, begynder de fleste af sagerne med meget tydelige risikofaktorer, som kræver, at Børne- og Familieafdelingen handler her og nu. Det risikobillede, der er ved sagernes begyndelse, udvikler sig forskelligt. I nogle sager forøges risikofaktorerne gennem sagsforløbet til et niveau, som gør det meget vanskeligt at sætte ind over for dem med de foranstaltninger, som Børne- og Familieafdelingen har adgang til. I disse sager går børnene og de unge fra at være "et barn i fare" til at blive "et farligt barn". Her bliver de foranstaltninger der iværksættes, ofte et vilkår for en betinget dom eller de unge bliver fængslet. I andre sager reduceres risikoniveauet med de sociale hjælpeforanstaltninger, så børnene/de unge kommer ind i en mere positiv udvikling.

Konteksten for socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og risikovurderinger

Socialrådgiverne er de centrale aktører i etableringen af den viden, der bruges som grundlag for at foretage vurderinger af børnenes behov for særlig støtte. De møder børn, unge og forældre fra de tretten sager i projektet inden for den kontekst, Børne- og Familieafdelingen udgør. Det er forskelligt, hvordan børn/unge og forældre kommer ind i den kontekst. I projektet er det i alle tilfælde en underretning fra andre, der bringer børnene/de unge og forældrene inden for. Alt afhængigt af hvor den kommer fra, kan den første kontakt mellem socialrådgiveren og barnet/den unge og forældrene foregå på en skole, på politistationen eller på forvaltningen. Det fælles er, at socialrådgiveren skal danne sig et grundlag af viden, som hun kan foretage sine vurderinger af, om der er risikofaktorer i barnets/ den unges livssituation, som de sociale myndigheder skal reagere på. Socialrådgiverne arbejder i en kontekst, hvor de er på afstand af børnene og de unges dagligliv. Det er de (fag)personer, som er sammen med børnene i det daglige, der jf. § 153 i lov om social service formidler kontakten til socialrådgiveren om forhold i barnets/den unges livssituation, når de får kendskab til eller grund til at antage:

- 1) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte,*
- 2) at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold,*
- 3) at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller*
- 4) at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.*

Det betyder, at socialrådgiveren befinder sig i en perifer position i forhold til børn, unge og familiernes dagligliv, hvilket stiller socialrådgiverne over for en særlig opgave, når de skal udfylde den myndighedsrolle, som lovgrundlaget lægger op til.

Det er en myndighedsrolle, som udfyldes inden for den kontekst som en kommunal Børne- og Familieafdeling udgør. I dette kapitel vil vi beskrive de dele af konteksten, som har særlig betydning for socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og risikovurderinger i komplekse sager vedr. børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund, samt for vedkommendes samspil med børn, unge og forældre.

Det gælder lovgivningen, som udgør det formelle grundlag. Organisationsstrukturen, som sætter de formelle rammer. Diskursen, som udgør måder at give betydning til verden på, der gør andre måder at udlægge verden på mindre plausible eller udelukker dem helt.⁴ Inden for disse dele i konteksten udfylder socialrådgiveren myndighedsrollen i samspillet med forældrene og børnene og de unge.

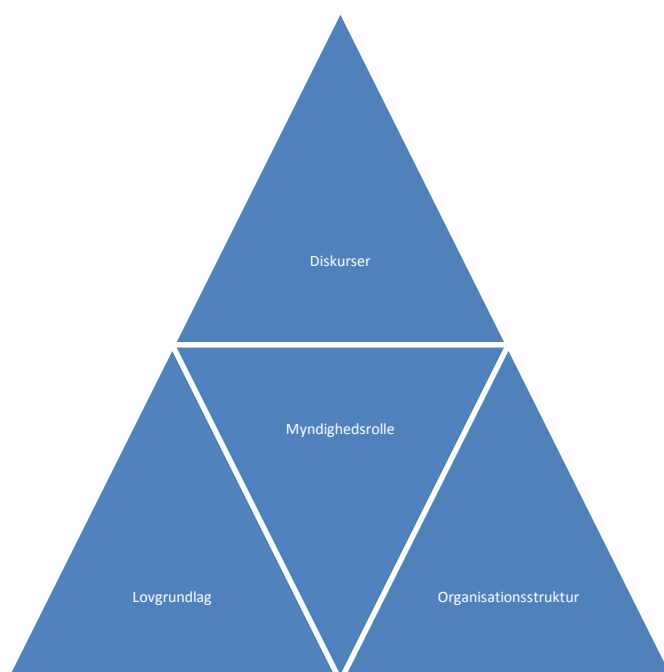
Vi vil først beskrive de bestemmelser i lov om social service, som har særlig relevans for de socialfaglige risikovurderinger. Nemlig § 46, som angiver formålet med den særlige støtte til børn og unge, samt § 50 som angiver retningslinjerne for den børnefaglige undersøgelse. Tilsammen udgør de to bestemmelser, de materielle kriterier for at kunne iværksætte foranstaltninger i medfør af § 52. I projektsagerne er det i nogle tilfælde § 58, som giver grundlag for at foretage en anbringelse uden forældrenes samtykke, der anvendes.

⁴ Kvalitative metoder; Hans Reitzels Forlag 2010, s.265

Derefter vil vi beskrive et eksempel på en organisationsstruktur, som den kan forekomme og forekommer i den unavngivne kommune. Der er mange måder at opbygge strukturen i en afdeling, der varetager opgaverne med den særlige støtte til børn og unge. Der foretages mange skift mellem år og dag i disse afdelingers struktur. Tanken med denne gennemgang er at vise, hvordan strukturen skaber betingelser for det samspil, som socialrådgiveren skal indgå i med forældrene og børn og unge – både i forhold til muligheder og barrierer, som kan vise sig at være indlejret i de strukturelle rammer.

Herefter følger en gennemgang af de diskurser, som analysen af sagsmaterialet viste. *”En diskurs skal dermed ansues som en begrebsramme, et sprog eller et verdensbillede, altså en forudsætning for, hvordan vi opfatter tilværelsen”*⁵

Disse dele af konteksten danner vilkårene for den måde socialrådgiveren udfylder myndighedsrollen i spillet med børn, unge og forældre.

Med denne beskrivelse af disse dele i konteksten retter vi således opmærksomheden mod myndighedsrollen, idet vi lægger særlig vægt på beskrivelsen af de diskurser, som har særlig indflydelse på socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og risikovurderinger.

Kapitlet afsluttes med angivelse af nogle af de centrale refleksionstemaer.

Lovgrundlaget

Børnesager er ikke ansøgningssager. De rejses altid af det offentlige. Derfor har det offentlige pligt til at oplyse sagen, så der kan træffes en afgørelse og mulighed for at indhente oplysninger uden samtykke, jf. retssikkerhedslovens § 11c. En måde at tale om oplysning af sagen er i denne sammenhæng gennem anvendelsen af begrebet vidensgrundlag. Dette skal danne baggrund for at foretage en vurdering af risiko for

⁵ Gustavson, Bernt: Vidensfilosofi; Klim 2001, s. 83

børn og unges udviklingsmuligheder. Det er lovbestemmelser i lov om social service, der danner det formelle grundlag for socialrådgivernes arbejde med både vidensgrundlag og risikovurderinger. I det følgende vil vi gennemgå de centrale bestemmelser i lov om social service. Det er som nævnt § 46 og 50, som angiver de materielle kriterier for at træffe afgørelsen, om der er grundlag for at iværksætte hjælpeforanstaltninger jf. § 52. Efter en præsentation af selve lovteksten vil vi undersøge, hvordan risikovurderingerne kan sammenholdes med de begreber, der bliver anvendt i lovteksten.

Lov om social service angiver i § 46 formålet med den særlige støtte til børn og unge således:

Formålet med at yde støtte til børn og unge, der har et særligt behov herfor, er at sikre, at disse børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende. Støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets eller den unges bedste og skal have til formål at:

- 1) sikre kontinuitet i opvæksten og et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne, bl.a. ved at understøtte barnets eller den unges familiemæssige relationer og øvrige netværk,*
- 2) sikre barnets eller den unges muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer til at indgå i sociale relationer og netværk,*
- 3) understøtte barnets eller den unges skolegang og mulighed for at gennemføre en uddannelse,*
- 4) fremme barnets eller den unges sundhed og trivsel og*
- 5) forberede barnet eller den unge til et selvstændigt voksenliv.*

Stk. 2. Støtten skal være tidlig og helhedsorienteret, så problemer så vidt muligt kan forebygges og afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø. Støtten skal i hvert enkelt tilfælde tilrettelægges på baggrund af en konkret vurdering af det enkelte barns eller den enkelte unges og familiens forhold.

Stk. 3. Støtten skal bygge på barnets eller den unges egne ressourcer, og barnets eller den unges synspunkter skal altid inddrages med passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed. Barnets eller den unges vanskeligheder skal så vidt muligt løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken. Hvis dette ikke er muligt, skal foranstaltningens baggrund, formål og indhold tydeliggøres for forældremyndighedsindehaveren og for barnet eller den unge.

I denne bestemmelse tales der ikke eksplicit om risiko. Der tales om at sikre et barn med *særlige behov samme muligheder* som deres jævnaldrende i forhold til 1) nære og stabile relationer, 2) personlig udvikling, 3) skolegang og uddannelse, 4) sundhed og trivsel samt 5) et selvstændigt voksenliv. Det betyder, at risikoen ligger i, at barnets behov for særlig støtte IKKE bliver dækket på disse fem områder på en måde, der sikrer det samme muligheder som dets jævnaldrende.

I bestemmelserne i § 50 og 52 er det ligeledes begreberne særlige behov, som danner udgangspunkt for at foretage en socialfaglig vurdering af risikoen for at barnet, uden den støtte der ydes, vil kunne få opfyldt sine særlige behov.

Det er § 50 der danner grundlag for at foretage den børnefaglige undersøgelse, som socialrådgiverne kan bruge som grundlag for at vurdere om der er særlige behov.

§ 50. Hvis det må antages, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, herunder på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, skal kommunalbestyrelsen undersøge barnets eller den unges forhold. Undersøgelsen, der betegnes som en børnefaglig undersøgelse, gennemføres så vidt muligt i samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Undersøgelsen skal gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader, og må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsens undersøgelse, jf. stk. 1, skal anlægge en helhedsbetragtning, der medmindre konkrete forhold betyder, at et eller flere af nedenstående numre ikke er relevante i forhold til det pågældende barn eller den unge, skal omfatte barnets eller den unges:

- 1) udvikling og adfærd,*
- 2) familieforhold,*
- 3) skoleforhold,*
- 4) sundhedsforhold,*
- 5) fritidsforhold og venskaber og*
- 6) andre relevante forhold.*

Stk. 3. Som led i undersøgelsen skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge. Samtalen kan undlades, i det omfang barnets eller den unges modenhed eller sagens karakter i afgørende grad taler imod samtalens gennemførelse. Kan samtalen ikke gennemføres, skal oplysninger om barnets eller den unges synspunkter søges tilvejebragt. Samtalen kan finde sted uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og uden dennes tilstedeværelse, når hensynet til barnets eller den unges bedste taler herfor.

Stk. 4. I sin undersøgelse skal kommunalbestyrelsen afdække ressourcer og problemer hos barnet, familien og netværket. For unge, der er fyldt 15 år, skal undersøgelsen afdække de særlige forhold, der skal indgå ved valg af indsats for denne aldersgruppe, jf. §§ 52, 76 og 76 a.

Stk. 5. Kommunalbestyrelsen skal som led i undersøgelsen inddrage de fagfolk, som allerede har viden om barnets eller den unges og familiens forhold. Dette kan ske ved at inddrage sundhedsplejersker, pædagoger, psykologer, lærere eller andre. Hvis det er nødvendigt, skal kommunen lade barnet eller den unge undersøge af en læge eller en autoriseret psykolog.

Stk. 6. Undersøgelsen skal resultere i en begrundet stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger, og i bekræftende fald af hvilken art disse bør være. Hvis der er iværksat foranstaltninger sideløbende med, at undersøgelsen gennemføres, jf. § 52, stk. 2, skal der desuden tages stilling til, om disse foranstaltninger skal videreføres. Der skal være oplysninger om, hvordan forældremyndighedsindehaveren og barnet eller den unge stiller sig til foranstaltningerne, og om de forhold i familien eller i dennes omgivelser, som kan bidrage til at klare vanskelighederne.

Stk. 7. Undersøgelsen skal afsluttes senest 4 måneder efter, at kommunalbestyrelsen bliver opmærksom på, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte. Hvis undersøgelsen undtagelsesvis ikke kan afsluttes inden 4 måneder, skal kommunalbestyrelsen udarbejde en foreløbig vurdering og snarest herefter afslutte undersøgelsen.

Stk. 8. I forbindelse med undersøgelsen skal kommunalbestyrelsen vurdere, om der skal foretages en undersøgelse af eventuelle andre børn i familien. En undersøgelse kan gennemføres som én samlet undersøgelse for flere børn i familien, dog således at der tages højde for børnenes individuelle forhold.

Stk. 9. Hvis det må antages, at der kan opstå et behov for særlig støtte til et barn umiddelbart efter fødslen, skal kommunen undersøge de vordende forældres forhold nærmere. Undersøgelsen gennemføres så vidt muligt i samarbejde med de vordende forældre. Stk. 4-8 finder anvendelse ved afgørelsen.

Som det fremgår af både § 46 stk. 3 og § 50 stk. 1 og stk. 3 lægges der afgørende vægt på, at forældre og børn og unge inddrages både i indsamlingen af vidensgrundlaget og i løsningen af problemerne. Når de materielle kriterier er opfyldt, kan der iværksættes hjælpeforanstaltninger i medfør af § 52. Også her skal forældrene give deres samtykke.

§ 52. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om foranstaltninger efter stk. 3, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte. Kommunalbestyrelsen skal vælge den eller de foranstaltninger, som bedst kan løse de problemer og behov, der er afdækket gennem den børnefaglige undersøgelse efter § 50.

I § 46, 50 og 52 tales der ikke eksplicit om risiko. Risikofaktorerne ligger som nævnt implicit i begreberne særlige behov for støtte og afdækkes gennem formålet om at give børn og unge med særlige behov samme muligheder som deres jævnaldrende. Det er kun i § 51 og 58, at der tales eksplicit om risiko. Her bruges begreberne åbenbar risiko, som sættes i sammenhæng med alvorlig skade. Disse lovbestemmelser træder i kraft, når forældrene ikke vil give deres samtykke. I begge tilfælde kan der iværksættes undersøgelse og anbringelse af børn og unge UDEN forældrenes samtykke.

§ 51. Når det må anses for nødvendigt for at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, beslutte at gennemføre undersøgelsen under ophold på en institution eller indlæggelse på sygehus, herunder psykiatrisk afdeling. En sådan undersøgelse skal være afsluttet inden 2 måneder efter børn og unge-udvalgets afgørelse.

Stk. 2. Når det må anses for nødvendigt for at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, beslutte at gennemføre undersøgelsen ved benyttelse af det børnehus, som kommunen er tilknyttet, jf. § 50 a.

Stk. 3. En afgørelse efter stk. 1 og 2 kan træffes foreløbigt efter reglerne i § 75, når betingelserne herfor er opfyldt

§ 58. Er der en åbenbar risiko for, at barnets eller den ungs sundhed eller udvikling lider alvorlig skade på grund af:

- 1) utilstrækkelig omsorg for eller behandling af barnet eller den unge,
- 2) overgreb, som barnet eller den unge har været udsat for,
- 3) misbrugsproblemer, kriminell adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder hos barnet eller den unge eller
- 4) andre adfærdss eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge,

kan børne- og ungeudvalget, uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 7. Der kan kun træffes en afgørelse efter 1. pkt., når der er begrundet formodning om, at problemerne ikke kan løses under barnets eller den unges fortsatte ophold i hjemmet.

Stk. 2. Når hensynet til barnet eller den unge på afgørende måde taler for det, kan børn og unge-udvalget beslutte, at barnet eller den unge skal anbringes uden for hjemmet efter stk. 1, selv om forældremyndighedens indehaver og den unge giver samtykke til anbringelse efter § 52, stk. 3, nr. 7.

Stk. 3. Såfremt en ung, der er fyldt 15 år, erklærer sig enig i anbringelsen, kan børn og unge-udvalget uanset betingelserne i stk. 1 træffe afgørelse om at anbringe den unge uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 7, når anbringelsen må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til den unges særlige behov og problemerne ikke kan løses under den unges fortsatte ophold i hjemmet.

Stk. 4. Afgørelser efter stk. 1-3 kan træffes foreløbigt efter reglerne i § 75, når betingelserne herfor er opfyldt.

Lovgrundlaget angiver således formålet med at iværksætte særlig støtte til børn og unge med særlige behov. Den børnefaglige undersøgelse giver grundlaget for at afgøre, om der er behov for den særlige støtte. Når socialrådgiveren skal vurdere, om der er grundlag for at iværksætte en særlig støtte kan vedkommende sammenholde resultatet af den børnefaglige undersøgelse med formålsangivelserne i § 46 og på den baggrund vurdere risikoen for, om barnet eller den unge ikke vil opnå samme muligheder som sine jævnaldrende, hvis der ikke iværksættes støtte. Med anvendelsen af disse bestemmelser bliver socialrådgiverens vurdering af risiko foretaget som en implicit del af begreberne særlige behov.

Det er kun, når forældrene afviser at give samtykke til undersøgelse og anbringelse af deres barn eller ung, at begrebet risiko anvendes eksplicit i lovteksten. Her sættes det i sammenhæng med skade og ikke med særlige behov.

Lovgrundlaget lægger således primært op til, at socialrådgiveren skal inddrage forældrene og børnene og de unge i indsamlingen af vidensgrundlaget og i et samarbejde om de hjælpeforanstaltninger, som socialrådgiverne har vurderet, der er grundlag for at iværksætte.

Hvis forældremyndigheden ikke vil deltage i oplysningen af sagen – og ikke vil samarbejde – så er kommunen alligevel forpligtet til at oplyse sagen. Det fremgår af retssikkerhedslovens regler, at netop i børnesager skal kommunen indhente oplysninger, selv om forældremyndighedens indehaveren ikke vil give samtykke. Dog skal kommunen altid først forsøge at få samtykke.

I næste afsnit vil vi beskrive et eksempel på organisationsstrukturen og vise, hvordan strukturen kan understøtte eller mod hensigten modarbejde lovgrundlagets intentioner.

Organisationsstrukturen

Børne- og Familieafdelingen er opbygget med en struktur og en sagsprocedure, som skal sikre en systematik i sagsbehandlingen, som korresponderer med lovgrundlagets bestemmelser. Sammen med denne systematik er der et beredskab for at kunne agere hurtigt på underretninger og henvendelser om meget alvorlige risikofaktorer. Afdelingen er således opbygget med en struktur bestående af disse teams med forskellige specialopgaver:

Akutvagten

Når der kommer en underretning eller en henvendelse, som kalder på handling her og nu - uden for åbningstiden, er det akutvagten, der må tage stilling til, hvad der skal ske i sagen. Det vidensgrundlag, de har at foretage vurderinger på, er underretning(er). Afhængigt af underretningens karakter kan akutvagten på grundlag af dette vidensgrundlag foranledige en anbringelse uden for hjemmet – med forældrenes samtykke eller uden forældrenes samtykke.

Modtagelsesteam

Underretninger, som kommer inden for åbningstiden, bliver behandlet i modtagelsesteamet. De modtager underretningerne og vurderer dem inden for 24 timer jf. § 155 stk.2. Sagsgangen følger i de fleste sager denne procedure:

- 1) Underretningen modtages og vurderes.
- 2) Underretningen suppleres med en undersøgelse af om der findes oplysninger om barnet i kommunens sagssystem.
- 3) Forældrene indkaldes til en samtale jf. retssikkerhedslovens § 4 og forvaltningslovens § 19, hvor de præsenteres for underretningens indhold med det formål at få forældrenes kommentarer.
- 4) Forældrene bliver bedt om at give tilladelse til indhentning af oplysninger fra barnets skole/dagtilbud.
- 5) Når disse oplysninger indkommer foretager socialrådgiveren i modtagelsen en vurdering af bekymringsgraden i det indsamlede materiale. Hvis der er lav bekymring afsluttes sagen. Hvis der er grund til bekymring videresendes sagen til forebyggelsesteamet med henblik på udarbejdelse af en børnefaglig undersøgelse eller at sagen sendes til rådgivning og vejledning efter servicelovens § 11.

I modtagelsen består vidensgrundlaget således af underretning(er), samtale med forældrene, skriftlige oplysninger fra dagtilbud/skole + evt. eksisterende sagsakter fra tidligere sag(er). Vurderingsopgaven består i at vurdere graden af bekymring og dermed om der er grundlag for at foretage en børnefaglig undersøgelse.

Forebyggelsesteam

Socialrådgiverne i forebyggelsesteamene – i denne sammenhæng etnisk team, hvor alle sager med børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund behandles – har til opgave at udarbejde en børnefaglig undersøgelse jf. § 50. Den viden, som her indgår, er de sagsakter, som akutvagten eller modtagelsesteamet har indsamlet. Det udvider socialrådgiverne i dette team med en samtale med forældrene og med barnet/den unge, ligesom de indhenter yderligere skriftlige oplysninger om børn og forældre. På grundlag af den børnefaglige undersøgelse foretager socialrådgiverne en vurdering af om barnet/den unge har særlige behov, dvs. om

der skal iværksættes en indsats i forhold til bestemmelserne i § 52. Hvis foranstaltningen bliver en familiekonsulentindsats og/eller en støttekontaktpersonindsats beholder socialrådgiveren i forebyggelsesteamet myndighedsopgaven. Socialrådgiveren laver jf. Servicelovens § 70 opfølgning på foranstaltningen gennem møder og statusrapporter og samtaler med barnet/den unge. Hvis foranstaltningen bliver en anbringelse, overtager socialrådgiveren i anbringelsesteamet myndighedsopgaven.

I forebyggelsesteamet består vidensgrundlaget således af sagsakter videresendt fra akutvagt eller modtagelsesteam, oplysninger fra andre aktører samt samtaler med børn og forældre. Alt sammen indgår i den børnefaglige undersøgelse. Dette vidensgrundlag udbygges med statusrapporter fra foranstaltningerne.

Anbringelsesteam

Anbringelsesteamet har den særlige opgave med at følge de børn og unge, der er anbragt. Socialrådgiverne får sagerne, når etnisk team på grundlag af den børnefaglige undersøgelse vurderer, at der er behov for en anbringelse, og sagen har været på matchmøde og visitationsmøde. Det er anbringelseskonsulenten, der vælger anbringelsessted. Hvis det er en familiepleje, er det plejefamiliekonsulenten, der har kontakten med plejefamilien. Hvis det er et opholdssted eller en døgninstitution, er det anbringelsesteamsocialrådgiveren, der har kontakten.

Anbringelsesteamsocialrådgiveren har til opgave at følge op på barnet/den unges anbringelse. Deres vidensgrundlag består af den børnefaglige undersøgelse, visitations og matchudvalgets valg af anbringelsessted, handleplan og statusrapporter fra anbringelsesstedet samt samtaler med børnene/de unge.

Ungeteam

Der er ligeledes en struktur, der er aldersbetinget. I ungeteamet arbejder de med unge fra 16-23 år. Det betyder, at sagen oversendes til ungeteamet, når den unge fylder 16 år. Det er ungeteamet, som vurderer, om der er grundlag for efterværn.

Det vidensgrundlag ungeteamet har at foretage deres vurderinger på er alt det sagsmateriale, som foreligger ved oversendelsen.

Hvis den unge er 16 år eller derover ved sagens begyndelse, er det ungeteamet, der får sagen, og de opbygger et vidensgrundlag efter samme procedure som forebyggelsesteamet.

Teamstrukturens betydning for opbygning af vidensgrundlaget

Teamstrukturen betyder, at socialrådgiveren må arbejde med forskellige dele af vidensgrundlaget. I akutvagten – en begrænset del. I modtagelsen – en begrænset del. I forebyggelsesteamet – den børnefaglige undersøgelse – en central del + udvidelse gennem viden fra forløbet af foranstaltningerne. I anbringelsesteamet – den børnefaglige undersøgelse + udvidelse af viden fra forløbet af anbringelsen. I Ungeteamet – den børnefaglige undersøgelse + opfølgning og statusrapporter.

Specialiseringen af opgaverne betyder, at både vidensgrundlag og vurderingsområder bliver afgrænsede. Den placering, socialrådgiverne har i organisationsstrukturen, giver en begrænset adgang til selv at indsamle viden. De må foretage deres vurderinger på viden fra andre aktører. Den socialrådgiver, der skal foretage den børnefaglige undersøgelse, må begynde med den viden, som en anden har indsamlet. Hvis sagen er begyndt i akutvagten med en anbringelse, vil der endvidere være viden fra anbringelsesstedet. Det samme

gælder, hvis der er iværksat akut familiekonsulentbistand. Når anbringelsen ophører skifter sagen fra anbringelsesteamet til forebyggelsesteamet. Når den unge fylder 16 år skifter sagen til Ungeteamet.

Derfor bliver det vigtigt, at viden videregives fra en del af organisationen til en anden på en måde, der gør det muligt at skabe et sammenhængende vidensgrundlag.

Organisationsstrukturen betydning for samspillet med forældrene

Denne organisationsstruktur, hvor socialrådgiverne er specialiseret inden for team, betyder, at forældrene møder nye socialrådgivere, når deres sag bevæger sig fra en del af strukturen til en anden. Hvis sagen begynder i akutvagten eller i modtagelsesteamet, har de først talt med en socialrådgiver der. Hvis socialrådgiveren her vurderer, at der er behov for yderligere undersøgelser, sendes sagen videre til forebyggelsesteamet, hvor en ny socialrådgiver skal kontakte familien. Hvis resultatet af den børnefaglige undersøgelse bliver en anbringelse, overtager igen en ny socialrådgiver kontakten med familien.

I de tretten sager i projektet begynder de fleste sager med en akut anbringelse. Det indebærer i de fleste tilfælde, at forældrene møder flere socialrådgivere, som søger at få indblik i familiens situation. Først den socialrådgiver som modtager underretningen og på baggrund af den foretager en anbringelse. Dernæst den socialrådgiver, der skal foretage den børnefaglige undersøgelse. Det kan i nogle tilfælde være den samme. I andre tilfælde er det en anden. Nogle forældre afviser at give samtykke til anbringelsen, og modsætter sig at socialrådgiverne får indblik i familiens forhold. Andre forældre giver deres samtykke til anbringelsen og indvilger i at medvirke i en børnefaglig undersøgelse. Hvad enten forældrene giver deres samtykke eller ej, er det socialrådgivernes erfaring, at deres adgang til at samle viden i samspil med forældrene ofte bliver forstyrret af forældrenes modstand mod anbringelsen og deres manglende forståelse for grundlaget for anbringelsen.

I de tretten projektsager sager er forældrene alle noget forbeholdne over for kontakten med de sociale myndigheder. Nogle viser direkte modstand og modvilje mod at indgå i et samarbejde med socialrådgiverne og lade dem få indblik i familiens forhold. Andre er mere undvigende og søger at tilpasse sig kravene fra de sociale myndigheder, uden at de giver et større indblik end det, der er absolut nødvendigt.

Med forældrenes forbehold over for kontakten med de sociale myndigheder kan en struktur, der indebærer, at forældrene møder flere forskellige socialrådgivere, som hver især har til opgave at indsamle viden om familiens forhold, forstærke forældrenes forbehold. Den ramme, organisationsstrukturen giver for etablering af samspillet mellem socialrådgivere og forældre, kan således indebære, at socialrådgiveren får begrænsende vilkår for at etablere et samarbejde med forældrene, omkring det at få viden om forholdene i familien. Som resultat heraf kan de forbehold, som forældrene har mod at indgå i et samspil med socialrådgiverne, blive forstærkede.

Diskurser⁶

I dette afsnit vil vi give en kort beskrivelse af de gennemgående diskurser i konteksten. Diskursen har betydning for de perspektiver socialrådgiveren indsamler sin viden fra. Diskursanalysen⁷ viser, at der er flere

⁶”Vi kalder en gruppe af ytringer for diskurs i det omfang, de tilhører samme diskursive formation... Den(diskursen) består af et begrænset antal ytringer, som man kan definere mulighedsbetingelserne for” (Foucault, 1972(1969), s.117.

diskurser, der artikuleres i sagsakterne. Den viser også hvilke diskurser, der tillægges størst betydning af de sociale myndigheder, og hvilke der udgrænses, når det handler om at vurdere risikofaktorer.

I det følgende beskrives de diskurser, som har en særlig betydning for sammenhængen mellem vidensgrundlag og risikovurderinger. Det er:

- diskursen om "barnet i fare"
- diskursen om "det farlige barn"
- mangeldiskursen
- selvbestemmelsesdiskursen

Disse ovenstående diskurser korresponderer med en socialpædagogisk diskurs. Som en understrøm dukker diagnosediskursen op. Den kan understøtte diskursen om "det farlige barn" og mangeldiskursen. Diskursanalysen kan også identificere diskurser fra børnene, de unges og forældrenes perspektiv. Det er ære/skamdiskursen og retssikkerhedsdiskursen. Det er ikke diskurser, der tillægges nogen særlig betydning i det vidensgrundlag, der er i de tretten sager i projektet.

Barnet i fare – det farlige barn

Diskursanalysen viser, at "barnet i fare/det farlige barn" er den overordnede diskurs for socialrådgivernes perspektiv på barnets situation og behov i de fleste sager. Det er en diskurs, der korresponderer med myndighedsrollen, som indebærer, at de sociale myndigheder har til opgave at beskytte børn og unge mod de farer, de bliver udsat for. Det betyder, at fokus bliver rettet mod, at samle viden om faresignaler i barnets/den unges aktuelle livssituation. I disse sager er det familien, der ud fra et myndighedsperspektiv, udsætter deres børn og unge for fare gennem en fastholdelse af muslimske værdier og normer for opdragelsen af børnene/de unge - og de sanktioner, der følger med. Det er især pigerne, der bliver underlagt meget strenge regler for deres færden uden for familien og skolen. De må ikke deltage i fester med de andre unge. De må ikke være sammen med drenge. De har mange pligter i familien. De piger, der bryder reglerne og overtræder hjemkomsttider og har kontakt med drenge, bliver udsat for meget voldsomme reaktioner i form af trusler og vold. Når de kontakter myndighederne og fortæller om truslen om syreangreb, trusler på livet, meget voldelige reaktioner på brud på reglerne i familien, retter socialrådgiverne fokus mod det farefulde i situationen og ser barnet som et "barn i fare". Hvor det farlige består i, at familien fastholder de muslimske normer og værdier og med meget voldsomme reaktioner straffer barnet/den unge, hvis reglerne bliver brudt. Diskursen om "barnet i fare" bliver således kædet sammen med diskursen "den farlige muslimske familie". En diskurs som også er udbredt i den danske offentlighed, hvor historier om æresdrab og æreskonflikter sættes i sammenhæng med muslimske familietraditioner. Det er forældrenes reaktioner mod børnenes brud på familiens normer og regler, der udgør en fare for barnets/den unges personlige udvikling og sundhed. Med et dansk myndighedsblik fremstår barnet umiddelbart som et barn i fare og forældrene som farlige for barnet.

Der er flere eksempler på det i de tretten sager bl.a. disse:

I sagen vedr. Amina og Zainab vurderer de sociale myndigheder, at faderens planer, om at bruge en ferie til at tvangsbortgifte pigerne, er så farlige, at de akut anbringer pigerne på et anonymt sted uden samtykke.

⁷ Se bilag

I sagen vedr. Malika, Salma og Isra vurderer de sociale myndigheder, at den vold og de trusler børnene bliver udsat for, for at holde en facade af velstand og overholdelse af de muslimske normer udadtil, er så farlig for børnene, at de bliver akut anbragt på et anonymt sted uden samtykke.

I sagen vedr. Berna vurderer de sociale myndigheder, at de trusler på livet, hun bliver udsat for, da hun bryder familiens normer og krænker faderens ære som imam ved at stikke af hjemmefra og have kærester, er så farlige for hende, at hun bliver akut anbragt på et anonymt sted – dog med samtykke fra moderen.

Diskursen om "barnet i fare" betyder således, at opmærksomheden bliver rettet mod at bringe barnet ud af farezonen. Væk fra familien. Det betyder at de sociale myndigheders syn på familien er, at den er til fare for familien. Den måde forældrene handler på, når børnene bryder med familieværdierne, er set ud fra socialrådgiverens perspektiv, "farlige" for barnet.

Det får betydning for den måde forældrene beskrives på, og fra hvilke kilder man indhenter viden om forældrene. I nogle sager beskrives forældrene alene ud fra børnenes udsagn, og deres udsagn suppleres med generel ekspertviden, som understøtter billedet af, at forældrene udgør en fare for barnet. Det sker fx i sagen vedr. Malika, Salma og Isra. Her er det børnenes beskrivelse af forældrene, som danner grundlaget for den akutte anbringelse. Ligesom det sker i sagen vedr. Amina og Zainab, hvor socialrådgiveren efter sin samtale med pigerne kontakter Landsorganisationen for Kvindeskrivecentre (LOKK) for at få deres vurdering af risikoen for at truslen om tvangsægteskab er reel. Socialrådgiverne bruger også i nogle af de andre sager vurderinger fra LOKK, som har stor viden på området omkring etniske minoritetsunge.

Det får betydning for hvilken værdi forældrenes viden og værdier tillægges – både i den indledende undersøgelse og i det fortsatte forløb. Med diskurserne "barnet i fare" og "den farlige muslimske familie" kommer socialrådgiveren til at anlægge et bestemt perspektiv på barnet og på sin egen måde at møde barnet på. Barnet skal bringes ud af farezonen og kan i den situation også komme til at vidne mod familien og bekræfte socialrådgiverens billede af den farlige familie.

At bringe barnet ud af farezonen giver dog ikke automatisk gode vilkår for barnets udviklingsmuligheder. For nogle af de unge har svært ved at finde sig til rette i en dansk anbringelseskontekst og bliver mere "et farligt barn" end "et barn i fare" forstået på den måde, at den unge ødelægger anbringelsesstedets muligheder for at yde den indsats, som de sociale myndigheder vurderer, der er behov for. I case-materialet viser det sig, at for flere af børnene/de unge bliver den indsats, de tilbydes som erstatning for "den farlige familie", begyndelsen på en bevægelse ud i kanten af samfundet. Fra at være et barn i fare, bliver barnet selv farligt. Det udøver vold mod både de andre børn og mod de voksne. Det kommer ud i kriminalitet og misbrug.

Der ligger en særlig risiko i, at barnet går fra at være et barn i fare til at være det farlige barn. Der er flere af de unge som pga. deres voldelige adfærd selv står anklaget i retten for udøvelse af vold mod pædagoger eller mod andre unge (medanbragte). Det betyder en stærk forøgelse af risikoen for, at den unge kommer til at befinde sig i en marginaliseret position.

Mangeldiskurs

I nogle sager det en mangeldiskurs⁸, der præger synet på forældrene. Forældrene mangler omsorgsevne. De har få ressourcer. De er traumatiserede. De har begrænset viden om danske normer og det danske samfund. De magter ikke at indgå i et samarbejde omkring børnene og de unges udvikling. En del af forældrene taler ikke eller meget dårligt dansk. Det betyder i de fleste tilfælde, at de får en meget svag stemme i hele sagsforløbet.

I andre sager ændrer farlighedsdiskursen sig til en mangeldiskurs. Der sker et skifte i synet på forældrene, fra at de er farlige for børnene og de unge, til at de mangler ressourcer til at støtte deres børns udvikling og trivsel. Forældrene har i de tilfælde selv bidraget med en vis viden om deres sygdomme og traumer.

Det sker fx i sagen vedr. Berni. Hun anbringes i første omgang akut, da hun anklager sin far for at have truet hende med en kniv. I den situation ser socialrådgiveren hende som et "barn i fare", og faderen bliver set som farlig. Gennem den børnefaglige undersøgelse får socialrådgiveren indblik i faderens psykiske sygdom og ændrer derefter syn på ham fra at være farlig til at være begrænset i sin forældreomsorgsevne pga. den psykiske sygdom.

Det sker ligeledes i sagen vedr. Jamil, som flygter hjemmefra, fordi faderen er meget voldelig over for ham og hans søster. Gennem den børnefaglige undersøgelse og samspillet med forældrene viser det sig, at faderen er traumatiseret. Han stopper de voldelige reaktioner, men har pga. traumerne svært ved at udfylde forælderrollen.

Ud fra mangeldiskursen kan børnenes overlevelsesstrategier - børn som robuste også under belastende forhold - blive vendt til sin modsætning. Når børnene og de unge anvender de overlevelsesstrategier, de har med sig fra familien, bliver de i nogle tilfælde vurderet som en mangel i børnenes og de unges udvikling.

I sagen vedr. Lala og hendes søskende bliver hendes store ansvar i familien eksempelvis set som en begrænsning i forhold til hendes muligheder for en egen udvikling. For Lala har det ansvar givet en rolle i familien, som på trods af de belastede familieforhold, har givet hende en genkendelighed i hverdagen.

I sagen vedr. Malika, Salma og Isra bliver deres bestræbelser på at vise en høflig facade og undvige at sætte ord på deres følelser tilsvarende set som en mangel.

Selvbestemmelsesdiskursen

Socialrådgiverne arbejder i en kontekst, lovgivningen⁹ lægger op til at børnenes egne udsagn altid skal indtages med passende vægt i overensstemmelse med barnets alder og modenhed. Et grundelement i Barnets reform er således at styrke udsatte børn og unges rettigheder. Det understøtter en diskurs om børn og unges ret til selvbestemmelse, og at de har ret til at få en hjælp, der kan give dem lige vilkår med deres jævnaldrende jf. § 46 stk.1

⁸ Gitz-Johansen, Thomas: Den multikulturelle skole - integration og sortering; Roskilde Universitetsforlag 2006

⁹ § 46 og 50

Selvbestemmelsesdiskursen spiller i de fleste tilfælde sammen med "den farlige familie" – diskurs. For mange af de unge giver i samtalen med socialrådgiveren udtryk for, at de ønsker mere frihed end forældrene vil give dem og at de ønsker at have mere selvbestemmelse end forældrene tillader. De giver til socialrådgiveren udtryk for, at de ønsker at leve efter danske normer, med de samme friheder og udfoldelsesmuligheder som deres danske skolekammerater.

Når børnene giver udtryk for, at de ikke ønsker at leve under de strenge regler, som forældrene kræver af dem og gør oprør ved at bryde reglerne eller ved at stikke af, møder socialrådgiveren dem med udgangspunkt i lovgivningen, som åbner mulighed for at yde en indsats, der har til formål at give børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund lige vilkår med etnisk danske børn og unge, herunder ret til selvbestemmelse.

Det gælder flere af pigerne, som kontakter myndighederne og fortæller om meget voldsomme reaktioner fra familien, når de ønsker at leve efter danske normer. De siger om sig selv, at de er for danske til at leve i deres egen familie, og at de ønsker at leve som danske unge. Her fremgår det af flere handleplaner, helt i overensstemmelse med § 46, at pigerne skal have støtte til at leve som deres jævnaldrende danske unge.

Med selvbestemmelsesdiskursen støtter socialrådgiveren barnet/den unges ønske om at komme væk fra sin familie. En selvbestemmelse som især understøttes, når den arbejder sammen med diskursen om "barnet i fare". Socialrådgiveren handler således ud fra lovgivningens intentioner om at beskytte barnet, om at give barnet ret til selvbestemmelse og at give barnet mulighed for at få samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv, som deres jævnaldrende.

Barnet/den unge giver udtryk for at være i modsætning til den værdihorisont familien orienterer sig efter og den viden socialrådgiveren indsamler understøtter diskursen om "barnet i fare". Det kan umiddelbart lægge op til at møde den unge på ønsket om at bryde med familiens værdihorisont og de konsekvenser, det har for barnets/den unges udfoldelsesmuligheder. Socialrådgiveren trækker i den sammenhæng på den selvbestemmelsesdiskurs, som er så udbredt i vores samfund, både i lovgivningen og i det generelle syn på børn og unge.

Den socialpædagogiske diskurs.¹⁰

Når børnene og de unge møder de danske anbringelsessteder, har de fleste ofte svært ved at finde sig til rette. For det billede, de havde af hvordan en realisering af deres ønske om frihed ville se ud, passer ikke med den socialpædagogiske diskurs, de møder på anbringelsesstedet. Den socialpædagogiske diskurs handler om, at den unge skal finde ind i rollen som anbragt ung og lære at træffe valg ud fra, at de skal kunne begå sig i det danske samfund. Anbringelsesstedets opgave er bl.a. at forberede barnet/den unge til et selvstændigt voksenliv. Forventningen til de unge er, at de med støtte fra anbringelsesstedets normer skal udvikle deres indre selv. En socialpædagogisk diskurs, som trækker på en psykologisk udviklingspsykologisk tænkning, får de overlevelsesstrategier, som barnet har udviklet i sin "farlige familie", til at virke forkerte. Det ses fx i de sager, hvor børnene og de unge ikke udtrykker sig om deres følelser, men i stedet holder en høflig facade.

¹⁰ Døgninstitutionen: Højlund, Susanne: Fodspor og fremtid(er); Hans Reitzel 2011

Flere af børnene og de unge bliver kontaktet af familiemedlemmer, mens de er anbragt og anklaget for at have gjort stor skade på familiens ære. I de tilfælde bliver de meget berørte over den anklage. De giver udtryk for, at de føler skyld over at have skadet forældrene. Der er også flere af børnene og de unge, som ønsker at imødekomme forældrenes ønsker om kontakt. Selv om forældrene har udsat dem for meget alvorlige overgreb. På trods af at børnene og de unge har ønsket at komme væk fra vold og trusler i familien, fortsætter de med at tillægge familien meget stor betydning. Når børnene og de unge giver udtryk for savnet af familien, bliver det ikke i en socialpædagogisk diskurs tillagt nogen positiv værdi. Det bliver i de fleste tilfælde set i sammenhæng med "den farlige familie". At forældrene og andre familiemedlemmer lægger pres på barnet og den unge for at følge familiens normer, og at barnet/den unge ikke kan modstå det pres.

Børnene og de unge vokser op under meget belastende vilkår og udvikler forsvarsstrategier. Uden for farezonen kan disse forsvarsstrategier imidlertid virke helt forkerte og kontraindicerede. Nogle overlever ved at forsøge at gøre sig usynlige. Andre overlever ved at gå til modangreb på andre. Ud fra en socialpædagogisk diskurs, som trækker på en psykologisk udviklingspsykologisk tænkning, kommer disse overlevelsesstrategier, som barnet har udviklet i sin "farlige familie" til at virke forkerte, når de udfoldes inden for anbringelsesstedets rammer.

Man sætter ind på at få barnet til at passe ind i rollen som anbragt barn. I nogle statusrapporter ser det ud til, at barnet bliver vurderet ud fra, hvordan det udfylder rollen som anbragt. I nogle tilfælde er de unge så dårlige til at finde ind i den rolle, at de går fra at være "et barn i fare" til at blive "det farlige barn".

Hvis det sker, kan socialrådgiveren komme til at stå med en opgave om at finde et andet sted/en anden foranstaltning til barnet/den unge. Det sker i flere af sagerne, at børnene og de unge støder mod rammerne på anbringelsesstedet eller er undvigende i kontakten med en støttekontaktperson.

Diagnosediskurs

Når socialrådgiveren skal søge at finde svar på barnets reaktioner og adfærd, vil vedkommende ofte sammen med diskursen "barnet i fare/det farlige barn" trække på en diagnosediskurs. Den indebærer, at det er gennem undersøgelser hos psykologer og/eller psykiatere, socialrådgiveren udvider sit vidensgrundlag. Der er mange af børnene og de unge, der henvises til psykologisk og psykiatrisk undersøgelse undervejs i sagernes forløb, med det formål at afgøre om den unge lider af psykisk sygdom.

Det gælder fx Amina og Zainab, som begge henvises til psykologisk udredning og behandling. Det gælder Malika, Salma og Isra, som undersøges af psykolog i forbindelse med behandling af grundlaget for fortsat anbringelse. Det gælder Berna, som for at få afklaret graden af sårbarhed, bliver henvist til psykologisk undersøgelse og behandling. Det gælder Ahmet, som bliver testet og undersøgt af psykolog på anbringelsesstedet.

Det er socialrådgivernes opfattelse, at en diagnose kan afklare årsagen til, at barnet/den unge ikke får gavn af det tilbud, som de får uden for den farlige familie. Eller at barnet/den unge reagerer meget voldsomt i sin egen familie. At det er svært at blive klog på barnet/den unges udsagn, som skifter mange gange. Gennem en diagnosticering af barnet/den unge søger man også at finde forklaringen på, at den sociale indsats har ringe virkning, og endda ser ud til at blive begyndelsen på at barnet/den unge bevæger sig i retning af selv at blive det farlige barn – og dermed efterhånden kommer uden for rækkevidde af den indsats, som systemet tilbyder.

Ære og skam - diskurs

I alle casene spiller ære/skam- diskursen en stor rolle for forældrenes måde at forholde sig til deres børn på. Forældrene er meget optaget af, at børnenes og de unges brud på familiens normer og værdier kan få betydning for, hvordan deres netværk bedømmer dem. De er optagede af, at familiens ære kan blive krænket af børnenes og de unges adfærd. Som eksempler kan nævnes:

Sagen vedr. Amina og Zainab, hvor familien giver udtryk for at, deres ære bliver krænket, når pigerne mens de er anbragt bryder familiens normer for god opførsel.

Sagen vedr. Malika, Salma og Isra; hvor Malika kort tid efter den akutte anbringelse bliver kontaktet af familiemedlemmer, som anklager hende for at have krænket familiens ære ved at anmelde sine forældre til politiet.

Sagen vedr. Idres og Hidi, hvor moderen modsætter sig meget kraftigt, at hendes ungdomstid, hvor hun flygtede hjemmefra og dermed kastede skam over familien, skal indgå i den børnefaglige undersøgelse.

Sagen vedr. Lala, Jaelle, Kizzy, Vadoma og Yosha, hvor faderen lægger afgørende vægt på, at pigerne efterlever de muslimske regler om omgang med drenge - og begrundet det over for de sociale myndigheder med at det har betydning for familiens ære.

Sagen vedr. Berna, hvor hendes brud på familiens normer medfører, at faderen føler sig nødsaget til at stoppe som imam og gå til bøn i en helt anden Moske. Dette begrundes med, at Berna, gennem sine brud på familiens regler, har krænket faderens ære.

Sagen vedr. Lamia, hvor faderen føler, at familiens ære bliver krænket, når hun bliver ved med at stikke af fra familien. Da hun bliver anbragt i egen lejlighed, må hun finde den ordning med familien, at hun sover hjemme og kun er i lejligheden om dagen. Dette begrundes med, at hun ellers ville krænke familiens ære.

Ud fra myndighedens perspektiv og "barnet i fare/den farlige familie" – diskurs kommer den beskyttelse, som familiens ære/skam diskurs indeholder, til at fremstå som sin modsætning. Nemlig som en fare for barnet. Når familierne for at værne om familiens ære udsætter børnene og de unge for meget voldsomme reaktioner, når børnene/de unge bryder æreskoderne, vil familien fremstå som en farlig familie og barnet som et barn i fare.

Socialrådgiveren fokuserer på forældrenes handlinger og tillægger ikke den bagvedliggende diskurs nogen særlig værdi i det indsamlede vidensgrundlag. Det bliver i stedet sat i sammenhæng med farligheden. At familiens ære er vigtigere end børnenes trivsel og ret til selvbestemmelse. Forældrenes ære/skam diskurs tillægges ikke nogen positiv værdi – tværtimod. Når børnene forstår sig selv ud fra den diskurs, møder det ikke megen forståelse i en dansk kontekst. Ligesom deres værdisætning af familiebandene heller ikke møder megen positiv respons. Det indebærer, at den skamfølelse eller dårlige samvittighed, som børnene/de unge giver udtryk for, bliver mødt med en afvisning af at det giver mening at have de følelser. Særligt set i lyset af, at det er familien, der har bragt barnet i fare.

Retssikkerhedsdiskurs

Retssikkerhedsdiskursen fylder ikke særlig meget i socialrådgivernes udsagn. Det gør det imidlertid – om end noget lavmælt i børnenes/de unges og forældrenes udsagn. For børn og forældre betyder vilkårene for

deres opholdstilladelse meget for deres oplevelse af rettigheder og tilhører til det danske samfund. For de fleste af forældrene er det angsten for deres opholdsgrundlag, der får dem til at sige ja til nogle af de tilbud, som socialrådgiveren giver dem.

Diskursens betydning for socialrådgiverens rolle

Den overordnede diskurs får en betydning for socialrådgivernes opfattelse af egen rolle og af den forståelse, de arbejder ud fra. Når socialrådgiveren arbejder ud fra diskursen "barnet i fare/ det farlige barn", kan den tilgang komme til at skygge for den betydning, børnene og de unge tillægger familiebåndene og den diskurs, som er fremherskende i familiens univers. Netop forventningen om, at socialrådgiverne skal være børnenes beskyttere, kan betyde, at de ikke får øje på og heller ikke tillægger børnenes egne beskyttelsesstrategier nogen værdi. Set ud fra en farlighedsoptik bliver barnets beskyttelsesstrategier set som en konsekvens af barnets manglende muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer. Det kommer til at hænge sammen med en diagnosediskurs. Måske en forståelse af barnet som ramt og såret, og hvor opgaven er at finde en behandling for "såretheden". Derfor bliver mange af børnene og de unge henvist til undersøgelser af psykologer og psykiatere med henblik på at etablere et grundlag for en behandling af børnene og de unge, som en del af indsatsen enten på anbringelsesstedet eller i familien med støttekontaktperson og/eller familiekonsulent.

Diskursen "barnet i fare" bliver også rammesættende for samarbejdet med forældrene. Forældrene ser andre risikofaktorer for deres barn, og de modarbejder derfor socialrådgivernes syn på de risikofaktorer, som de vurderer, barnet er udsat for. Forældrene kan derved med deres adfærd bekræfte socialrådgiveren i den farlighedsdiskurs, vedkommende arbejder ud fra.

Myndighedsrollen

Lovgrundlag, organisationsstruktur og diskurser er som nævnt de dele af konteksten, som har en særlig betydning for, hvordan socialrådgiveren med udgangspunkt i myndighedsrollen kan indgå i et samspil med forældre, børn og unge omkring etablering af vidensgrundlaget i sagerne.

I dette afsnit vil vi beskrive, hvordan myndighedspositionen præger socialrådgiverens vilkår for at arbejde med vidensgrundlag og risikovurderinger. Der er her særligt fokus på samspillet med forældrene og børnene og de unge.

Når socialrådgiverne møder forældre og børn og unge inden for den kontekst, som er beskrevet i de foregående afsnit, spiller deres opfattelse af socialrådgiverens myndighedsrolle også ind på den måde, de indgår i samspillet med socialrådgiveren. Myndighedsrollen har stor indflydelse på, hvordan børn/unge og forældre bidrager med oplysninger om situationen i hjemmet. Det har endvidere betydning, hvilke handlinger socialrådgiveren udfører i myndighedsrollen. Hvis socialrådgiveren vurderer, at risikoniveauet i barnets livssituation er så højt, at der må gribes ind med en akut anbringelse, bliver myndighedsrollen særlig synlig. For både børn, unge og forældre bliver det klart, at de sociale myndigheder kan træffe beslutninger, der sætter forældrenes myndighed til side. Forældrene og børn/unge kan i de tilfælde agere forskelligt i mødet med socialrådgiveren i en myndighedsrolle.

For forældrene betyder det, at de ofte er utrygge i mødet med socialrådgiveren og bange for at give socialrådgiveren indblik i familiens forhold. For de fleste forældre resulterer det i en lukkethed omkring familiens

indre liv og en aktivering af forældrenes forsvarsstrategier, som kan være udadvendte modangreb, defensive undvigende, tilpasningsstrategier.

I nogle sager er forældrene meget afvisende over for anbringelsen af deres børn. De anklager socialrådgiverne for at ødelægge deres børn og unge og deres familie og er helt afvisende over for at medvirke i en børnefaglig undersøgelse.

I andre sager er forældrene uforstående over for, at børnenes mistrivsel kan have sammenhæng med forældrenes omsorgsevne. De fastholder, at de skyldes ydre omstændigheder som økonomi, opholdsgrundlag, børnehavens forkerte vurderinger, skolens manglende indsats over for børnene.

I de fleste sager accepterer forældrene, at tage imod den indsats, myndighederne iværksætter og tilpasser sig kravene fra de sociale myndigheder.

Socialrådgiverne, som sidder med en myndighedsfunktion, har erfaring for, at denne myndighedsfunktion skaber usikkerhed og vagtsomhed hos forældrene. De oplever ofte, at forældrene ser myndighederne som modstandere. Socialrådgiverne er derfor meget opmærksomme på, at forældrenes utryghed over for dem som myndighedsudøvere kan betyde, at den viden, de kan få adgang til om familiens forhold ud fra familiens egne udsagn, kan blive meget begrænset. Derfor gør de noget ud af at skabe en form for tryghed i mødet med forældrene. Det gør de ved at opfordre forældrene til at tage en bisidder med – enten fra det private netværk eller fra det professionelle netværk, som forældrene har kontakt med.

Socialrådgiverne har erfaringer med, at en bisidder kan fungere som en tryghedsperson, der kan reducere forældrenes utryghed. Ligesom bisiddere kan formidle betydningen af, at forældrene giver socialrådgiverne indblik i familiens problemer. De kan formidle, at det ikke er farligt for forældrene, at fortælle socialrådgiveren om problemerne i familien. Det er nødvendigt for, at familien kan få den hjælp de har behov for. De har ligeledes erfaringer med, at bisidderen kan bane vejen for at socialrådgiveren kan ”grave et spadestik dybere”. Bisidderen kan også være formidler af socialrådgiverens organisatoriske placering og hvilke opgaver, hun kan tage sig af.

Socialrådgiverne har ikke kun positive erfaringer med bisiddere. Der er også eksempler på, at en bisidder fra det private netværk kan have en negativ indvirkning på samtalen. Hvis eksempelvis bisidderen selv har dårlige erfaringer og formidler disse videre. I de tilfælde bliver socialrådgiveren endnu mere begrænset i sin søgen efter viden.

For børnene kan det betyde, at socialrådgiveren kan sætte faderens myndighed under pres eller ud af kraft. I nogle af projektsagerne betyder det, at de unge kan have en tendens til at ”smøre tykt på” i den første kontakt med socialrådgiveren, for så senere at modificere hændelserne. I hvert fald er der flere sager, hvor børnene efter nogen tid trækker udsagnene tilbage. Den pige, der anklagede sin far for at have truet hende med en kniv og som blev akut anbragt på det grundlag, gav efterfølgende udtryk for, at det nok ikke var en kniv, faderen truede hende med. Den pige, der fortalte de sociale myndigheder, at hun blev udsat for meget grov vold i hjemmet, sagde i interviewet med os, at volden slet ikke havde den grove karakter, men hun havde fået den opfattelse, at hvis man fortalte om meget grov vold til myndighederne, så fik man hjælp til at komme hjemmefra og få et mere frit liv. Den pige, der anklagede både sin far og mor for grov vold, og blev akut anbragt på det grundlag, trak efterfølgende anklagen mod moderen tilbage. Det var kun faderen der var voldelig, og han havde også udsat moderen for vold.

I de samtaler, socialrådgiverne har med børnene og de unge, vælger de også ofte at lade personer, barnet er trygt ved, være til stede ved samtalen. Det kan være en lærer fra skolen eller en pædagog fra et anbringssted.

Med udgangspunkt i myndighedsrollen inden for den beskrevne kontekst kan den viden som forældre og børn og unge bidrager med bliver begrænset både i forhold til perspektiver og indhold. Socialrådgiverens placering i konteksten har således betydning for hvilken plads forældrenes perspektiv får i vidensgrundlaget. Den perifere position socialrådgiveren befinder sig i når det gælder berøring med barnets daglige har indlejret en afstand i sig. Den kan blive forøget i sammenhæng med den usikkerhed og frygt som forældrene har for den myndighedsposition og kan forstærke afstanden mellem socialrådgiveren og hendes mulighed for at få indblik i familiens livsomstændigheder. Organisationsstrukturens opbygning, som indebærer, at der sker en del skift i de socialrådgivere som forældrene møder, kan også forstærke forældrenes usikkerhed. Når den gennemgående diskurs i socialrådgiverens kontekst er "barnet i fare/den farlige muslimske familie" kan den lægge endnu flere sten på den barriere, der er for socialrådgiverens adgang til viden om familien ud fra deres eget perspektiv.

Hensynet til trygheden kan endvidere betyde, at socialrådgiveren ikke møder børn, unge og forældre alene. De møder dem sammen med personer, som med deres tilstedeværelse kan have indflydelse på, hvilke oplysninger børn, unge og forældre giver socialrådgiveren indblik i, og som kaster lys over en bestemt del af deres forhold og ikke over andre, som kunne være relevante for socialrådgiveren at få viden om.

Refleksionstemaer

Hvordan kan socialrådgiveren undgå, at de barrierer organisationsstrukturen skaber i kontakten med forældrene begrænser socialrådgivernes mulighed for at etablere et samspil med forældrene?

Hvordan kan socialrådgiveren udfylde myndighedsrollen, så den skaber grundlag for, at forældrene bidrager med viden ud fra deres eget perspektiv?

Hvordan kan socialrådgiveren undgå, at diskursen "barnet i fare" skygger for at få indblik i den betydning, ære/skamdiskursen har for familiens bidrag til vidensgrundlaget?

Hvordan kan socialrådgiveren afbalancere hensynet til tryghed med muligheden for at få indblik i et bredere udsnit af børn, unge og forældres livsforhold?

Hvordan kan socialrådgiveren udfylde myndighedsrollen, så den åbner mulighed for et samspil med forældrene, hvor barnets bedste er i centrum?

Hvordan kan socialrådgiveren bruge sin mulighed for at afvise en bisidder, der påvirker kontakten mellem socialrådgiver og forældre i negativ retning – uden at det forstærker forældrenes modstand?

Vidensgrundlagets elementer og spor

I dette projekt er det viden om konkrete børn og unges livssituation, der er i centrum. Det er den viden, der findes i de sagsakter, der vedrører det enkelte barn. Det er et vidensgrundlag, der består af flere forskellige elementer og som socialrådgiverne indhenter fra forskellige aktører ud fra forskellige perspektiver. De interviewede socialrådgivere taler om viden på to niveauer: Det generelle, hvor de efterspørger specialviden og ekspertviden, som de kan trække på, når de skal foretage deres vurderinger af risikofaktorer. Det specifikke i forhold til den enkelte familie. Her bruger de den sagsgang, der er etableret – indhentning af oplysninger, samtaler, udfyldelse af skema til børnefaglig undersøgelse.

I dette kapitel beskriver vi, hvordan socialrådgiveren opbygger sit vidensgrundlag gennem anvendelse af dokumenter, samtaler og møder gennem sagens forløb. Vi begynder med en beskrivelse af underretninger, som i dette projekt udgør det centrale dokument ved sagernes begyndelse. Derfra går vi videre med en beskrivelse af, hvordan socialrådgiveren derfra arbejder med vidensgrundlaget gennem sagernes videre forløb. Dette for at vise hvordan de forskellige elementer spiller sammen og får betydning for vidensgrundlagets dynamik og bæredygtighed. Netop opmærksomheden på dynamikken og bæredygtigheden i vidensgrundlaget belyser vi desuden ved at vise, at man kan identificere fem spor i vidensgrundlaget.

Kapitlet afsluttes med de refleksionstemaer som ud fra analyserne har vist sig centrale i socialrådgivernes arbejde med at etablere et dynamisk og bæredygtigt vidensgrundlag. Dette for at understrege, at det er vigtigt at have øje for, hvordan socialrådgivernes refleksioner sammen og hver for sig kan bidrage til, at vidensgrundlaget kommer til at bestå af elementer, som giver et fyldestgørende indblik i barnets og den unges liv.

Vidensgrundlagets elementer ved sagens begyndelse

Ansættelsen i en Børne- og Familieafdeling giver adgang til nogle særlige vidensdokumenter, som er lov og cirkulærebestemt. Underretninger, børnesamtaler, skemaer til indhentning af oplysninger og børnefaglig undersøgelse. Disse dokumenter bliver rammesættende for socialrådgiverens indsamling af viden og kræver en særlig omhu, hvis de skal anvendes på en måde, der åbner for flere perspektiver.

Der er forskellige aktører, der bidrager med viden, når en sag begynder i Børne- og Familieafdelingen. Som nævnt begynder alle tretten sager med underretning(er). Derfor beskriver vi, hvordan dette dokument har bidraget til vidensgrundlaget. Underretninger følges i de fleste sager op med en børnesamtale. Derfor beskrives det også, hvordan den bidrager til vidensgrundlaget. Hvis børnene er meget små, som tilfældet er i nogle af sagerne, afholdes der ikke en børnesamtale. I nogle sager bliver samtale med forældrene også et element i vidensindsamlingen. Her beskrives ligeledes, hvordan det element indgår. Den børnefaglige undersøgelse er det centrale dokument i vidensgrundlaget. Det skal ses i sammenhæng med de andre elementer.

Underretning

Alle tretten sager begynder med en underretning, som kommer fra forskellige aktører omkring barnet/den unge. Den kommer fra skolen, politiet, sygehuset, en anden kommune, et familiemedlem, en nabo. Nogle gange kommer der underretninger fra flere aktører i den samme sag.

Skolen

I fire af sagerne begynder sagen med en underretning fra skolen. I de to sager fordi pigerne selv har fortalt om overgreb i hjemmet. Disse underretninger fører til en akut anbringelse af pigerne. I det ene tilfælde uden samtykke fra forældrene. I det andet med samtykke fra forældrene. I de to andre sager handler underretningerne om børnenes – i dette tilfælde drenge – meget problematiske adfærd i skolen. I begge tilfælde er forældrene afvisende over for indholdet i underretningerne. De mener, at det er skolen, der er skyld i drengenes problemer.

Politiet

I fire andre sager begynder sagen med en underretning fra politiet. I de to sager, fordi pigerne har henvendt sig til politiet med en anklage mod forældrene for vold. Her følges underretningen op af en akutanbringelse. I det ene tilfælde uden forældrenes samtykke. I det andet med forældrenes samtykke. I en tredje sag fordi faderen er fængslet for vold mod moderen, der er indlagt på sygehuset. Her anbringes børnene akut. Så snart moderen er ude fra sygehuset, henter hun dem dog med de sociale myndigheders accept hjem igen. I den fjerde sag i forbindelse med anholdelse af en dreng for kriminalitet. Her anbringes drengen i varetægtssurrogat på en lukket døgninstitution.

Ud over disse fire sager sender politiet underretninger i flere af sagerne, når der er iværksat hjælpeforanstaltninger. Det sker, når de unge begår kriminalitet og bliver anbragt i varetægtssurrogat.

Sammen med underretninger fra skolen og politi om forældres vold følges underretningerne op med en politianmeldelse af forældrene.

Sygehus

I en af sagerne begynder sagsforløbet med en underretning fra børneafdelingen på sygehuset i forbindelse med indlæggelse af en lille dreng. Moderen er gravid, og sygehuset er meget bekymret for moderens manglende omsorgsevner. Her følges underretningen op med en akut iværksat familiekonsulentbistand.

Familiemedlemmer

I to af sagerne er det søskende, der underretter de sociale myndigheder, om den grove vold de hjemmeboende søskende bliver udsat for. Her bliver børnene akut anbragt. I begge tilfælde uden forældrenes samtykke.

Naboer

I en af sagerne er det en nabo, der underretter om, at naboens søn befinder sig hos dem, og at moderen har efterladt drengen alene hjemme. Her anbringes drengen akut med moderens samtykke.

Tværkommunal underretning

I to af sagerne kommer der i forbindelse med familiens tilflytning til kommunen en tværkommunal underretning. I det ene tilfælde er der iværksat familiekonsulentstøtte, som familien fortsat har behov for og som de også er indstillet på at fortsætte med. I det andet tilfælde er det en familie, som flytter for at undgå iværksættelse af undersøgelser og hjælpeforanstaltninger. Her følges den tværkommunale underretning hurtigt op med underretninger fra skolen og fra naboer.

Underretninger som grundlag for akutte indsatser

Som det fremgår af ovenstående bliver de underretninger, socialrådgiverne modtager fra andre aktører, grundlag for at iværksætte akutte foranstaltninger. De suppleres i de fleste tilfælde med en samtale med børnene og de unge.

”Graden af alvorlighed vil afgøre, hvor meget viden man kan nå at indhente.”¹¹

Børnesamtale

Blandt de 28 børn, som case-materialet består af, bliver der i den indledende fase i sagsforløbet afholdt børnesamtaler med tolv af børnene. Det er de børn, hvor sagen begynder på et meget alvorligt grundlag. Samtalen afholdes samme dag på politistationen eller på skolen. Gennem denne samtale søger socialrådgiveren at få barnets bekræftelse på det, der fremgår af underretningen. Samtalen afholdes i de tilfælde ud fra diskursen ”barnet i fare”. I de samtaler har socialrådgiveren fokus på at afklare de aktuelle risikofaktorer. Hvad er det børnene/de unge bliver udsat for i deres familie? Trusler om tvangsægteskab, trusler på livet, grov vold? Hvad er det for kriminalitet de har begået? Det indebærer, at de børnesamtaler, der afholdes i den indledende fase, ofte skal bidrage med viden, der kan begrunde, at der var behov for en akut anbringelse. At det var nødvendigt at bringe barnet ud af farezonen. Samtalen kan i de tilfælde få karakter af et bevismateriale, som kan bruges, når sagen forelægges BU-udvalget.

Ifølge Haldor Øvreide¹² er der to samtaleformer:

Indordnende, compliance – samtaler (Compliance – to comply – at samtykke eller rette sig efter). Barnet forventes at tilpasse sig og leve op til den voksnes krav, spørgsmål og forventninger i kommunikationen.

- Samtaler bygget op som spørgsmål og svar i forbindelse med bestemte temaer
- Samtaler bygget op som interview
- Den voksne har valgt temaerne, som barnet interviewes om
- Hvis barnet reagerer ud fra en tilpasnings/afhængighedsposition kan den voksne let komme til at få bekræftet sine egne hypoteser
- Barnet bliver placeret i en objekt position

Dialogen - den voksne tilstræber sig på at give barnet frihed til at udtrykke sig, idet der støttes op om barnets egen motivation til at fortælle og forklare sig omkring tanker og oplevelser i forbindelse med et givent tema.

- Naturlig, udviklingsstøttende kommunikation
- Barnet har et fundamentalt dialogpotentiale
- Barnet har sin egen individuelle samtale model i sig
 - o Selv/andre billeder
- Episoder med fælles involvering i det aktuelle tema
- Skabe engagement i både relation og tema
- Barnet bliver subjekt i samtalen

¹¹ Citat fra interview med socialrådgiver

¹² Øvreide, Haldor: At tale med børn; Hans Reitzel 2004

I de samtaler, socialrådgiverne har med børnene i umiddelbar sammenhæng med underretningerne er der en tendens til at samtalen bliver compliance samtale. Socialrådgiveren har brug for at få bekræftet de forhold i underretningen, som førte til en akutanbringelse.

Børn og unge i klemme

Det barn eller den unge, der har kontaktet myndighederne, har åbnet en dør ind til familiens indre liv, som den ellers selv har søgt at skjule for omverdenen. I flere af sagerne afviser forældrene børnenes udsagn om vold og trusler som usande. Nogle gange ændrer børnene og de unge derefter på deres beskrivelse af deres liv i familien. Barnet kommer dermed til at befinde sig i en klemme mellem familien og det danske system. For socialrådgiveren forsøger at få indblik i familiens forhold, mens familien forsøger at holde de sociale myndigheder på afstand. Socialrådgiverne har en erfaring med, at det kan blive alt eller intet fra familiens side. Hvis den unge vælger at tage imod hjælpen fra det offentlige system, kan det betyde udelukkelse af familien og hele netværket. Derfor er socialrådgiverne opmærksomme på, at den unge ofte kom til at stå i et dilemma mellem at tage imod de tilbud, der trækker på det danske samfunds normer for at være ung med de krav og valgmuligheder, det giver den unge og at bevare kontakten til familien – også selv den indebærer vold og trusler.

Børnenes og de unges følelsesmæssige stærke bånd kommer sjældent frem i de første samtaler, hvor fokus er på vold og trusler. Mange gange viser det sig imidlertid, at børnene og de unge efter få dage på anbringelsesstedet savner deres familie rigtig meget, at de har skyldfølelse over det, de har fortalt. Det gælder fx Malika¹³, som få dage efter anbringelsen mærker et stort savn efter sin mor og føler skyld over, at hun har været årsag til, at hendes mor sidder i fængsel. Det gælder Berna¹⁴, som dagen efter hun er blevet anbragt, mærker et meget stort savn efter sin mor og kontakter hende. Det gælder Lamia¹⁵, som efter få dage på anbringelsesstedet, ønsker at flytte hjem igen. Det gælder Jamil¹⁶, som få dage efter anbringelsen, savner sine familie rigtig meget og som gennem hele sagens forløb flytter hjem igen og igen.

Når de forhold ikke er kommet frem i samtalen, kan det komme som en overraskelse for socialrådgiver og anbringelsessted, at de unge sammen med ønsket om at komme væk fra familien har et meget stærkt savn af familien. De unge er splittet mellem ønsket om frihed, som de giver udtryk for i samtalen og deres følelsesmæssige bånd til familien, som de ikke taler om i samtalen.

Forældresamtale

I flere af casene foretager de sociale myndigheder en akut anbringelse på et vidensgrundlag bestående af underretning(er) og en børnesamtale. Socialrådgiverne kontakter forældrene for at få deres samtykke til anbringelsen. Nogle forældre afviser at give dette samtykke, mens andre giver deres samtykke. Ud over denne kontakt skal den akutte indsats følges op med en børnefaglig undersøgelse. Her udgør samtale(r) med forældrene en vigtig kilde til at få viden om forældrenes forhold. Men der ligger mange barriere på vejen til det videnselement.

¹³ Case-samlingen s.9

¹⁴ Case-samlingen s.26

¹⁵ Case-samlingen s.32

¹⁶ Case-samlingen s.40

Forældrenes modstand

I flere af sagerne møder socialrådgiverne direkte modstand mod anbringelsen og forældrene nægter at give deres samtykke. I andre sager giver forældrene samtykke og siger også ja til at modtage familiekonsulent bistand. Men de deler ikke socialrådgiverens opfattelse af, hvad der er problemer i familien. Forældrene holder fokus på forhold uden for familien, økonomi og børnenes skolegang. Dette, set ud fra socialrådgiverens perspektiv, for at undgå, at de skal få indblik i familiens indre forhold. Forældrene ser socialrådgiveren som en myndighedsperson, som de er nødt til at imødekomme. De kan være bange for, at et nej kan have konsekvenser for deres opholdsgrundlag – uden at de siger det direkte.

Socialrådgiveren oplever derfor, at det er svært at få et dybere indblik i familiens livssituation. De møder forældre, som de ser som meget lukkede og som viser en facade, det nærmest er umuligt at komme bag ved. Socialrådgiverne kan få fornemmelsen af, at familierne signalerer ”vi har ikke brug for jer” – uden at forældrene dog gør det helt åbenlyst. De møder også forældre, der giver udtryk for en udtalt skepsis over for, hvad det er for en hjælp, systemet kan byde på, om den vil være mere skadelig end gavnlig.

Andre forældre er meget undvigende. De udebliver fra samtalen eller er ikke hjemme, når socialrådgiveren kommer på det udmeldte hjemmebesøg. Hvis samtalen gennemføres giver forældre udtryk for, at de har meget svært ved at se behovet for den indsats, de sociale myndigheder har iværksat eller ønsker at iværksætte.

Socialrådgiverne har således erfaring for, at det kan være svært at nå frem til en fælles forståelse med forældrene om, at der er grund til bekymring for børnene. Den bekymring som socialrådgiverne har, deler forældrene ikke umiddelbart.

Hvis socialrådgiveren går til samtalen ud fra en diskurs om ”barnet i fare” og ser forholdene i familien som farlige for barnet, sammenholdt med at hun møder megen modstand fra familien, kan det betyde at forældrene bidrager med meget begrænset viden om familiens livssituation. Fokus i samtalen bliver indholdet i underretningerne og forældrenes afvisning eller modvillige accept af, at det er de problemer, der skal arbejdes med. Der er således en dobbeltforhindring i at få viden om familieforholdene. ”Barnet i fare” + ære/skam-diskurserne skaber fra hver side forhindringer.

Kommunikationsvanskeligheder

Flere af forældrene taler ikke særlig godt dansk, hvilket også besværliggør den umiddelbare kommunikation mellem socialrådgivere og forældre. Ofte skal der en tolk til. I den akutte situation kan det være et familiemedlem, der træder til med oversættelse af myndighedernes budskaber. Selv om det lykkes at få en tolk, kan familiens kendskab til tolken betyde, at de gør hvad de kan for at holde facaden. Så tolken ikke får indblik i det, som familien opfatter som ærekrænkende.

Det kræver således en særlig opmærksomhed fra socialrådgiverne i deres valg af tolk. Hvis tolken skal medvirke til at der bliver skabt rammer for samtalen, således, at forældrenes sprogsvanskeligheder ikke stiller sig i vejen for, at socialrådgiveren gennem samtalen får viden om familiens forhold.

En af de interviewede socialrådgivere fortæller, at det kan være svært at finde en ensartethed i familiens udsagn. Hver gang hun talte med et familiemedlem fik hun en anderledes historie. Forskellige svar. Det efterlod hende med spørgsmålet, hvad var mest rigtigt? Var der overhovedet noget, der var rigtigt? Hvad skulle hun gøre, når hun ikke kunne finde ud af, hvad der var hoved og hale i denne familie?

Hun opnåede aldrig en forståelse fra denne familie for grundlaget for anbringelsen. De var enige i at pigerne ikke skulle tvangs bortgiftes, men de var ikke enige i, at det var de kommunale myndigheder, der skulle tage sig af at forhindre det. Der var usikkerhed i vidensgrundlaget. Det betød, at hun stod i en situation, hvor hun konstant var i tvivl, om det var godt eller skidt. Så hun valgte at tage udgangspunkt i, hvad pigerne sagde og ønskede.

Den børnefaglige undersøgelse

Den børnefaglige undersøgelse er et centralt dokument i vidensgrundlaget. Ifølge lov om social service skal der som hovedregel foreligge en børnefaglig undersøgelse¹⁷ som grundlag for vurderingen af hvilken foranstaltning, der er behov for at iværksætte. Men i disse sager, der som nævnt i de fleste tilfælde begynder med en akut anbringelse, kommer arbejdet, med at indsamle viden i sammenhæng med den børnefaglige undersøgelse, til at foregå efter der er iværksat en akut foranstaltning.

De elementer, der indgår i den børnefaglige undersøgelse, er underretningerne, uddrag eller referat af børnesamtalen, rapporter fra foranstaltningerne, forældrenes bidrag, oplysninger fra andre aktører og ekspertundersøgelser.

Forældrene skal som udgangspunkt give deres samtykke til undersøgelsen. Det kan i nogle tilfælde være svært at få det samtykke. Ligesom det kan være svært at få forældrene til at bidrage til undersøgelsen.

Akutte anbringelser – en særlig udfordring

Der ligger en særlig udfordring i at skulle følge op på akut iværksatte foranstaltninger. I de sager hvor forældrene modsætter sig anbringelsen af deres barn, bliver samspillet med forældrene i forbindelse med den børnefaglige undersøgelse ofte meget vanskeligt. Forældrene har enten totalt modsat sig at give samtykke og medvirke med oplysninger om deres egne forhold; eller de har underlagt sig myndigheden og giver samtykke til anbringelsen og de efterfølgende foranstaltninger. Uanset samtykke eller ej indtager de fleste forældre en undvigende position og giver kun et meget lille indblik i deres livssituation. De interviewede socialrådgiveres erfaring er, at forældrene ikke forstår det danske system og socialrådgiverens opgave og grundlag for at handle. Det er deres erfaring, at det sjældent lykkes for socialrådgiverne at bibringe forældrene denne forståelse.

For socialrådgiverne betyder det, at det bliver svært at navigere i familiernes måde at indgå i samspillet om undersøgelsen. Hvis socialrådgiverne skal få adgang til viden om familiens indre liv kræver det, at de bruger lang tid på at være mere undersøgende i de familier. Det kræver, at de har mulighed for og tid til at sætte sig ind i forældrenes perspektiv og den forståelse de har. Socialrådgiverne må også finde ud af at balancere med den usikkerhed, der knytter sig til de dramatiske begivenheder, som udspiller sig ved begyndelsen af sagen. Hvordan skal de forstå/fortolke de dramatiske udsagn som børn, unge og forældre kommer med?

Når socialrådgiverne møder megen modstand fra forældrene kan de vælge at skabe sig et indblik i familiens hverdagsliv ud fra barnets udsagn. Ligesom anbringelsessteder, familiekonsulenter og støttekontaktpersoner kan bidrage med viden som socialrådgiverne tillægger stor betydning. En af de interviewede socialrådgivere siger således, at den viden hun fik fra akutplejefamilien var til stor gavn for hende. Plejefamilien fodrede hende med informationer om, hvad de så. Det lyttede hun meget til.

¹⁷¹⁷ Lov om social service § 50

Særlig opmærksomhed på ære/skam

De særlige forhold, som gør sig gældende i casefamilierne – PTSD og ære/skam-diskursen, kan det være særlig vanskeligt for socialrådgiveren at få indblik i. Det kræver, at socialrådgiveren har en særlig opmærksomhed på, at disse forhold kommer frem i samtalerne.

I sagen vedr. Idres og Hidi¹⁸ viste mine observationer af møder mellem socialrådgiveren og moderen, at da socialrådgiveren gav plads til moderens udsagn om den skam, hun føler om ting, hun foretog sig som ung, fik hun en mere nuanceret viden om familien.

I sagen vedr. Berna¹⁹ fortæller socialrådgiveren, at da hun talte med faderen om den skam, han følte over Bernas brud på familiens ære, fik hun et bredere grundlag for at aftale målene for den familiekonsulentindsats hun iværksatte i familien. Hendes erfaring er, at man skal arbejde med det, så forældrene kan følge med, og så de kan vide, hvad det gør for barnet.

Tryghedspersoner

Socialrådgiveren kan endvidere søge at befordre vilkårene for at få viden fra forældrene ved at være opmærksom på, hvordan hun kan skabe mest mulig tryghed i samtalerne. Her lægger socialrådgiverne vægt på at der sammen med forældrene er en tryghedsperson. Tryghedspersonen kan være en bisidder fra familiens private netværk eller en professionel fx fra familiebasen, som forældrene allerede har kontakt med. Hvis der bliver skabt et tryghedsgrundlag, er det socialrådgivernes erfaring, at de får mere viden.

Tolke

Det kan også ofte være nødvendigt med en tolk. Der ligger en opgave i at afklare tolkens kendskab til og relation med familien. Et sådant kendskab kan forstyrre samtalen, fordi forældrene ikke vil give tolken indblik i familiens problemer. Rammerne for anvendelsen af tolke og tolkens kompetencer kan således få indflydelse på den viden, som socialrådgiveren kan indsamle.

Indsamling af viden fra andre aktører

En del af det vidensgrundlag, som socialrådgiverne har til rådighed kommer fra andre professionelle – daginstitutioner og skoler, som har det daglige samvær med børnene og et samarbejde med forældrene. Det betyder, at de dokumenter, der kommer derfra, kommer til at indgå med vægt i det samlede vidensgrundlag. Forskning på dette område viser imidlertid, at der kan være en skævhed i den måde, de forstår og fortolker børnenes adfærd og problemer på.

”Eftersom personalet(i børnehaverne) ikke møder disse familier i andre sammenhænge end de professionelt relaterede, har de kun få kilder til viden om hvordan forholdene faktisk er i hjemmene, nemlig børnenes fortællinger, de korte udvekslinger og observationer ved afleveringer og afhentninger af børnene samt mediernes fortællinger om minoriteter.

¹⁸ Case-samlingen s.16

¹⁹ Case-samlingen s.26

Da børnenes fortællinger er fragmentariske og udvekslingerne med forældrene korte og ofte præget af sprog vanskeligheder, synes det nærliggende at trække på de mere sammenhængende forestillinger, medierne byder på”.²⁰

Socialrådgiverne følger den forvaltningsmæssige procedure og indhenter oplysninger fra skole og dagtilbud om børnene samt fra andre relevante aktører. Her følger socialrådgiverne de gængse procedurer. Oplysningerne indhentes skriftlig og fra skole og dagtilbud vedr. børnene og fra læge og sygehus. Forældrene har ofte psykiske lidelser, og derfor indhentes der også oplysninger fra psykiatrien. Nogle socialrådgivere udvider anmodningen om oplysninger med ekstra spørgsmål om betydningen af det etniske minoritets tilhørsforhold.

Det er undtagelsen at der afholdes møder med samarbejdspartnere som en vej til at indhente oplysninger. Møder med samarbejdspartnere afholdes efter der er iværksat foranstaltninger.

Indhentning af oplysninger fra eksperter

Når socialrådgiveren skal afgøre alvoren i de oplysninger hun har fået i sagen indhenter hun flere gange viden fra eksperter på området. Her bruger de LOKK²¹, som har stor viden på dette felt.

Socialrådgiverne indhenter i flere af sagerne psykologundersøgelser og udtalelser fra det psykiatriske system.

Vidensgrundlagets elementer gennem sagens forløb

Når hjælpeforanstaltningerne er iværksat udgør statusrapporter og deltagelse i opfølgingsmøder den centrale kilde til udvidelse af vidensgrundlaget. Socialrådgiverne afholder også samtaler med børnene. Ligesom der indhentes viden fra eksperter. Politi og retsvæsen bliver desuden i nogle sager involveret, når de unge begår kriminalitet.

Når foranstaltningerne iværksættes og bidrager til vidensgrundlaget, kan der åbne der sig nye perspektiver. Ofte nogle der udfordrer det første billede, socialrådgiveren fik af barnets situation og behov for særlig støtte.

Statusrapporter

Anbringelsessteder, familiekonsulenter og støttekontaktpersoner udarbejder statusrapporter undervejs i forløbet. Det er formålene i handleplanen, som danner udgangspunkt for indholdet i statusrapporterne. Foranstaltningen beskriver, hvordan de opfylder formål og mål. Om der er behov for ændringer i indsatsen. Perspektivet i disse statusrapporter er således samspillet mellem myndighed og leverandør. Om leverandøren yder den aftalte indsats. Statusrapporterne afdækker ofte behov for at iværksætte yderligere undersøgelser hos psykolog eller psykiater og åbner dermed en diagnostisk diskurs.

Som hoveregel gennemgår foranstaltningernes personale disse rapporter med forældre og børn og unge. Så de har mulighed for at kommentere rapporten inden den sendes til socialrådgiveren. Nogle forældre ønsker berigtigelser i enkelte dele af rapporten. Det får de, men det ændrer ikke ved det perspektiv, rapporten er skrevet ud fra.

²⁰ Lokale liv, fjerne forbindelser; Hans Reitzels Forlag 2005 (side 48)

²¹ LandsOrganisationen af Kvinde Krisecentre

Børn og unge på udebane

Når barnet/den unge er blevet anbragt, får socialrådgiveren sin viden fra anbringelsesstedet ud fra den værdihorisont, der findes der. Det giver viden om, hvordan barnet/den unge agerer på udebane, og hvordan barnet/ den unge ser ud set med anbringelsesstedets blik.

Når barnet/den unge bliver anbragt, er det som nævnt ud fra diskursen "barnet i fare" og "den farlige muslimske familie". I de tilfælde, hvor forældrene har meget svært ved at indgå i et samarbejde med anbringelsesstedet, vil det billede af forældrene som farlige for børnene, og de unge blive bekræftet og udbygget.

I et par af sagerne etablerer socialrådgiveren en samværsramme for børn og forældre, men forældrene bruger ikke denne ramme og forsøger i stedet at skabe deres egen ramme for kontakten med børnene. Det forstyrrer set ud fra anbringelsesstedet børnenes udviklingsmuligheder.

Diskursen "barnet i fare" ændrer sig i flere tilfælde til "det farlige barn/den farlige unge". Fordi barnet/den unge udfordrer rammerne på anbringelsesstedet på en meget konfliktpræget og voldsom måde.

Opfølgningsmøder

I sammenhæng med udarbejdelse af statusrapporten indkaldes forældre og børn og unge til opfølgningsmøde, hvor statusrapporten bliver gennemgået. Denne gennemgang danner grundlag for beslutning om det videre forløb i sagen.

Forældrene på udebane

Opfølgningsmøderne foregår på anbringelsesstedet, på familiecentret, ungecentret. Det indebærer, at rammerne for mødet er på forældrenes udebane. Mange steder gør man noget ud af at etablere en hyggelig stemning med kaffe/te og kage. I en af familierne blev faderen meget vred over den opdækning. For - som han sagde - han var modstander af anbringelsen og ville ikke deltage i nogen hyggesammenkomst. I de andre familier er kaffen og teen blevet godt modtaget, og de indtager den rolle, rammen lægger op til. De lytter til pædagogernes fremlæggelse af rapporten og bidrager med deres kommentarer, når de bliver spurgt.

Når et barn/en ung er anbragt, er det ofte meget vanskeligt at få et samarbejde med forældrene. Forældrene giver udtryk for, at de ikke hverken accepterer grundlaget for anbringelse eller vurderingen af den risiko, som deres barn udsættes for i familien. Forældrene arbejder mod systemet for at få barnet/den unge hjem igen. Det får betydning for den måde forældrene er til stede på disse opfølgningsmøder på. For nogle forældre bliver det udgangspunkt for anklager og trusler mod socialrådgiveren. Andre forældre presser på for, at foranstaltningen begrænses eller ophører.

Nogle forældre indtager en mere tilpasset rolle og søger at imødekomme kravene på mødet. Det gælder nogle af de familier, hvor der er iværksat familiekonsulentbistand. Familiekonsulenterne kommer i hjemmet og får på den måde opbygget en relation med forældrene, som bygger på konkrete hverdagssituationer i familien. I sagerne vedr. Lala og hendes søskende²², Osman og hans søskende²³, Tsuru og hendes søskende²⁴ sker der en positiv udvikling i forældrenes omsorg for deres børn og børnene udvikler sig også i

²² Case-samlingen s.20

²³ Case-samlingen s.29

²⁴ Case-samlingen s.50

positiv retning. Her bliver opfølgningsmøderne ramme om at holde fokus på netop den positive udvikling og fortsættelsen af den.

Støttekontaktperson - opfølgning

Når de unge modtager støttekontaktpersonbistand afholdes der også opfølgningsmøder. Her deltager den unge sammen med socialrådgiver og støttekontaktperson. Hvis de er under 18 år, deltager en af forældrene også. I de sager, hvor der er en positiv udvikling, bliver mødet en bekræftelse på det. Det kan også i nogle sammenhænge åbne for en fars modstand mod at give sin(e) pige(r) mere frihed samt, at den unge viser respekt for faderens og familiens normer.

I de sager hvor barnet eller den unge ønsker at ophøre med indsatsen, udebliver de fra møderne. Det gælder fx i sagerne vedr. Erdem²⁵ og Jamil²⁶. På trods af flere indkaldelser til opfølgningsmøder kommer de ikke til mødet. De reagerer heller ikke på henvendelser fra støttekontaktpersonen.

Børnesamtaler

I sammenhæng med opfølgningsmøderne på anbringelsesstederne afholder socialrådgiveren en samtale med børnene. Når det gælder disse børnesamtaler, er der en særlig udfordring. For kontaktpædagogen på anbringelsesstedet har hyppige samtaler med barnet, hvorved der ofte opstår en særlig fortrolighed til denne. Når socialrådgiveren taler med barnet med halve års mellemrum, kan det være svært at opnå samme tillidsforhold.

Forældrenes modstand mod anbringelsen anbringer barnet i et dilemma, som også får betydning for den viden de bidrager med. Familien lukker af mod de sociale myndigheder.

Hvis der er vanskeligheder omkring barnets anbringelse, kan socialrådgiveren dog have flere afklarende samtaler med barnet.

Viden fra eksperter

Når socialrådgiverne får behov for at supplere vidensgrundlaget trækker de på eksperter fx VISO²⁷ eller LOKK. Erfaringen fra case-sagerne er, at LOKK trækker tingene meget skarpt op og understøtter diskursen om "barnet i fare"/"den farlige muslimske familie".

Mellem opfølgningsmøderne

Når der sker mange ting på anbringelsesstedet, som øger risikofaktorerne, modtager socialrådgiverne mange mails og telefonopringninger. Det er i forbindelse med rømninger og magtanvendelser eller andre forhold, som forøger risikobilledet.

Viden fra retssystemet

Mange af de unge reagerer voldeligt og begår kriminalitet, mens de er anbragt. Det betyder, at politi og retsvæsen bliver involveret og bidrager med viden gennem sagsforløbet. En viden der korresponderer med diskursen "det farlige barn/den faglige unge."

²⁵ Case-samlingen s.38

²⁶ Case-samlingen s.40

²⁷ VISO er den nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation

Sammenhængen i vidensgrundlagets elementer

Vidensgrundlaget består af sagsdokumenter, samtaler og mødeformer. Det bidrager alt sammen til det skriftlige sagsmateriale. Det indsamles ud fra forskellige perspektiver: Et myndighedsperspektiv, et foranstaltningsspektiv, et børneperspektiv og et forældreperspektiv.

Det er myndighedsperspektivet og foranstaltningsspektivet, som fylder mest i vidensgrundlaget. Børneperspektivet fylder også, men ud fra en bestemt diskurs "barnet i fare/ det farlige barn". Forældreperspektivet er det, der fylder mindst. Der er en tendens til at udgrænse forældreperspektivet og til, at børnesamtalen belyser en begrænset del af barnets livssituation. Ofte set ud fra foranstaltningens perspektiv.

Forældrenes eget perspektiv underbelyst

Barnets/den unges egne udsagn står umiddelbart centralt i socialrådgiverens vidensgrundlag og understøttes i de fleste tilfælde af underretningerne. Det betyder, at børnenes/de unges egen beskrivelse af situationen udgør den væsentlige del af det vidensgrundlag, som de sociale myndigheder handler på i den første fase. I flere af sagerne er der ikke gjort meget ud af, at få forældrenes perspektiv belyst. Det er alene børnenes udsagn + evt. underretninger fra skoler, daginstitution, sygehus eller politi, som socialrådgiverne bruger som vidensgrundlag for at beskrive forældrene. Socialrådgiverne kan have en tendens til at trække på et generelt vidensgrundlag om familier med muslimsk og ikke-vestlig baggrund. De indhenter således i flere af sagerne udtalelser fra eksperter, som udtaler sig på et generelt grundlag ud fra diskursen "den farlige muslimske familie". Det gælder især LOKK, som har stor erfaring med arbejdet med unge fra etniske minoritetsfamilier, som søger rådgivning og hjælp, når familierne udsætter dem for pres og sanktioner i forbindelse med pigernes status i forbindelse med indgåelse af ægteskab. Det betyder i flere af de børnefaglige undersøgelser, at den viden, der er indhentet fra forældrenes eget perspektiv, er meget svagt. Forældrenes perspektiv beskrives ud fra børnenes/de unges og andre aktørers bidrag til vidensgrundlaget. I det hele taget får forældrene kun en svag stemme i den undersøgelse der foretages.

Beskrivelserne af forældrenes livssituation er således i mange af sagerne ret begrænset. Der er flere forhold, som gør det svært for socialrådgiverne at få viden ud fra forældrenes eget perspektiv. Det kan være sprog vanskeligheder, hvor forældrene begrænsede dansk kundskaber skaber begrænsninger i kommunikationen. Det kan være den akutte anbringelse, som flytter fokus fra forældrene til fokus på at bringe barnet/den unge i sikkerhed. Det kan være situationen omkring den akutte anbringelse, hvor et par af forældrene sidder i fængslet. Det kan være familiens bestræbelser på ikke at tabe ansigt i eget netværk ved at afvise problemerne.

En compliancesamtale kan skygge for indblik i barnets livssituation

Hvis et barn/en ung kontakter de sociale myndigheder i en situation, hvor faremomentet er tydeligt, vil socialrådgiveren handle ud fra diskursen "barnet i fare" og arbejde på at bringe barnet ud af farezonen – helt i overensstemmelse med offentlighedens forventninger. Hvis børnesamtalen overvejende har karakter af en compliance samtale, kan det skygge for, at socialrådgiveren får et nærmere indblik i barnets livssituation ud over den faretruende situation, som førte til den akutte anbringelse.

Den tilgang kan komme til at skygge for den betydning, børnene tillægger familiebandene og for den diskurs som er fremherskende i familiens univers. Netop forventningen om, at socialrådgiverne skal være børnenes beskyttere, kan betyde, at de ikke får øje på og heller ikke tillægger børnenes egne beskyttelsesstrategier nogen værdi. Set ud fra en farlighedsoptik bliver barnets beskyttelsesstrategier en del af offerbilledet

og kommer til at hænge sammen med en mangeldiskurs. Måske en forståelse af barnet som ramt og såret, hvor opgaven er at finde en behandling for manglerne.

Når barnet/den unge er blevet anbragt får socialrådgiveren sin viden fra anbringelsesstedet ud fra den værdihorisont, der findes der. Det giver viden om, hvordan barnet/den unge agerer på udebane og hvordan barnet/den unge ser ud set med anbringelsesstedets blik. Men giver det hele billedet af den unge? Nej, det ser ud til, at det kun giver et delvist billede. Det, der handler om barnet/den unge i familiens værdihorisont og den betydning, det har for barnets opfattelse af sig selv, har en tendens til at ligge hen i skygge eller at blive henvist til en skyggetilværelse. Forstået på den måde, at det, der har værdi i familien, ofte bliver bedømt negativt af anbringelsesstedet. Det er vanskeligt for anbringelsesstederne, at samarbejde med forældrene, ofte pga. sprogsværligheder, modstand og manglende forståelse for indsatsens nødvendighed.

Et fragmentarisk vidensgrundlag

Alt i alt betyder det, at den del af vidensgrundlaget, som vedrører forældrene og familienetværket, fremstår noget fragmentarisk.

Hvis vidensgrundlaget bliver for fragmentarisk og familiens bidrag bliver tynde, kan det vidensgrundlag, socialrådgiveren har at handle på i forhold til at yde en indsats i forhold til barnets livsforløb, blive for snævert. Ved at blive på det tankemæssige spor der følger med diskursen om "barnet i fare"/"den farlige familie", kan det føre over i "det farlige barn".

Fem spor i vidensgrundlaget

Analyserne af sammenhængen i vidensgrundlagets elementer viser, at der løber fem spor i vidensgrundlaget. Et risikospor der følger diskursen "barnet i fare/det farlige barn". Et spor der følger systemlogikken. Et spor der følger den socialpædagogiske diskurs. Et spor der følger den diagnostiske diskurs. Et spor der følger børnenes og de unges livsforløb.

I det følgende vil vi beskrive disse fem spor.

Et risikospor der følger "barnet i fare / det farlige barn" – diskursen

Sagerne begynder på en viden bestående af underretninger og børnesamtaler, som korresponderer med diskursen "barnet i fare" samt "den farlige muslimske familie". Sagerne begynder således på et risikospor.

Risikofaktorerne taler i disse sager deres eget højtlydte sprog. - Når en pige til en lærer på skolen siger, at hun skal på besøg hos sin far, der, som hun tidligere har fortalt, har planer om at bortgifte hende mod hendes vilje. En anden pige fortæller om angst for syreangreb, fordi hun ønsker at leve efter danske normer. En tredje pige anmelder sine forældre for vold og kriminalitet. Her bliver pigernes udsagn det vidensgrundlag, som socialrådgiveren ud fra diskursen "barnet i fare"/"den farlige muslimske familie" identificerer og vurderer risiciene på.

Når sagerne begynder med en akut anbringelse kortslutter det den linære sagslogik i den første fase af sagsforløbet. Det kan medføre, at både vidensindsamling og risikovurdering fører det videre forløb ud ad veje, som er stik imod hensigten med indsatsen. Familien gør, hvad de kan for at holde forvaltningen på afstand og trække børnene ind i familien igen, og socialrådgiverne accepterer den svage adgang til familien. De ser forældrene som "de farlige" ud fra en mere generaliseret viden, som ofte bekræftes af forældrenes modvilje mod socialrådgiveren.

Det vanskeliggør indsamlingen af viden om forældrenes perspektiv og om det indre liv i familie og netværk. Dels fordi forældrene søger at undgå myndighedernes indblanding. Dels fordi socialrådgiverne har identificeret familien som "den farlige".

Risikosporer kædes sammen med et vidensspor, der følger systemlogikken.

Systemlogikkens vidensspor

Sagsgangen i forvaltningen har sin egen logik og den viden, som socialrådgiverne kan indsamle, har sammenhæng med den. Indsamling af viden har umiddelbart udgangspunkt i en sagslogisk tilgang. Der er tilrettelagt en bestemt procedure for forvaltningens sagsgange – skemaer, tidsfrister, specialisering af opgaver, mm.

I nogle sager er det systemlogiske vidensspor meget tydeligt. Sagen begynder med en underretning og en politiafhøring, en formandsbeslutning om en akut anbringelse, statusrapporter fra døgninstitutionen. Ankestyrelsen går af egen drift ind i sagen pga. sagens karakter med grov vold og kriminalitet og afkræver dokumentation for kommunens behandling af sagen, samt kommer med pålæg til kommunens sagsbehandling.

Socialrådgiverne finder deres legitimitet i "barnet i fare" – "det farlige barn", som korresponderer med deres opfattelse af lovgivningen og den generelle samfundsmæssige diskurs. De følger primært systemlogikkens

videnspor gennem det fortløbende sagsforløb. Både i forhold til den måde de udvider det første vidensgrundlag på og i forhold til, hvornår sagen flyttes til en anden del af organisationen.

Når socialrådgiveren følger de to spor, samler vedkommende viden, der bekræfter det faretruende for barnet og iværksætter foranstaltninger på det umiddelbare vidensgrundlag. I den forbindelse lægges det socialpædagogiske videnspor ud.

Et socialpædagogisk spor

Der er også et socialpædagogisk videnspor, som følger forståelsen af at børn og unge skal lære at sætte ord på deres følelser og udvikle selvstændighed og evne til at træffe egne valg. Når børnene/de unge er blevet anbragt og/eller får bevilget en støtte/kontaktperson bidrager pædagogerne med viden i form af statusrapporter og evt. løbende orienteringer. Det gør de ud fra en socialpædagogisk diskurs om retten til selvbestemmelse, det nødvendige i at sætte ord på følelser, danske normers fortrinsstilling.

Den pædagogiske diskurs trænger sig på. Som anbragt barn kan man ikke undgå at lægge mærke til "den". Den vil ind. Den vil definere, den vil forstå, den vil hjælpe. Den ved, hvad der er bedst, og den har magt. Den er ikke personlig (for man er blot en blandt mange). Det er professionen, der tolker.²⁸

Ofte afdækker det spor, at barnet/den unge har langt større problemer end først antaget. Barnets overlevelsesstrategier fra familien er ofte i direkte modstrid med den indsats, pædagogerne er bestilt til/ønsker at yde i forhold til barnets/den unges udvikling.

Det suppleres ofte med et diagnosespor.

Et diagnostisk spor

Når socialrådgiverne vurderer, om deres identificering af risikofaktorer og valg af indsats for at reducere disse risici har virket efter hensigten, retter de blikket mod barnets/den unges trivsel/mistrivsel. I nogle sager bliver mødet med de sociale myndigheders hjælpeforanstaltninger begyndelsen på en meget negativ udvikling. Her følger den viden der indsamles ofte et diagnostisk spor med undersøgelser af psykiatere og psykologer.

Der er et diagnostisk spor bestående af de psykologiske undersøgelser, som bliver et vægtigt dokument på det systemlogiske spor.

De fire spor

Disse fire spor hører sammen med et systemperspektiv og ved at følge dem i indsamlingen af viden, vil socialrådgiveren tilgodese et forvaltningsmæssigt behov for viden og de formelle krav der er til sagsgangen i det kommunale system.

Underretninger og børnesamtaler, der bekræfter det farefulde og truende, lægger nogle særlige spor ud, som socialrådgiveren følger, når vedkommende indsamler viden som grundlag for de risikovurderinger, der skal foretages. Med de foranstaltninger der iværksættes på det grundlag tilføres mere viden – i mange tilfælde viden der korresponderer med risikospor og det systemlogiske spor.

²⁸ Højlund, Susanne s.185

Selv om lovgivningen lægger op til inddragelse af forældre og børn og unge i sagsarbejdet kommer det spor der følger børn og unges livsforløb til syne, når de foranstaltninger der iværksættes ikke forhindrer risikofaktorerne i at tiltage. Det spor fletter sig nogle steder sammen med de andre fire, men det fremstår også som et spor, der er udfordrer systemperspektivet.

Et livsforløbs spor

Børnenes eksistentielle livsspor bliver tydelige, når de kommer i klemme mellem systemet beslutninger og socialpædagogiske diskurs og forældrenes kamp for at få børnene hjem igen. De bliver tydelige, når børnene og de unge kommer i klemme mellem systemets værdier og familiens værdier.

Livssporet følger nogle af socialrådgiverne, når de skal vurdere om deres indsats har været til barnets/den unges bedste. Det efterlader dem ofte i tvivl, om især anbringelser af børnene gør mere skade end gavn. For nogle børn/unge blev kontakten med de sociale myndigheder og de iværksatte foranstaltninger begyndelsen på en optrapning af risikofaktorerne. Nogle unge bevægede sig under anbringelsen fra at være et barn i fare til at blive et farligt barn, med den konsekvens at den ene anbringelse blev afløst af den næste. Sammen med disse brudte anbringelsesforløb blev kontakten med familien svagere og svagere eller mere og mere konfliktfyldt.

Refleksionstemaer

Hvordan kan socialrådgiveren undgå, at børnesamtalerne primært får karakter af compliancesamtaler?

Hvordan kan socialrådgiveren åbne for, at familiens værdier får plads i samtaler med forældrene?

Hvordan kan socialrådgiverne udvikle en relation med forældrene, som åbner mulighed for at få viden om livet i familien

- Relationer
 - o Familiebåndenes betydning for børnene
 - o Relationsbåndenes styrke og brister
- Værdier
 - o Ære og skam
- Beskyttelsesstrategier
 - o Barnets beskyttelsesstrategier

Hvordan kan socialrådgiveren tilrettelægge rammerne for opfølgningsmøder, så der både bliver plads til viden ud fra foranstaltningernes perspektiv og fra forældrenes perspektiv?

Hvordan kan socialrådgiveren få plads til livsforløbssporet på en måde, så det udfordrer og udvider det vidensgrundlag som etableres ved at følge de andre fire spor?

Hvordan kan socialrådgiveren bruge dokumenter, samtaler med børn og forældre samt møder til at få viden om:

- Familiebåndenes betydning for børnene og samtidig få indblik i det farefulde i børnenes og de unges aktuelle livssituation?
- Barnets beskyttelsesstrategier i familien, og hvordan de udtrykkes i nye sammenhænge
- Styrker og svagheder og børn og unges relationsbånd med familien

- Betydningen af familiens værdier og diskurser, således at socialrådgiveren får indblik i det spændingsfelt børn og unge befinder sig i.

Hvordan kan socialrådgiverne skabe rammer for inddragelse af familiens netværk i indsamlingen af viden?

Socialfaglige risikovurderinger

Der ligger en særlig udfordring for socialrådgiverne, når de skal foretage socialfaglige risikovurderinger i disse sager. Som nævnt begynder næsten alle sagerne med underretninger om meget alvorlige forhold i barnets/den unges livssituation. Så alvorlige at de sociale myndigheder på dette første og foreløbige vidensgrundlag iværksætter akutte foranstaltninger.

”Alle bliver bange når etniske minoritetsbørn er på flugt hjemmefra – så går man ind og hjælper – måske for radikalt. Så det laver nogle nye problemer, nogle nye sår, men det er jo når man er bange for vold mm.”²⁹

I dette kapitel vil vi indlede med en beskrivelse af de forståelsesrammer og værdier, som danner bagtæppe for socialrådgivernes arbejde med at foretage socialfaglige risikovurderinger. Her beskriver vi socialrådgivernes forståelsesramme og værdier, forældrenes forståelsesramme og værdier, børnenes og de unges forståelsesramme og værdier og foranstaltningernes forståelsesramme og værdier, således som de fremtræder gennem de analyser, vi har foretaget af case-materialet i projektet.

Derfra går vi videre med at vise de risikofaktorer socialrådgiverne vurderer, der er til stede ved sagernes begyndelse fordelt på tre sagstyper – pigesagerne, drengesagerne og familiesagerne. Med denne beskrivelse af risikofaktorerne ved sagernes begyndelse fortsætter vi med at vise den udvikling, der sker i det vi har valgt at kalde risikobillederne i sagerne. Dernæst beskriver vi de to spor, som analyserne på tværs af de tretten sager har vist. Et farlighedsspor og et identitetsspor.

Kapitlet afsluttes med en række refleksionstemaer, som vores analyser har vist er centrale for socialrådgiverne at bruge, når de foretager socialfaglige risikovurderinger i komplekse sager vedr. udsatte børn og unge fra etniske minoritetsfamilier.

Forskellige forståelsesrammer og værdier

Når børn, unge og forældre møder socialrådgiveren og pædagogerne er det også et møde mellem forskellige forståelsesrammer. Socialrådgiveren har udgangspunkt i majoritetssamfundets værdier³⁰ og et lovgrundlag, som sigter mod lige vilkår for alle børn og unge. Forældrene har udgangspunkt i minoritetssamfundets værdier og normer. Børnene og unge befinder sig imellem forældrenes forståelsesramme og majoritetssamfundets forståelsesramme.

De samfundsmæssige krav til etniske minoritetsbørns udvikling af kulturelle og interaktive kompetencer er generelt mere omfattende og komplekse, end de er for majoritetsbørn. Det etniske minoritetsbarn skal udvikle kulturelle kompetencer i forhold til at dechifrere kulturelle koder i forhold til både majoritets – og minoritetsarenaer, barnets liv udfolder sig på.³¹

Når børnene og de unge skal orientere sig inden for disse forskellige forståelsesrammer, kan de komme under pres for at vælge enten den ene eller den anden. Mange af de unge giver udtryk for et ønske om at kunne vælge et både og.

²⁹ Interview med socialrådgiver

³⁰ Skytte, Marianne: Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde s.20

³¹ Skytte, Marianne: Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde s.107

De siger, hvor indsatsen bidrager til, at de unge kommer ind i en positiv udvikling og risikofaktorerne reduceres, er der, hvor det faktisk lykkes for den unge både at orientere sig ud fra familiens forståelsesramme og ud fra en dansk forståelsesramme – i forståelse med familien. At familien med hjælp fra familiekonsulenter og støtte/kontaktpersoner til de unge åbner for et mere positivt syn på et ungdomsliv med træk fra en dansk forståelsesramme.

I de sager, hvor forældrene afviser indsatserne fra Børne- og Familieafdelingen og modarbejder de foranstaltninger, som de sociale myndigheder iværksætter over for de unge, har socialrådgiverne erfaring for, at forældrene reagerer med alt eller intet. Enten er barnet i familien eller det er uden for – med den konsekvens at familien afbryder kontakten helt. De unge kan således blive tvunget til at vælge et enten eller. Det gælder især de anbragte børn og unge. Hvis de siger nej til at flytte hjem, når de fylder 15 år, er der flere forældre, som helt afskærer kontakten med dem. Disse unge kommer i flere tilfælde til at befinde sig i en marginaliseret gruppe og bliver enten uden orientering eller orienterer sig efter de normer, der er i kammeratskabsgruppen i kanten af samfundet.

Det, der bliver vigtigt for socialrådgiveren, er hvordan vedkommende kan forstå barnet/den unge. Hvis socialrådgiveren kun forstår barnet som et barn i fare, bliver forståelsesrammen for snæver. Barnet er mere end et barn i fare. Det er også et barn, som udvikler sin egen identitet imellem to kulturer.

Socialrådgivernes forståelsesramme og værdier

Socialrådgiverne arbejder i en kontekst, hvor de danske værdier er de bærende, og hvor synet på børn og unge er, at de har ret til selvbestemmelse, at de har ret til at få en hjælp, der kan give dem lige vilkår med deres jævnaldrende. Der er en forventning om, at de sociale myndigheder skal beskytte børn mod de farer, de møder i deres familie og i hverdagen i øvrigt. Til det formål er lovgivningen udformet for at sikre barnets bedste³². Socialrådgiveren udfylder på samfundets vegne den beskyttende myndighedsrolle i forhold til socialt udsatte børn.

Socialrådgiverne giver i interviewene udtryk for, at de befinder sig i et dilemma mellem på den ene side at skulle følge den lovgivning om, at børn der bliver udsat for vold skal beskyttes mod volden, og en viden om at en indsats i form af en anbringelse kan bringe barnet i risiko for udstødelse af familien. Socialrådgivernes forståelsesramme for de vurderinger de foretager er præget af deres tvivl om anbringelse er til barnets bedste.

”Ødelægger vi mere end vi gavner”³³

I det følgende vil vi beskrive lovgrundlaget og socialrådgivernes syn på forældre og på børn og unge.

Lovgrundlaget

Lovgrundlaget udgør en central del i socialrådgivernes forståelsesramme. Det er lovbestemmelser i lov om social service, der danner det formelle grundlag for socialrådgivernes arbejde med socialfaglige risikovurde-

³² Lov om social service § 46 stk.1

³³ Fra interview med socialrådgivere

ringer. Det er som nævnt § 46 og 50, som angiver de materielle kriterier for at træffe afgørelsen, om hvorvidt der er grundlag for at iværksætte hjælpeforanstaltninger jf. § 52³⁴.

I §§ 46, 50 og 52 tales der ikke eksplicit om risiko. Risikofaktorerne ligger som nævnt implicit i begreberne særlige behov for støtte og afdækkes gennem formålet om at give børn og unge med særlige behov samme muligheder som deres jævnaldrende. Det er kun i §§ 51 og 58 at deres tales eksplicit om risiko. Her bruges begreberne åbenbar risiko, som sættes i sammenhæng med alvorlig skade. Disse lovbestemmelser træder i kraft, når forældrene ikke vil give deres samtykke. I begge tilfælde kan der iværksættes undersøgelse og anbringelse af børn og unge UDEN forældrenes samtykke.

Lovgrundlaget angiver således formålet med at iværksætte særlig støtte til børn og unge med særlige behov. Den børnefaglige undersøgelse giver grundlaget for at afgøre om der er behov for den særlige støtte. Når socialrådgiveren skal vurdere om der er grundlag for at iværksætte en særlig støtte kan hun sammenholde resultatet af den børnefaglige undersøgelse med formålsangivelserne i § 46 og på den baggrund vurdere risikoen for om barnet eller den unge ikke vil opnå samme muligheder som sine jævnaldrende, hvis der ikke iværksættes støtte. Med anvendelsen af disse bestemmelser bliver socialrådgiverens vurdering af risiko foretaget i som en implicit del af begreberne særlige behov.

Det er kun, når forældrene afviser at give samtykke til undersøgelse og anbringelse af deres barn eller ung, at begrebet risiko anvendes eksplicit i lovteksten. Her sættes det i sammenhæng med skade og ikke med særlige behov. Det er lov om social service der udgør et væsentligt grundlag. Jf. § 46 er formålet med at yde støtte til børn og unge med særlige behov, at de får samme vilkår for udvikling som deres jævnaldrende.

Hvis forældremyndigheden ikke vil deltage i oplysningen af sagen – og ikke vil samarbejde – så er kommunen alligevel forpligtet til at oplyse sagen. Det fremgår af retssikkerhedslovens regler at netop i børnesager skal kommunen indhente oplysninger, selv om forældremyndighedsindehaveren ikke vil give samtykke. Dog skal kommunen altid først forsøge at få samtykke.

Synet på familier med etnisk minoritetsbaggrund

Socialrådgivernes syn på familierne er præget af en forståelse af, at alle familier er unikke og det dermed er svært at trække på viden baseret på generelle erfaringer. Det er socialrådgivernes opfattelse, at der ikke er fælles træk, som knytter sig til familiernes etniske minoritetsbaggrund. Det er meget individuelt fra familie til familie. Socialrådgiverne er meget beviste om ikke at tillægge det etniske og kulturelle for stor betydning. Det må ikke skygges for en undersøgelse af de eksistentielle problemstillinger i familien. Familierne skal ses som individuelle.

Socialrådgiverne lægger således vægt på ikke at tillægge det etniske tilhørsforhold en særlig betydning. Efter deres opfattelse er det kun i begrænset omfang muligt at anvende erfaringer fra arbejdet med andre minoritetsfamilier. *"Hver familie er sig selv. Der er ikke to sager der er ens"*³⁵. Dog giver socialrådgiverne i interviewene udtryk for, at der er disse fællestræk:

³⁴ Se side 16 -21 for en præsentation af lovteksten

³⁵ Fra interview med socialrådgivere i X kommune

- Familierne er meget lukkede og sammenholdet i familien har en styrke, som det er svært for barnet/den unge at blive afskåret fra.
- De traumer, forældrene har, har stor betydning for barnets trivsel/mistrivsel. Det kan dog ofte volde vanskeligheder, at undersøge hvor belastende en forældres psykiske sygdom/PTSD er for børnene. For familien rykker sammen og kompenserer for forældrerens manglende omsorg.
- Religion tillægges stor betydning – måske fordi det er hvad de har kunnet tage med fra hjemlandet.
- Anbringelser og psykisk sygdom får et særligt etnisk præg og må tillægges betydning.
- Familiens dynamik er anderledes. Faderen er overhovedet, og der er særlige forventninger til døtrene, hvor drengene har andre frihedsgrader. Moderen er meget underlagt mandens normer. Fraværet af en stærk farfigur giver problemer i familien.
- Netværkets bedømmelse af familien tillægges en særlig vægt.
- Familierne ønsker at klare sig uden systemets indblanding. Der sker noget med familien – ære/skam.
- Forældrene har ikke forståelse for børnenes følelsesmæssige udvikling. De forstår barnets trivsel ud fra fysiske forhold og ydre rammer.
- Forældrene er ofte dårligt begavede og befinder sig på kanten af det danske samfund.
- Forældrene har ingen forståelse for anbringelse som en del af det danske samfund.

Disse træk, som ikke fuldt ud dækker alle projektfamilierne, udfordrer socialrådgiverens forståelsesramme omkring familiers relationer og barnets behov. Ud fra et ønske om ikke at tillægge de kulturelle forhold for meget vægt møder socialrådgiverne forældrene med en forventning om, at forældrene skal hjælpe deres børn med at følge de danske normer og tage del i det danske samfund. Socialrådgiverne har også en forventning om, at forældre skal kunne indgå i et samarbejde med myndighederne til gavn for deres børn.

Synet på børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund

"For børn af migrantforældre er den almindelige kobling mellem at være født og opvokset et sted og at komme derfra overskygget af den udbredte opfattelse af, at disse børn stammer fra de steder, kulturer, kaster og sociale klasser, som deres forældre identificeres med.

*Derfor er det almindeligt at betegne børn af migranter, som om de kommer andre steder fra, som fremmede, selv om de lever deres liv i lokale københavner skoler og – klubber."*³⁶

³⁶ Op cit side 109

Socialrådgiverne har erfaring med, at børnene reagerer anderledes end danske børn. De giver i interviewene udtryk for dette syn på børnene og de unge:

- Børn med etnisk minoritets baggrund påtager sig ofte skylden og får også pålagt skyld fra familien.
- Børn med etnisk minoritetsbaggrund skal forholde sig til to kulturer – en i hjemmet og en i samfundet.
- Børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund har en meget stærk tilknytning til deres familie og netværk. Det medfører at valget af anbringelse som foranstaltning i sig selv kan udgøre en risiko for barnet/den unge. For med anbringelsen "tager vi noget fra dem". Vi kan ikke erstatte det familiesammenhold børnene/de unge oplever i deres familie.
- Der er en risiko for at børnene kommer i klemme når de bliver anbragt. Familien afskærer kontakten med dem og pålægger dem skylden. Børnenes netværk forsvinder og bliver ikke erstattet med et nyt.

Behov for brobygning mellem to kulturer

Socialrådgiverne ser et behov for en brobygger mellem de to kulturer som den unge skal lære at begå sig i. Erfaringerne viser at de unge ofte vender tilbage til deres familie også selv om de har været udsat for alvorlige ting i familien.

Når børnene og de unge selv forsøger at finde balancen mellem familien og den sociale foranstaltning, gør de det ved at operere med flere "sandheder". En der passer til familien, en der passer til foranstaltningen, en der passer til socialrådgiveren. Den strategi får socialrådgiverne til at se på børnene som utroværdige, hvor det er vanskeligt at arbejde ud fra barnets eget perspektiv.

I de tilfælde, hvor socialrådgiverne vurderer, at forældrene ikke er direkte farlige for børnene/de unge søger de at skabe nogle rammer for, at børnene/de unge kan bevare kontakten med familien. I de tilfælde, hvor socialrådgiverne vurderer, at forældrene og netværket er farlige, iværksætter de tiltag der kan beskytte børnene/de unge mod, at forældrene kontakter dem.

Forældrenes forståelsesramme og værdier

Der er uoverensstemmelse mellem værdierne i familien og de danske værdier for børneopdragelse og for hvad der bliver lagt vægt på i familiens reaktioner på børnenes adfærd. Forældrene lever i etniske minoriteter og orienterer sig mod de værdier, der findes i det etniske minoritetsnetværk³⁷. I alle tretten sager viser diskursanalysen, at ære/skam diskursen er fremherskende i familierne. Når forældrenes forståelseshorisont således er præget af en ære/skam tænkning, kan der være en tendens til, at de har fokus på ikke at tabe ansigt i forhold til deres eget netværk. De har fokus på at børnene skal bidrage til familiens ære. Det kan de unge gøre ved at tage en uddannelse, der har status i familiens netværk og ved at indgå ægteskaber, som ligeledes bidrager til familiens ære. Selv om forældrene sørger for, at børnene kommer i skole, har disse familier en svag forståelse af det danske samfund. De har som nævnt selv en meget svag kontakt med det danske arbejdsmarked og befinder sig i en marginaliseret position i det danske samfund.

³⁷Skytte, Marianne: Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde; Hans Reitzels Forlag 2007 s.94/95

Ære/skam – forståelse

I "skam – kulturer" spiller familien ofte en meget central rolle. I samfund, der i højere grad er bygget op om familien som centrum ... i højere grad er det, man kan kalde "ansigt – til – ansigt – kulturer" spiller omgivelsernes bedømmelse en vigtigere rolle end i den danske kultur. Skam – at tabe ansigt i forhold til nogle andre. Man spejler sig i sine omgivelser – naboer, venner, familie – og i deres øjne taber man ansigt. Skyld har med det indre at gøre, og skam har med det ydre at gøre. Den værste form for skam relaterer til kvinders seksualitet, og derefter kommer kriminalitet".³⁸

"Ære handler kort fortalt om den værdi, man bliver tillagt af andre mennesker – den sociale position, som man skaber, den prestige, man opnår i andre menneskers øjne... Ære opstår derfor hele tiden i et samspil mellem en person, hans/hendes familie og det omgivende samfund".³⁹

Fokus på familiens omdømme i netværket

De familier, som indgår projektet, er meget optaget af omgivelsernes bedømmelse. Det, at deres datter har kontaktet de danske myndigheder og er blevet anbragt uden for hjemmet, slår store skår i deres anseelse blandt deres eget etniske netværk. Det samme gælder, hvis deres dreng begår kriminalitet og bliver anbragt. Ligesom det gælder, når der bliver sat spørgsmål ved forældrenes egne omsorgsevner. Det slår alt sammen skår i deres anseelse i deres eget netværk. Det betyder, at de ofte har svært ved at bakke barnet/den unge op i, at det har behov for en støtte uden for familien, som de ikke kan give. Eller at de selv kan tage imod støtte til udvikling af forældreomsorgsevne.

For disse familier, der har en marginal tilknytning til det danske samfund, bliver det nok endnu mere afgørende at værne om den ære, der knytter sig til døtrenes seksualitet. Derfor bliver pigerne udsat for et stort pres om at efterleve familiens normer for adfærd. Når det gælder bidraget til at løse opgaver i familien, hænger det sammen med familiens ære, familiens ansigt udadtil. Hvis hele familien fungerer, bliver de bedømt positivt i deres eget netværk. Tilhøret til familien er således bundet op på både følelsesmæssige bånd og ansvar for familiens ansigt udadtil. Der er brug for, at børnene/de unge hjælper i hverdagen.

Når det gælder familiekonsulentbistand værger flere af familierne sig ved at tage imod den hjælp. Det gælder bl.a. Jamils forældre⁴⁰ og Lamias forældre⁴¹. Der, hvor forældrene siger ja, skal der være et myndigheds-pres. Som det gør sig gældende i sagen vedr. Osman, Levent og Zeki⁴², her må forældrene sige ja, fordi socialrådgiveren sætter spørgsmål ved børnenes sikkerhed.

Den største udfordring hører sammen med anbringelse af børnene og de unge. Især når det gælder pigerne vil familiens ære blive krænket. Hvis barnet/den unge kan blive boende i hjemmet og få en støtte/kontaktperson, som kan fungere som bindeled mellem familien og det ydre samfund, hvor faderen kan føle sig tryk ved at de ting, som den unge deltager i – ikke kan betyde, at familiens ære er på spil.

³⁸ Khader, Naser: Ære og skam; Borgen 2003 (s.143-146)

³⁹ Op cit . s. 147/148

⁴⁰ Case-samlingen s. 40

⁴¹ Case-samlingen s.32

⁴² Case-samlingen s.29

Børnenes og de unges forståelsesramme og værdier

Flere af de unge har rakt ud efter det danske samfund. De har givet udtryk for, at de ikke ønsker at følge de normer og regler, deres forældre kræver af dem. De kontakter de danske myndigheder - de sociale og i nogle tilfælde også politiet. De unge sætter spørgsmål ved forældrenes værdier. Især pigerne vender sig mod de meget strenge regler, de må leve med - og især de sanktioner, som de bliver udsat for, når de bryder reglerne. Andre har brudt samfundets normer ved at begå kriminalitet.

Kontakten til samfundet via skolen

Forud for kontakten med de sociale myndigheder har alle børnene og de unge gået i skole og daginstitutioner. Det er forskelligt hvor godt de klarer sig fagligt. Men i de fleste sager tilpasser børnene og de unge sig i skolen. Det er - til stor undrer for socialrådgiverne - ikke er før der sker meget voldsomme begivenheder i barnets/den unges liv, at skolen kontakter de sociale myndigheder.

Børnene og de unge forstår skolen og familien som to forskellige steder, der ikke har forbindelse med hinanden. Der er et sæt værdier i skolen og et andet i familien. Det forsøger børnene og de unge at balancere mellem. I mange af familierne må børnene og de unge ikke være sammen med kammeraterne efter skoletid.

Frihed

I den indledende fase rækker pigerne ud efter andre og mere frie værdinormer uden for familien. Pigerne ønsker et mere frit liv end det, deres familie vil give dem. De har gennem skolen fået indblik i, at danske unge har større frihedsgrader og større ret til selvbestemmelse end de selv har. De kan række ud efter den frihed ved at kontakte de danske myndigheder, som på et lovmæssigt grundlag kan sætte forældrene eneret til at bestemme ud af kraft. Det viser sig imidlertid hurtigt, at den frihed som pigerne rakte ud efter ikke har den form, de havde forestillet sig. Det billede den unge havde af, hvordan friheden ser ud i en dansk kontekst, matcher ikke de krav, som anbringelsesstedet stiller til den unge. Barnets og den unges billede af den frihed, som vinker uden for familien, viser sig hurtigt ikke at have meget med virkeligheden at gøre. Når de møder de krav, der er i en plejefamilie eller en døgninstitution, bliver de skuffede, og samtidig viser styrken i de relationer, som de har med deres forældre sig. De savner forældrene og deres indre værdier om ære og skam rører også på sig.

Familiens betydningsfuldhed

Selv om de på det konkrete fysiske plan kommer væk fra deres familie. Så fylder familiens værdier og følelsesmæssige bånd på det indre psykiske plan. De unge har internaliseret forældrenes syn på ære og skam og måler sig selv med dem. Det, at børnene vokser op i en kultur, hvor der er fokus på ikke at tabe ansigt, betyder, at de ofte vil være høflige og tilpasse sig de ydre forventninger. I projektsagerne er der ikke kommet henvendelser fra skolen om pigerne, før de selv henvender sig og river sløret væk fra familiens ansigt udadtil og fortæller om den vold, de er udsat for i familien.

Når børnene og de unge møder socialrådgiveren og pædagogerne har de forståelsen af familien som meget betydningsfuld med sig. Selv om de unge har ønsket at komme væk fra familiens værdier længes de også efter forældre og søskende, og de vurderer sig selv med de værdier, forældrene lever efter. I familien har de oplevet tætte familiebånd. De bliver på en anbringelsessted erstattet med nogle mere flygtige bånd, som ud fra en socialpædagogisk tænkning anlægger en individperspektiv på den unge.

Mine analyser viser, at børnenes/de unges tilhør til familiernes vi-fællesskab⁴³ har stor betydning for deres identitetsudvikling. De ønsker på den ene side at komme fri af de snærende bånd i familien. På den anden side er de bånd så stærke, at når de er kommet ud af "farezonen", varer det ikke længe, før de savner deres familie og den værdihorisont, som de er vokset op med, viser sig som spejl for deres opfattelse af sig selv.

De unge rækker dog også ud mod det danske samfund og har gennem kontakten med myndighederne vist, at de gerne vil have større mulighed for at blive en del af vi-fællesskaberne i det danske samfund og at få adgang til at orientere sig mod de værdi-horisonter, der findes der.

Foranstaltningernes forståelsesramme og værdier

Der er tre hovedtyper af foranstaltninger i disse sager. Anbringelse uden for hjemmet, som kan være på en døgninstitution, på et opholdssted, i en familiepleje, i egen lejlighed. Familiekonsulentbistand i hjemmet. Støtte/kontaktpersoner til børnene og de unge. Når det gælder anbringelsesstederne er de et tilbud til børnene og de unge uden for familien, mens de to andre foranstaltninger er inden for eller i sammenhæng med familiens hjem.

Den forståelsesramme, der præger disse foranstaltninger, har fokus på en orientering mod det danske samfund. Forældrene skal støtte deres børn og unge i at kunne begå sig i det danske samfund.

Savnet af familien

Det forhold kan være svært at tackle for anbringelsesstedet – ikke mindst når børnene/de unge bliver meget påvirket af kontakt med familien – at det er en ambivalent reaktion – savnet og tydeligt vanskeligheden med at være i kontakt med – ofte meget konfliktfyldt. Hvordan skal man som pædagog eller socialrådgiver hjælpe barnet/den unge i den situation – ved at skærme barnet mod forældrene? Ved at understøtte kontakten, med de vanskeligheder det giver?

Rollen som anbragt

Når barnet bliver flyttet fra sin familie, flytter det ind i en sammenhæng, det danske samfunds værdihorisont og med andre relationsbånd i det sociale fællesskab. Det betyder, at barnet/ den unge skal finde sin egen balance mellem de værdier, de har med fra familien og de værdier, de møder fra den danske værdihorisont. De skal også orientere sig i andre former for vi-fællesskaber end dem, de kender fra familienetværket.

På de danske anbringelsessteder møder børnene og de unge nogle regler og krav, som er anderledes end familiens og nogle af de unge føler sig også i første omgang godt tilpas med at være kommet væk fra familien. Dog har de fleste meget svært ved at finde sig til rette og det billede de havde af frihedsønsket passer ikke med den socialpædagogiske diskurs som de møder på anbringelsesstedet. I plejefamilier og på opholdssteder/døgninstitutioner er der fokus på den unges psykiske udvikling. Den socialpædagogiske forståelse handler om, at den unge skal finde ind i rollen som anbragt ung, og at hun eller han skal lære at sætte ord på følelser, at sætte grænser for familiens indflydelse, at træffe valg ud fra danske værdier. Forventningen til den unge er, at vedkommende med støtte fra anbringelsesstedets normer skal udvikle sit indre selv.

⁴³ Eriksen, Thomas Hylland: Rødder og fødder. Identitet i en foranderlig tid, s.52/53

For nogle af de unge viser det sig meget vanskeligt at få gavn af den indsats. For deres måde at være til stede og indgå i de fællesskaber på udfordrer de rammer og regler, som findes der. Den unge kommer i den situation, at vedkommende hverken kan knytte bånd til familien, til de professionelle eller til andre unge.

At være i en dansk anbringelsessammenhæng indebærer et tyndt relationsmønster – selv om man arbejder med kontaktpædagogbegrebet, betyder det jo ikke at kontaktpædagogen kan være i en kontinuerlig kontakt med barnet/den unge. Barnet/den unge skal forholde sig til flere voksne og også til et samvær med andre børn og unge – og i nogle af mine sager har de unge rigtig svært ved at indgå i det fællesskab med de andre unge. De kommer i konflikt med dem på forskellig måde – ved at komme op at slås eller ved at bidrage til falske rygter og anklager.

Individpsykologisk blik

På anbringelsesstederne retter man fokus mod de indre psykiske forhold og ser på det at holde fokus på det ydre som noget uhensigtsmæssigt. Så fra at have været i en familie med tætte bånd og forventninger om at leve op til familiens værdier – at gøre familien ære kommer den unge ind i en kontekst, hvor der bliver set på hende som et isoleret individ, der skal lære at sætte ord på sine følelser, som skal lære at sætte grænser i forhold til forældrene. Den unge giver hurtigt udtryk for at savne sin familie og udviser en adfærd på anbringelsesstedet som skaber store vanskeligheder for plejefamilie/opholdssted/døgninstitution. Når den unge giver udtryk for savnet af familien, bliver det ikke i en socialpædagogisk forståelseshorisont tillagt nogen særlig værdi. Det bliver i nogle tilfælde set i sammenhæng mellem ”den farlige familie” eller i andre tilfælde i sammenhæng med at barnet er utroværdigt – snarere i retning af ”det farlige barn”.

Dobbeltsituation - dobbeltspil?

Børnene/de unge befinder sig i en dobbeltsituation og forsøger at begå sig i den – at finde balancen mellem hensynet til familiens ønsker, og de ønsker som de selv giver udtryk for i den socialpædagogiske kontekst. Ofte med den konsekvens at pædagoger og socialrådgivere ser det som et dobbeltspil og at de er uærlige og at de lyver.

De værdier som børnene/de unge bringer med ind sammen med ønsket om at komme ud af familiens forventninger og krav og reaktioner på brud på forventningerne bliver ikke trukket frem i lyset. Der er fokus på overgrebene og volden – på faremomenterne. I det møde bliver der tegnet et billede af den farlige familie, som barnet skal hjælpes ud af. Når man anbringer barnet og for at beskytte barnet afskærer kontakten til familien, vil det forhøje risikoen for at barnet/den unge kommer til at stå i meget sårbar situation.

Det bliver tydeligt at forældrenes ære/skam diskurs ikke tillægges nogen positiv værdi – tværtimod. Når børnene forstår sig selv ud fra den diskurs møder det ikke megen forståelse i en dansk kontekst. Ligesom deres værdisætning af familiebåndene heller ikke møder megen positiv respons. Det indebærer, at den skamfølelse eller dårlige samvittighed, som børnene/de unge giver udtryk for, bliver mødt med en afvisning af at det giver mening, at have de følelser. Særligt set i lyset af, at familien har bragt barnet i fare.

I disse meget lukkede familier har der været en skarp adskillelse mellem hjem og skole. De har ikke haft kammerater med hjem. Nogle af disse børn har som overlevelsestrategi udviklet en skærpet opmærksomhed på omgivelsernes forventninger og reaktionsmønstre, en særlig evne til at aflæse omgivelserne. De har også lært at holde den ydre facade og at være høflige.

Når barnet bliver anbragt og/eller får en støtte/kontaktperson bliver den værdihorisont som den unge får adgang til i forhold til sin identitetsudvikling – en socialpædagogisk diskurs og en dansk værdihorisont. Det er for de fleste af de unge svært at finde ind i rollen som ung anbragt og at udvikle sin identitet ud fra den værdihorisont som hænger sammen med den socialpædagogiske værdihorisont. Det bliver en for snæver værdihorisont, som udgrænser familiens værdier.

Risikofaktorer ved sagernes begyndelse

De risikofaktorer som viser sig ved sagens begyndelse knytter sig til farer i barnets/den unges livsverden. Barnet/ den unge bliver udsat for vold, trusler, omsorgssvigt eller selv begår kriminalitet. Det spor åbnes i alle tretten sager ved sagens begyndelse. Der er en særlig kønsdimension på dette spor, hvor risikofaktorerne i pigesagerne følger en vej, mens risikofaktorerne i drengesagerne følger en anden, og risikofaktorerne i familiesagerne følger en helt tredje.

Pigesagerne

En klassisk risikofaktor, som hænger sammen med ære og skam, er, at pigerne får indskrænket deres udfoldelsesmuligheder når de kommer i puberteten og modsætter sig den indskrænkelse. Ofte begynder disse sager på et meget dramatisk grundlag, som kalder på handling her og nu. Forud for kontakten med det sociale system, har der udspillet sig konflikter om værdier og regler i familien, og pigerne har været udsat for vold og trusler, når de har sat sig op imod familiens forståelsesramme. Pigerne støder mod og udfordrer familiens værdier og normer. De gør oprør mod familiens sanktioner mod disse brud på normer og kommer derved i kontakt med de sociale myndigheder.

I en sag er det faren for tvangsægteskab, socialrådgiverne vurderer som den primære risikofaktor. I fire andre sager er det pigernes frygt for og oplevelse af vold fra familien, der udgør risikofaktoren.

Set fra socialrådgiverens forståelseshorisont er der risiko for, at pigens ret til selv at bestemme ægtefælle bliver sat til side, ligesom der er risiko for, at hun bliver udsat for vold og tvang, som truer hendes psykiske udvikling. Der er således set fra socialrådgiverens forståelseshorisont tale om risikofaktorer, der knytter sig til barnets ret til en selvstændig udvikling.

Set ud fra familiens side er der risiko for at deres ære som familie kommer i fare, hvis ikke de kan overholde de forventninger og regler, som hører sammen med deres forståelseshorisont.

Fokus bliver rettet mod, at bringe pigerne ud af farezonen. De sociale myndigheder vurderer, at det er familien med dens etniske og religiøse minoritetsværdier, og de sanktioner de giver grundlag for, der er farlige for barnet/den unge. Selvbestemmelsesdiskursen spiller i de fleste tilfælde sammen med ”den farlige familie” – diskurs. For mange af pigerne giver i samtalen med socialrådgiveren udtryk for, at de ønsker mere frihed, at de ønsker at have mere selvbestemmelse end forældrene tillader, at de ønsker at leve efter danske normer, med de samme friheder og udfoldelsesmuligheder som deres danske skolekammerater. At forældrene har modsat sig det med brugen af vold og trusler bliver endnu et element i billedet af den farlige familie.

Drengesager

Der er fire sager vedr. drenge. De begynder alle med en underretning -fra naboer og politiet – som resulterer i akutte anbringelser.

To af drengene beder selv om at komme hjemmefra. Den ene i en situation, hvor det virker som om moderen har givet op og gerne ser at hendes søn kommer hjemmefra. Her underretter naboen de sociale myndigheder, som anbringer drengen akut. Den anden flygter sammen med sin søster hjemmefra, og naboer underretter de sociale myndigheder, som anbringer begge børn akut. Den tredje dreng beder ikke aktivt om at komme hjemmefra. Han er smidt ud og har ingen steder at være, men han prøver at klare sig. Politiet underretter de sociale myndigheder, da de finder ham overnattende på en station. De sociale myndigheder anbringer ham akut. Den fjerde dreng bliver anholdt af politiet i forbindelse med en sigtelse for tyveri. Politiet underretter de sociale myndigheder, som anbringer ham i varetægtsfængselssurrogat.

Set ud fra socialrådgivernes perspektiv er der meget tydelige risikofaktorer for alle fire drenge. For drengene er risikofaktorerne forbundet med kriminalitet og bortset fra den ene dreng, at forældrene enten er opgivende eller undvigende i forhold til socialrådgivernes vurdering af risikofaktorerne.

Familiesager

De fire sager begynder med en underretning; fra sygehuset, fra politiet, fra en anden kommune. De sætter alle spørgsmål ved forældrenes omsorgsevne. I den ene sag anbringes børnene akut i en meget kort periode, hvorefter der iværksættes familiekonsulentbistand ligesom i de tre andre sager. Forældrene deler ikke underretternes og de sociale myndigheders vurdering af risikofaktorerne. De har fokus på de ydre livsomstændigheder – økonomi og opholdsgrundlag og bag det - uden at det bliver tydeligt italesat - en forståelse af, at børn indgår i familien og deler vilkår med den. Samt, at man ikke udadtil viser, at man har problemer på det psykiske område i familien. Familierne siger ja til familiekonsulentindsatsen, men de deler ikke forståelsen af baggrunden for iværksættelsen. I de to familier ser de en risiko for, at deres opholdsgrundlag kan forsvinde. I den tredje sag er opholdsgrundlaget knyttet til moderens meget alvorlige psykiske sygdom. Måske er faderen bange for, at det kan forsvinde, hvis han ikke samarbejder med myndighederne. I den fjerde familie er frygten for, at børnene vil blive anbragt tilskyndelsen til at sige ja til indsatsen.

Myndighedsaspektet er således centralt for disse fire familiers forståelse af, hvordan de skal forholde sig til den indsats, som de sociale myndigheder iværksætter. For dem kan risikoen bestå i, at de mister deres opholdstilladelse eller at børnene bliver anbragt. På den anden side skal de også forvalte den risiko, der kan være for, at de mister ære ved at deres familie og netværk får indblik i, at de ikke kan klare egne familieforhold.

Ud fra socialrådgiverens forståelsesramme knytter der sig en risiko for børnenes trivsel til forældrenes psykiske sårbarhed/sygdom og til vold i hjemmet. Psykisk sårbarhed/sygdom og vold påvirker forældreomsorgsevnen og bliver en risikofaktor for børnenes udvikling og trivsel. Forældrene ser ikke denne sammenhæng. De forbinder risikofaktorerne med ydre forhold, som økonomi og opholdsgrundlaget

Tydelige risikofaktorer i alle sager

For både pigerne og drengene er den første foranstaltning en akut anbringelse. For pigerne fordi de er i konflikt med familiens indre værdier om normer og regler. For de tre drenge fordi de støder mod de ydre normer i samfundet ved at være "hjemløse" eller begå kriminalitet. For den fjerde dreng fordi han flygter fra faderens vold. For familierne er den første foranstaltning familiekonsulentbistand, fordi der er risiko for at forældrenes omsorgsevne er utilstrækkelig. Det er ikke et fokus forældrene selv har, men de kommer i forbindelse med det offentlige system i forbindelse med sygdom og egne reaktioner på en belastet situation.

Når det gælder forståelsesrammerne er det tydeligt i sagerne vedr. de store piger, at der er forskel på familiens forståelsesramme og de sociale myndigheders. Det tydeliggør pigerne selv ved deres første kontakt med socialrådgiveren. Bortset fra den ene sag vedr. drengene bliver det ikke tydeligt i drengesagerne. Drengene italesætter ikke det tema i den første kontakt med socialrådgiveren. I de fire familiesager italesætter forældrene heller ikke det tema på den åbne dagsorden. Her viser der sig en forskel i, hvor de har deres fokus, når det gælder problemerne og de dermed forbundne risici. Her har forældrene fokus på ydre forhold og opholdsgrundlag, mens socialrådgiverne har fokus på, hvordan de ydre forholds belastning af forældrene påvirker børnenes udvikling og trivsel.

I disse situationer synes det let at få øje på risikoen for børnene og de unge og med loven i hånden gribe ind over for de umiddelbare og helt synlige risikofaktorer. Med et dansk myndighedsblik fremstår barnet umiddelbart som et barn i fare og forældrene som farlige for barnet. På et noget begrænset vidensgrundlag hvor fokus er på faresignalerne og dokumentationen af dem følges risikovurderingen op med en indsats, der kan bringe barnet/ den unge ud af farezonen, og i de tilfælde hvor de unge ønsker at få større frihed end familien vil give også at imødekomme det ønske om ret til selvbestemmelse. Nogle gange med en formandsbeslutning jf. § 58 i lov om social service og uden forældrenes samtykke.

”Når situationen er alvorlig, så gælder det om at redde børnene. Den voldsomme måde man er nødt til at starte ud med kan ødelægge noget i det videre forløb.”⁴⁴

At bringe barnet ud af farezonen giver dog ikke automatisk gode vilkår for barnets udviklingsmuligheder. I case-materialet viser det sig, at for flere af børnene/de unge bliver den indsats de tilbydes, som erstatning for ”den farlige familie” begyndelsen på en bevægelse ud i kanten af samfundet. Med en orienteringsløshed både i forhold til familien og til samfundet til følge.

Hvordan udvikler risikofaktorerne sig gennem sagernes forløb?

Alle sagerne begynder således på et højt risikoniveau, hvor der hurtigt iværksættes foranstaltninger enten i form af en akut anbringelse eller ved en familiekonsulentindsats. Ved at følge sagernes forløb er det blevet muligt at følge udviklingen i risikofaktorerne og derved at skitsere de linjer, der kan tegnes i det samlede billede af risikofaktorerne i de tretten sager.

Der tegner sig tre kurver i forhold den udvikling, der sker i omfanget af risikofaktorer. En kurve, hvor der sker en betydelig reduktion. En kurve, hvor der sker en mindre reduktion i sammenhæng med en ændring af risikofaktorerne. En kurve, hvor der sker en forøgelse.

I det følgende vil vi beskrive disse tre udviklingskurver.

En betydelig reduktion af risikofaktorer

Der er fire sager, hvor der sker en betydelig reduktion af risikofaktorerne.

Det gælder for Zainab⁴⁵, hvor sagen begynder på et højt risikoniveau. Zainab bliver sammen med sin søster akut tvangsanbragt i forbindelse med frygten for tvangsægteskab. Efter at have været anbragt først i en plejefamilie, hvor risikofaktorerne udvides, dernæst på et opholdssted, hvor risikofaktorerne efterhånden

⁴⁴ Interview med socialrådgiver

⁴⁵ Case-samlingen s.3

reduceres, kan Zainab flytte i egen lejlighed med en begrænset støtte og begynde på en ungdomsuddannelse.

Det gælder også sagen vedr. Lala, Jaelle, Kizzy, Vadoma og Yosha⁴⁶. Fem børn som sammen med deres forældre flytter i egen lejlighed i 2007 efter at have levet som afviste asylansøgere i mere end 10 år. De er ved udflytningen meget omsorgssvigtede og forsømte på alle områder. Med intensiv familiekonsulentbistand - i de første 3 år med samme konsulent - og støtte til børnene hver for sig finder alle fem børn sig efterhånden tilrette i både familien og i skole og fritid. De klarer sig i skolen, og Lala påbegynder ungdomsuddannelse. I denne sag udvikler der sig et godt og konstruktivt i samarbejdet med mellem familiekonsulenter og faderen. Ligesom faderens samarbejde med børnenes støttepersoner betyder, at han bliver åben over for børnenes deltagelse i aktiviteter uden for familien, samtidig med at de også viser respekt for faderens og familiens normer og værdier.

Dernæst er der sagen vedr. Berna⁴⁷, som begynder på et meget dramatisk grundlag, hvor Berna bliver akut anbragt i forbindelse med at hun melder sin far til politiet for at have truet hende på livet. Da Berna efter anbringelsen ønsker at flytte hjem igen tager familien imod familiekonsulentbistand og hun får selv en støttekontaktperson. Efter en konfliktfyldt begyndelse, hvor risikofaktorerne fortsat er høje, sker der en betydelig reduktion. Berna og forældrene finder en anden balance med hinanden, hvor Berna både kan deltage i aktiviteter uden for familien, og hvor hun respekterer familiens normer og værdier.

Afslutningsvist er der sagen vedr. Osman, Levent og Zeki⁴⁸, som begynder på et meget højt risikoniveau. Faderen bliver fængslet pga. vold mod moderen, der må på skadestuen, og Osman og Levent bliver akut anbragt. Da moderen hurtigt henter dem igen, og faderen bliver løsladt, mens han venter på domsafsigelsen, iværksætter de sociale myndigheder familiekonsulentbistand med det dobbeltformål at kontrollere om volden i hjemmet fortsætter og at yde støtte til forældrene om at udvikle deres omsorg for børnene. Forældrene tager godt imod hjælpen, og familiekonsulenterne vurderer, at børnene trives, og at forældrene varetager omsorgen for dem på betryggende vis.

En mindre reduktion/ændring i omfanget af risikofaktorer

Der er fem sager, hvor der tegner sig en mindre reduktion i risikobilledet. For nogle i forbindelse med en ændring.

Der er sagen vedr. Lamia⁴⁹, som begynder på et meget højt risikoniveau, hvor Lamia bliver akut anbragt, da hun er bange for at blive udsat for syreangreb. Sagen holder sig på et højt risikoniveau det første par år, hvor Lamia både kommer i konflikt med andre unge og med sine forældre - især faderen. Hun har gennem en lang periode den samme støttekontaktperson, som følger med i hendes vanskelige periode. Konflikten med forældrene handler både om, at hun bryder med forældrenes normer og værdier, og at hun holder fast i en netkæreste fra Mellemøsten, som faderen ønsker, hun skal bryde med. Da hun bryder med ham og i stedet med faderens accept forlover sig med en anden mand, også fra Mellemøsten, finder hun en balan-

⁴⁶ Case-samlingen s.20

⁴⁷ Case-samlingen s.26

⁴⁸ Case-samlingen s.29

⁴⁹ Case-samlingen s.32

ce i sit forhold til forældrene. Men da hun vælger at flytte ned til den forlovede og gifte sig med ham kommer hun ud for helt andre risikofaktorer i forhold til at klare sit liv der.

Der er sagen vedr. Latifa⁵⁰, som også begynder på et meget højt risikoniveau, hvor Latifa bliver akutanbragt da hendes ”bror” underretter de sociale myndigheder, om den vold hun bliver udsat for i hjemmet. Risikoniveauet forøges i de første år i sagsforløbet, hvor Latifa udviser meget voldelig adfærd. Med skifte af anbringelsessted og en betinget dom tilpasser hun sig mere til de regler, der er på det nye anbringelsessted. Da hun fylder 18 år ønsker hun at flytte i egen lejlighed og får støtte til det plus en støttekontaktperson. Der er stadig risikofaktorer men på et noget lavere niveau.

Dernæst er der sagen vedr. Yasir⁵¹, hvor sagen begynder med store skoleproblemer og kulminerer med en akut anbringelse i forbindelse at Yasir er smidt ud af sin stedmor, og faderen er i fængsel. Efter en noget turbulent begyndelse på anbringelsen bliver Yasir anbragt på et opholdssted i en særlig foranstaltning. Det bevirker, at han kan flytte ud i en udslningslejlighed med pædagogstøtte og begynde i specialscole. Der er fortsat konflikter, men på et meget lavere niveau.

Der er også sagen vedr. Tsur, Violca, Milosh, Pali, Talaitha og Stanka⁵², hvor sagen begynder med en tværkommunal underretning + underretninger fra skole og naboer. Børnene er udsat for massivt omsorgssvigt og der iværksættes familiekonsulentbistand og støttekontaktpersonindsatser. Da indsatserne iværksættes, er Stanka ikke født. Både moderen og børnene har god gavn af indsatserne, og der sker en betydelig reduktion i risikofaktorerne. Da Stanka bliver født stiger risikofaktorerne igen – ikke til samme høje niveau - som ved sagens begyndelse. Men moderens omsorgsevne bliver udfordret, og børnene reagerer negativt på det.

Afslutningsvist er der sagen vedr. Irsa⁵³, hvor sagen begynder på et meget højt risikoniveau, da Isra sammen med sine to søstre bliver akut tvangsanbragt i forbindelse med, at hendes forældre bliver fængslet for vold og berigelseskriminalitet. I forlængelse af anbringelsen på en døgninstitution bliver Isra anbragt i en plejefamilie. Her finder hun sig til rette i plejefamilien og klarer sig ok i skolen. Der er fortsat store problemer i kontakten med forældrene, som er modstandere af plejeanbringelsen. Isra taler dansk i plejefamilien, og forældrene taler meget dårligt dansk. Det giver også vanskeligheder i kontakten.

En forøgelse af risikofaktorer

For otte børn sker der en forøgelse af risikofaktorer gennem sagsforløbet.

For Amina⁵⁴ begynder sagen med frygt for tvangsægteskab og ender med en voldsdom og en massiv misbrugsproblematik. Hun befinder sig i kanten af samfundet – uden kontakt med uddannelse/arbejdsmarked, med kammerater der også befinder sig i kanten og som hyppigt skifter.

For Malika⁵⁵ begynder sagen med vold og overgreb i familien og ender med en voldsdom og misbrug. Hun befinder sig i kanten af samfundet uden kontakt med uddannelse/arbejde, med afbrudt kontakt til familien.

⁵⁰ Case-samlingen s.43

⁵¹ Case-samlingen s.47

⁵² Case-samlingen s. 50

⁵³ Case-samlingen s.14

⁵⁴ Case-samlingen s.3

⁵⁵ Case-samlingen s. 9

For Salma⁵⁶ begynder sagen med vold og overgreb i familien og ender med, at hun har en meget negativ adfærd på det sted hun er anbragt på, så negativ at hun må flyttes til et andet sted med mere omfattende behandlingsindsats. Hun forsøger at holde fast i en skolegang, som er blevet mere ustabil, forældrene har afbrudt kontakten med hende og hendes kontakt med den øvrige familie er også svag.

For Idres⁵⁷ begynder sagen med fysisk mistrivsel og han fortsætter med at reagere fysisk med smerter og skrigeture gennem forløbet. Moderen er undvigende over for at forstå hans problemer i sammenhæng med sin egen omsorgsevne.

For Ahmet⁵⁸ begynder sagen med massivt omsorgssvigt og ender med en forvarringsdom til anbringelse på en sikret institution pga meget voldelige overfald på pædagoger og andre unge. Han befinder sig således helt uden for samfundet med en meget svag kontakt med familien.

For Erdem⁵⁹ begynder sagen med en anholdelse for tyveri og ender med fængselsdom for røveri. Erdem ønsker ikke at tage imod hjælp i form af støttekontaktperson. Han fortsætter i sit kriminelle miljø med et hashmisbrug. Han befinder sig i kanten af samfundet med kontakt til familien.

For Jamil⁶⁰ begynder sagen med vold og trusler fra faderen, og ender med at Jamil har et omfattende hashmisbrug. Han forsøger at hænge på en ungdomsuddannelse men i en tynd tråd pga. meget fravær. Han bor i den ungdomslejlighed som han senest blev anbragt i. Han er på vej ud i kanten af samfundet og med en vis kontakt med familien.

⁵⁶ Case-samlingen s.12

⁵⁷ Case-samlingen s.16

⁵⁸ Case-samlingen s.35

⁵⁹ Case-samlingen s.38

⁶⁰ Case-samlingen s.40

To spor i risikobilledet

Ved at følge sagernes forløb viser det sig, at der under den første umiddelbart entydige risiko gemmer sig et mere flertydigt risikobillede. Der tegner sig således disse to spor i risikobilledet:

Et farlighedsspor og et identitetsspor

Farlighedssporet

I alle disse 13 sager er en åbenlys risiko, når sagen starter i Børne- og Familieafdelingen. I ni sager er der tale om vold og trusler fra forældrene mod børnene/de unge, i en sag er der tale om en ung, der har begået kriminalitet og i de fire andre sager er der tydelige tegn på begrænset omsorgsevne hos forældre og mistriksel hos børnene - ud fra et professionelt perspektiv. I flere af sagerne er det de unge selv, der kontakter myndighederne og fortæller om volden og truslerne og direkte beder om at komme hjemmefra.

Der er således ikke megen tvivl om, at børnene/de unge befinder sig i en risikofyldt situation på tidspunktet for kontakten med Børne- og Familieafdelingen, og at der er behov for at yde en indsats med det samme. Reaktionen bliver da også i de ti sager, at myndighederne reagerer med en akut anbringelse uden for hjemmet, og i de tre andre iværksættes støtte i hjemmet – i det ene tilfælde også akut.

De unge rækker ud efter hjælp fra myndighederne. De ønsker både at komme fri af volden og de stramme regler og at få samme frihed som de tror, danske unge har. Den viden, socialrådgiveren umiddelbart får i mødet med den unge, er således, at der er tale om en ung, der befinder sig i en farefuld situation i sin familie og som beder om at komme hjemmefra.

Det spor har en nær sammenhæng med diskursen "barnet i fare"/ "den farlige muslimske familie" og selvbestemmelsesdiskursen. På dette spor består indsatsen i at bringe barnet ud af farezonen og at imødekomme barnet på dets umiddelbare ønsker om frihed og selvstændighed.

I alle casene spiller ære/skam- diskursen en stor rolle i forældrenes måde at forholde sig til deres børn på. Ud fra myndighedens perspektiv og diskursen "barnet i fare"/"den farlig familie" kommer den beskyttelse som familiens ære/skam diskurs indeholder til at fremstå som sin modsætning, nemlig som en fare for barnet. Ære/skam diskursen bliver ikke tildelt positiv værdi i det vidensgrundlag, socialrådgiveren foretager sine vurderinger på. Det bliver i stedet sat i sammenhæng med farligheden. At familiens ære er vigtigere end børnenes trivsel og ret til selvbestemmelse. Den viden, som socialrådgiveren efterspørger, har ofte fokus på at samle beviser på volden, trusler mm.

Et barn i fare kan blive til det farlige barn. Det sker, når børnene og de unge reagerer mod de normer og regler, der er på anbringelsesstedet med vold og rømninger. Når de kommer ud i misbrug og kriminalitet. Når det sker, vil risikovurderingerne fortsætte på farlighedssporet.

De risikovurderinger, som hører sammen med diskursen "barnet i fare" og "den farlige familie", hvor indsatsen retter sig mod at bringe barnet ud af farezonen, dvs. den farezone som familien udgør, kan have den utilsigtede virkning, at barnets relationsmønster bliver meget skrøbeligt. Med risiko for, at den unge bringes ind i en marginaliseringsspiral og ender som en ensom ung, der har mistet orienteringen i forhold til at udvikle egen identitet.

Hvis man arbejder ud fra en lighedstækning og udgrænser betydningen af det etniske tilhørsforhold, kan man uden at ville det komme til at øge risikoaspekterne ved ikke at tillægge det kulturelle aspekt af identitetsudviklingens vilkår nogen betydning.

Identitetssporet⁶¹

Det spor er mere flimrende og usynligt. Det fremkommer, når man følger barnets/ den unges reaktioner på at blive bragt ud af farezonen. Det handler om barnets/den unges identitetsudvikling og tilhørsforhold til omverden i bred forstand.

*"Identitet er fleksibel, fordi den bliver til inden for rammerne af et socialt fællesskab, der i sig selv rummer mange positioner og synsvinkler, som gør gensidig orientering og dialog nødvendig."*⁶²

Både for forældre og for børnene ser det ud til, at tilhøret til arbejdspladser og til skole og uddannelse er tyndt. For nogle af familierne er det retslige tilhørsforhold til det danske samfund også noget tyndt. For børn og forældre betyder vilkårene for deres opholdstilladelse meget for deres oplevelse af rettigheder og tilhør til det danske samfund.

På dette spor findes de risikofaktorer, som knytter sig til, at barnet/den unge skal udvikle en identitet mellem to kulturer.⁶³ De unge, som befinder sig på et sted i livet, hvor de skal finde deres eget ståsted. De skal udvikle en identitet som både etnisk minoritet og dansk.

*"Vi har allerede fået opbygget konturerne af en identitetsteori. Denne teori siger, at hvem jeg er, er bestemt af den værdihorisont jeg handler indenfor. For det er denne værdihorisont, der hjælper mig til at afgøre, hvad der er værd at identificere sig med."*⁶⁴

Børnene og de unge er optaget af, hvem de er, og hvem de er på vej til at blive. Men ud fra den unges udsagn kan det være svært at danne sig et tydeligt indtryk af, hvem barnet/den unge er - og ønsker at blive. Historien om hvor gerne barnet/den unge ville væk fra sin familie ændrer også ofte karakter – pludselig er de fyldt af savn og skyldfølelse og ser på forældrene med et andet blik, end da de stak af hjemmefra og bad myndighederne om hjælp. De unge savner deres familie, og de bliver overfaldet af skyld og skamfølelser.

Så socialrådgiveren kan ofte komme ud for overraskelser – bedst som man troede at barnets/den unges projekt var at blive så dansk som muligt, så orienterer den unge sig i en anden retning og omtaler sig selv som araber. Eller der hvor den unge inderligt har ønsket at komme hjemmefra, ja så tager længslen efter familien over. For ønsket om at leve dansk ofte viser sig mere kompliceret end som så, og båndene til familien er også meget stærke. Så stærke, at de ikke kan klippes over.

Uden for farezonen kommer barnet/den unge til at befinde sig i en sammenhæng med værdihorisonter, de ikke umiddelbart kan identificere sig med. Det handler om, hvordan barnet/den unge kan udvikle en identitet og finde en balance mellem familiens værdihorisont og det danske samfunds værdihorisont – her de

⁶¹ Brinkmann, Svend; Identitet: Klim 2008

⁶² Hastrup, Kirsten: Kultur s. 181

⁶³ Mørch, Yvonne: Bindestragsdanskere; Sociologi 1998

⁶⁴ Brinkmann Svend: Identitet: Klim 2008 s. 28

sociale indsatsers værdihorisont. Når barnet bliver anbragt og/eller får en støtte/kontaktperson bliver den værdihorisont som den unge får adgang til i forhold til sin identitetsudvikling – en socialpædagogisk diskurs og en dansk værdihorisont. Det er for de fleste af børnene og de unge svært at finde ind i rollen som ung anbragt og at udvikle sin identitet ud fra den værdihorisont, som hænger sammen med den socialpædagogiske værdihorisont. Det bliver en for snæver værdihorisont, som udgrænser familiens værdier. For barnet/den unge – vel især den unge er der tale om udvikling af identitet som ung med etnisk minoritetsbaggrund i et dansk samfund. En identitetsudvikling, hvor den unge både rækker ud efter danske normer og samtidig er følelsesmæssigt bundet til sin familie. At de værdier den unge har med fra familienetværket og det tilhørsforhold, der gør sig gældende her, ikke kan skæres væk.

De unge udtrykker sig ofte om etnisk tilhørsforhold. De taler om sig selv ud fra etniske identitetsmarkører, de omtaler fx sig selv som ”jeg er for dansk”, ”jeg er tyrker” osv. Og disse etniske identitetsmarkører skifter også undervejs. En af de unge siger om sig selv i interviewet med mig: *”Det er som om, jeg er to personer i en – en når jeg er uden for hjemmet i skolen, en anden når jeg er hjemme.”*

Fra at have været i en familie med tætte bånd og forventninger om at leve op til familiens værdier – at gøre familien ære, kommer den unge ind i en kontekst, hvor der bliver set på hende som et isoleret individ, der skal lære at sætte ord på sine følelser, som skal lære at sætte grænser i forhold til forældrene.

De vi-fællesskaber⁶⁵, som findes i en anbringelseskontekst, er meget anderledes, end det de kender fra familien. Det er meget tyndere tråde og med en anden flygtighed. Det er den organisatoriske struktur der sætter betingelserne for det. På et døgnsted – vagtplaner der skal gå op – fordeling af arbejdstid. De fællesskaber, det sociale system tilbyder, er således karakteriseret ved tynde relationsbånd. Mens de fællesskaber, som findes i børnenes og de unges familie, i de fleste tilfælde er karakteriseret ved tykke relationsbånd, som er gjort af både følelser og familieforpligtelser. Det medfører, at vilkårene for relationsdannelser inden for systemet, er nogle radikalt anderledes end de vilkår, der hersker i den etniske minoritets familie. Ligesom de værdier, der knytter sig til relationerne, er anderledes.

Den betydning familieforholdene har, kan aflæses af børnenes/de unge måde at forvalte kontakten med familien på. Selv efter grove anklager søger børnene tilbage til familien. Børnene holder fast kontakten selv om myndighederne ud fra et beskyttelseshensyn forsøger at skærme dem.

Hvis vi-fællesskaberne bliver for tynde og/eller polariserede, kan det øge risikoen for, at den unge får meget svært ved at udvikle en identitet, som giver mulighed for at blive en del af det danske samfund.

For nogle af de unge, som får hjælp til at komme væk fra et hjem, hvor de møder voldsomme reaktioner på ikke at følge familiens normer og regler, bliver kontakten til det sociale system begyndelsen på en marginaliseringsproces, som bringer dem ud i yderkanten af samfundet. Børnene og de unge lykkes ikke med at udvikle sig på en måde, som skaber vilkår for, at de kan klare sig godt i det danske samfund. De får ikke knyttet bånd til fællesskaber, som danner klangbund for en dansk værdihorisont.

⁶⁵ Eriksen, Thomas Hylland: Rødder og fødder – Identitet i en foranderlig tid. Tiderne Skifter 2006

Hvis man anlægger et skoleperspektiv på børnene/de unge, har de fleste af dem meget svært ved at klare sig skole- og uddannelsesmæssigt. Både fagligt og socialt. De kan heller ikke bevare båndene til familiens værdihorisont. De bliver ved med at bryde familiens regler og bringe sig på kant med familiens æresbegreber. De finder ind i fællesskaber med andre unge, hvis værdihorisont både er på kollisionskurs med danske værdier og familiens værdier. Her er det ok at ryge hash og begå kriminalitet – og at undvige samfundets krav om skolegang og uddannelse.

At følge to spor

Identitetssporet kan komme til at ligge underbelyst hen, hvis man alene arbejder ud fra diskursen om ”barnet i fare” – for den diskurs hænger sammen med sin modsætning ”det farlige barn” – og i flere af disse sager ændrer synet på barnet sig, når det er blevet anbragt, til det farlige barn. I den sammenhæng bliver den sociale indsats ofte en indsats præget af mange brud.

Hvis socialrådgiveren får for snæver viden til at arbejde med identitetssporet, vil der være en risiko for at man kan komme til at øge de risikoaspekter der er i forhold til barnets livsforløb. Man kan komme til at underkende og udgrænse betydningen af familiebåndene. Med en forståelse af ”den farlige familie” – som det oven i købet kan være vanskeligt at kommunikere med pga. sprogvanskeligheder, kan der være en tendens til at udgrænse den viden, som forældrene og det private netværk kan bidrage med. Med den konsekvens at vidensgrundlaget bliver for begrænset til at indfange den kompleksitet der er i barnets baggrund.

Der er en risiko forbundet med at skulle handle på den umiddelbare risiko, hvis ikke man i den sammenhæng får adgang til at skabe viden om hvordan barnets familiemæssige relationer ser ud. På hvilken måde barnet opfatter sig selv – i familien, i skolen, i fritiden – hvilke billeder de har af ”friheden”.

For socialrådgivere og pædagoger er der ikke tale om at skulle vælge mellem de to spor. Når børn og unge befinder sig i en faretruende situation, skal de have fokus på de risikofaktorer, der findes der og sætte ind med en indsats, der kan bringe børn og unge ud af den farefulde situation. Men hvis socialrådgiveren bliver på farlighedssporet, kan vedkommende overse de mindre synlige risikofaktorer, som knytter sig til identitetssporet. I mange af sagerne er børn, unge og forældrenes reaktioner på de indsatser de sociale myndigheder iværksætter af en karakter som lægger op til at man bliver på farlighedssporet. Børn og unge reagerer med vold, rømninger og brud på regler. Forældrene yder modstand i form af trusler og pres på børnene.

Hvis den indsats, der ydes for at reducere risikofaktorerne på farlighedssporet, skal opfylde formålet, er det nødvendigt også at åbne identitetssporet og afdække de risikofaktorer, der findes der. Analysen af udviklingen i risikobillederne viser, at det får afgørende betydning, om barnet/den unge kan finde en balance mellem tilhøret til sin familie og kontakten med samfundets forskellige tilbud og institutioner.

Ved at følge de to spor kan man afdække de risikofaktorer, som hører sammen med at børnene og de unge befinder sig i en situation præget af dobbeltheder, som de skal finde en måde at balancere i.

Balancer og dobbeltheder

Når børnene og de unge bliver anbragt uden for familien, viser projektet, at børnenes og de unges viden om det danske samfund ofte er ret begrænset. Børnene balancerer allerede før anbringelsen mellem familien og samfundet, mens de bor i deres familie og går i skole. Projektet viser, at en anbringelse kan udfordre den balance, så der sker en forøgelse af risikofaktorerne i barnets livssituation.

Gennemgangen af sagernes forløb viser at børnene/den unge kommer til at befinde sig i et spændingsfelt de sociale tilbuds værdier og familiens værdier. Med den sociale indsats i forhold til den umiddelbare risiko bringer man samtidig børnene/de unge i en situation, hvor de skal finde en balance mellem de værdier som de møder i den sociale foranstaltning og de værdier, som de har mødt og fortsat møder i deres familie.

Selv om forældrene har udsat børnene og de unge for vold og overgreb, fremgår det tydeligt af sagsakterne, at børnene savner deres familie og er meget følelsesmæssigt berørt både af fraværet af kontakt, og af den kontakt de fik mulighed for. At børnene forsøger at finde en balance mellem hensynet til familien og deres egne ønsker om frihed – uden det store held og ofte i en meget konfliktpræget tilstand – både i det indre og i det ydre.

Hvis socialrådgivere og pædagoger bliver på farlighedsporet kan der være en overhængende risiko for at den indsats, som systemet yder/tilbyder i sin bestræbelse på at bringe barnet/den unge ud af farezonen, kommer til at udgrænse dobbeltheden og dermed presser et brud med familien igennem (uden at ville det).

Det betyder, at det vil være væsentligt at få så megen viden om familiemønster og barnets placering i det, en afdækning af relationsmønstrets karakter. For derved at kunne forstå, hvad det betyder for barnets/den unges syn på sig selv. At det alt andet lige har en væsentlig betydning for den unges identitetsudvikling.

For nogle af de unge bliver det begyndelsen på et livsforløb fyldt med brud og konflikter og med en åbenlys orienteringsløshed i verden. For andre bliver det begyndelsen på et grundlag for at kunne klare sig i det danske samfund.

Det barnet/den unge møder på anbringelsesstedet er andre værdihorisonter og relationsmønstre, end dem det kender fra familien. Der er således meget stor forskel på det relationsmønster, som de sociale foranstaltninger kan tilbyde barnet, og det relationsmønster der i barnets familie. Relationsmønstrene i de sociale foranstaltninger kan være tynde og flygtige. Barnet/den unge skal forholde sig til mange forskellige voksne og børn/unge. Mens de relationsbånd der er i familien er langt stærkere og dermed trækker i børnene på en langt mere kraftfuld måde.

Hvis de værdihorisonter, barnet/den unge møder, er som uforenede modsætninger, kan det ligeledes skabe vanskeligheder for den unges muligheder for at orientere sig og træffe sine valg inden for en reel mulighedshorizont. De sociale foranstaltninger kan gøre vilkårene for denne balance så vanskelige at barnet må vælge et enten eller – uden at kunne overskue konsekvenserne.

Der ligger et særligt risikofelt i barnets/den unges balancegang – det kan se ud som dobbeltspil og løgn og set fra det perspektiv får den unge en meget negativ respons på sin måde at søge at finde balancen på – måske før de er blevet sikre i kunsten. Hvis forsøgene på at finde balancen bliver tolket som dobbeltspil og løgn vil det sætte barnet/den unge under pres.

Diskursanalysen viser, at for familien er ære/skamdiskursen gennemgående, og selv om barnet/den unge bor uden for familien gælder den stadig for barnets opfattelse af sig selv. Barnet artikulerer en diskurs om ”den betydningsfulde familie”, den samme familie som myndighed og social indsats artikulerer som ”den farlige familie”. Her kan barnet komme under pres for at se på sin familie ud fra en socialpædagogisk/myndighedsdiskurs.

Alt afhængig af hvordan socialrådgivere og pædagoger bevæger sig ind på disse risikospor, vil den indsats, de sociale myndigheder yder til barnet/den unge, kunne hjælpe barnet/den unge med at finde en balance mellem familien, de sociale indsatser og samfundet. Med at få grund under fødderne, så de kan udvikle en identitet, som hører sammen med en oplevelse af at høre til i et vi-fællesskab eller måske snarere i flere vi-fællesskaber. Det er af afgørende betydning, at der er styrke i tilhørsbåndene til begge kulturer. At barnet/den unge kan udvikle sin identitet i forhold til de værdihorisonter, der er i barnets liv.

Refleksionstemaer

Hvordan kan socialrådgiverne skærpe opmærksomheden for, at for forståelsen af familien kan have en tendens til at udgrænse forældrenes perspektiv i vidensgrundlaget?

Hvordan kan socialrådgiverne have blik for de forskellige forståelseshorisonter barnet/den unge skal navigere inden for?

Hvordan kan socialrådgiverne belyse det spændingsfelt, som barnet befinder sig i?

Hvordan kan socialrådgiverne sikre, at der opstår en vis fælles mængde af forståelse mellem socialrådgiveren og forældrene?

Hvordan kan socialrådgiverne sikre, at foranstaltningernes forståelse af barnets/den unges relationer med familien ikke forøger risikoen for et brud mellem barn og forældre?

Hvad har betydning for, hvordan risikobilledet udvikler sig i de enkelte sager?

Hvordan kan socialrådgiveren forebygge, at der sker en forøgelse af risikofaktorerne gennem et sagsforløb?

Hvordan kan socialrådgiveren holde fokus på begge spor i risikovurderingerne?

Hvordan kan socialrådgiveren undgå, at farlighedssporet kommer til at skygge for identitetssporet?

Hvordan kan socialrådgiveren indtage et dobbeltblik på risikofaktorerne?

Hvordan kan socialrådgiveren holde fokus på de risikofaktorer, der knytter sig til børn og unges udfordringer med at finde en balance mellem tilhøret til det danske samfund og familien?

Sammenfattende om vidensgrundlagets bæredygtighed og dynamik

Formålet med dette projekt var at udvikle et bæredygtigt og dynamisk vidensgrundlag for de sociale risikovurderinger i dilemmafyldte sager vedr. børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund.

Hvis man skal undgå at vidensgrundlaget bliver for tyndt og fragmenteret med fare for, at der ikke sker den ønskede reduktion af risikofaktorerne, viser analyserne af de tretten sagsforløb, at det bedst sker *gennem forløbende refleksioner* over sammenhængen mellem vidensgrundlag og de socialfaglige risikovurderinger.

Analyserne af udviklingen af risikofaktorerne i de tretten sager viser, at det, der er afgørende for, om der sker en reduktion af risikofaktorerne i børnenes og de unges liv, er, om det lykkes dem at finde en balance mellem tilhøret til familien og til det danske samfund.

Det er en fortløbende proces gennem et sagsforløb at etablere et dynamisk vidensgrundlag. Det kan gøres ved kontinuerligt at reflektere over muligheder og barrierer i:

Konteksten for socialrådgiverens arbejde med vidensgrundlag og socialfaglige risikovurderinger

I de tretten projektsager sager er forældrene alle noget forbeholdne over for kontakten med de sociale myndigheder. Nogle viser direkte modstand og modvilje mod at indgå i et samarbejde med socialrådgiverne og lade dem få indblik i familiens forhold. Andre er mere undvigende og søger at tilpasse sig kravene fra de sociale myndigheder, uden at de giver et større indblik det, der er absolut nødvendigt.

Med forældrenes forbehold over for kontakten med de sociale myndigheder kan en struktur, der indebærer, at forældrene møder flere forskellige socialrådgivere, som hver især har til opgave at indsamle viden om familiens forhold, forstærke forældrenes forbehold. Den ramme, organisationsstrukturen giver for etablering af samspillet mellem socialrådgivere og forældre, kan derfor indebære, at socialrådgiverens vilkår for at etablere et samarbejde med forældrene omkring det at få viden om forholdene i familien bliver begrænsende. At de forbehold, som forældrene har mod at indgå i et samspil med socialrådgiverne, bliver forstærket.

Derfor er det væsentligt at reflektere over, hvordan socialrådgiverne kan omgå de elementer i organisationsstrukturen, som har tendens til at forøge den modstand forældrene har mod at indgå i samarbejdet med socialrådgiverne, så de ikke skaber vanskeligheder for at forældrenes eget perspektiv får den tilstrækkelige plads i vidensgrundlaget.

Diskursanalysen viste at de diskurser, som har en særlig betydning for sammenhængen mellem vidensgrundlag og risikovurderinger er diskursen "barnet i fare/det farlige barn", mangeldiskursen og selvbestemmelsesdiskursen. Disse diskurser korresponderer med en socialpædagogisk diskurs og som en understrøm dukker diagnosediskursen op. Den kan understøtte diskursen om "det farlige barn" og mangeldiskursen. Diskursanalysen viste også diskurser fra børnene, de unges og forældrenes perspektiv. Det er ære/skamdiskursen og retssikkerhedsdiskursen. Det er ikke diskurser, der tillægges nogen særlig betydning i det vidensgrundlag, der er i de tretten sager i projektet.

Når socialrådgiveren arbejder ud fra diskursen "barnet i fare/ det farlige barn", kan den tilgang komme til at skygge for den betydning, børnene og de unge tillægger familiebandene og den diskurs, som er fremherskende i familiens univers. Netop forventningen, om at socialrådgiverne skal være børnenes beskyttere, kan

betyde, at de ikke får øje på og heller ikke tillægger børnenes egne beskyttelsesstrategier nogen værdi. Set ud fra en farlighedsoptik bliver barnets beskyttelsesstrategier set som en konsekvens af barnets manglende muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer. Det kommer til at hænge sammen med en diagnosediskurs. Måske en forståelse af barnet som ramt og såret, og hvor opgaven er at finde en behandling for "såretheden". Derfor bliver mange af børnene og de unge henvist til undersøgelser af psykologer og psykiatere med henblik på at etablere et grundlag for en behandling af børnene og de unge, som en del af indsatsen enten på anbringelsesstedet eller i familien med støttekontaktperson og/eller familiekon-sulent.

Diskursen om "barnet i fare" bliver også rammesættende for samarbejdet med forældrene. Forældrene ser andre risikofaktorer for deres barn og modarbejder socialrådgivernes syn på de risikofaktorer, som de vurderer, barnet er udsat for. Forældrene kan derved med deres adfærd bekræfte socialrådgiveren i den far-lighedsdiskurs hun arbejder ud fra.

Diskursen "barnet i fare/ det farlige barn" kan indebære en tendens til at udgrænse forældreperspektivet og underbelyse dele af børneperspektivet. Det vanskeliggør indsamlingen af viden om forældrenes per-spektiv og om det indre liv i familie og netværk. Dels fordi forældrene søger at undgå myndighedernes ind-blanding, dels fordi socialrådgiverne har identificeret familien som "den farlige".

Derfor er det væsentligt at reflektere over, hvordan socialrådgiverne kan navigere i diskurserne på myndig-hedsfeltet uden at diskurserne i forældrenes livsverden helt udgrænses.

Videnselementernes sammenhæng og spor.

Vidensgrundlaget består af sagsdokumenter, samtaler og mødeformer. Det indsamles ud fra forskellige perspektiver: Et myndighedsperspektiv, et foranstaltningsspektiv, et børneperspektiv og et forældreper-spektiv. Det er myndighedsperspektivet og foranstaltningsspektivet, som fylder mest i vidensgrundlaget. Børneperspektivet fylder også, men ud fra en bestemt diskurs nemlig "barnet i fare/ det farlige barn". For-ældreperspektivet er det, der fylder mindst.

Barnets/den unges egne udsagn står umiddelbart centralt i socialrådgiverens vidensgrundlag og understøt-tes i de fleste tilfælde af underretningerne. Det betyder, at børnenes/de unges egen beskrivelse af situatio-nen udgør den væsentlige del af det vidensgrundlag, som de sociale myndigheder handler på i den første fase.

Hvis et barn/ en ung kontakter de sociale myndigheder i en situation, hvor faremomentet er tydeligt, vil socialrådgiveren handle ud fra diskursen "barnet i fare" og arbejde på at bringe barnet ud af farezonen – helt i overensstemmelse med offentlighedens forventninger. Hvis børnesamtalen overvejende har karakter af en compliance samtale, kan det skygge for, at socialrådgiveren får et nærmere indblik i barnets livssitua-tion. Ud over den faretruende situation, som førte til den akutte anbringelse. Den tilgang kan komme til at skygge for den betydning, børnene tillægger familiebandene og for den diskurs som er fremhersende i fa-miliens univers. Der er en risiko forbundet med at skulle handle på den umiddelbare risiko, hvis ikke man i den sammenhæng får adgang til at skabe viden om, hvordan barnets familiemæssige relationer ser ud. På hvilken måde barnet opfatter sig selv – i familien, i skolen, i fritiden – hvilke billeder de har af "friheden".

I flere af sagerne er der ikke gjort meget ud af, at få forældrenes perspektiv belyst. Det er alene børnenes udsagn + evt. underretninger fra skoler, daginstitution, sygehus eller politi, som socialrådgiverne bruger

som vidensgrundlag for at beskrive forældrene. Socialrådgiverne kan have en tendens til at trække på et generelt vidensgrundlag om familier med muslimsk og ikke-vestlig baggrund. De indhenter således i flere af sagerne udtalelser fra eksperter, som udtaler sig på et generelt grundlag ud fra diskursen "den farlige muslimske familie". Det gælder især LOKK, som har stor erfaring med arbejdet med unge fra etniske minoritetsfamilier, som søger rådgivning og hjælp, når familierne udsætter dem for pres og sanktioner i forbindelse med pigernes status i forbindelse med indgåelse af ægteskab. Det betyder i flere af de børnefaglige undersøgelser, at den viden, der er indhentet fra forældrenes eget perspektiv, er meget svagt. Forældrenes perspektiv beskrives ud fra børnenes/de unges og andre aktørers bidrag til vidensgrundlaget. I det hele taget får forældrene kun en svag stemme i den undersøgelse, der bliver foretaget.

Når barnet/den unge er blevet anbragt får socialrådgiveren sin viden fra anbringelsesstedet ud fra den værdihorisont, der findes der. Det giver viden om, hvordan barnet/den unge agerer på udebane og hvordan barnet/den unge ser ud set med anbringelsesstedets blik. Men giver det hele billedet af den unge? Nej det ser ud til, at det kun giver et delvist billede. Det, der handler om barnet/den unge i familiens værdihorisont og den betydning det har for barnets opfattelse af sig selv, har en tendens til at ligge hen i skygge og også at blive henvist til en skygetilværelse.

Alt i alt betyder det, at den del af vidensgrundlaget, som vedrører forældrene og familienetværket, fremstår noget fragmentarisk.

Derfor er det væsentligt at reflektere over, hvordan socialrådgiverne kan undgå, at vidensgrundlaget bliver for fragmentarisk og familiens bidrag bliver tynde. Så det vidensgrundlag, de har at handle på i forhold til at yde en indsats i forhold til barnets livsforløb, ikke bliver for snævert.

Analyserne af sammenhængen i vidensgrundlagets elementer viser, at der løber fem spor i vidensgrundlaget. Et risikospor, der følger diskursen "barnet i fare/det farlige barn". Et spor der følger systemlogikken. Et spor, der følger den socialpædagogiske diskurs. Et spor, der følger den diagnostiske diskurs. Et spor, der følger børnenes og de unges livsforløb.

Underretninger og børnesamtaler, der bekræfter det farefulde og truende, lægger nogle særlige spor ud, som socialrådgiveren følger, når vedkommende indsamler viden som grundlag for de risikovurderinger, der skal foretages. Med de foranstaltninger der iværksættes på det grundlag tilføres mere viden – i mange tilfælde viden, der korresponderer med risikospor og det systemlogiske spor.

Socialrådgiverne følger især de fire spor, der hører sammen med et systemperspektiv i indsamlingen af viden og tilgodeser dermed et forvaltningsmæssigt behov for viden og de formelle krav, der er til sagsgangen i det kommunale system. Med den konsekvens at det vidensspor, der følger barnets balance mellem tilhøret til det danske samfund og tilhøret til familien, bliver tyndere end de andre videnspor.

Selv om lovgivningen lægger op til inddragelse af forældre og børn og unge i sagsarbejdet, kommer det spor, der følger børn og unges livsforløb til syne, når de iværksatte foranstaltninger, ikke forhindrer risikofaktorerne i at tiltage. Det spor fletter sig nogle steder sammen med de andre fire, men det fremstår også som et spor der udfordrer systemperspektivet. Nogle unge bevægede sig under anbringelsen fra at være et barn i fare til at blive et farligt barn, med den konsekvens at den ene anbringelse blev afløst af den næste. Sammen med disse brudte anbringelsesforløb blev kontakten med familien svagere og svagere eller mere og mere konfliktfyldt.

Børnenes eksistentielle livsspor bliver tydeligt når de kommer i klemme mellem systemet beslutninger og den socialpædagogiske diskurs og forældrenes kamp for at få børnene hjem igen.

Derfor er det væsentligt at reflektere over, hvordan socialrådgiverne kan få plads til livsforløbssporet på en måde, så det udfordrer og udvider det vidensgrundlag som etableres ved at følge de andre fire spor, således at socialrådgiveren får indblik i det spændingsfelt, børn og unge befinder sig i.

De socialfaglige risikovurderinger - forskellige forståelsesrammer

Når det gælder forståelsesrammerne er det tydeligt i sagerne vedr. de store piger, at der er forskel på familiens forståelsesramme og de sociale myndigheders. Det tydeliggør pigerne selv ved deres første kontakt med socialrådgiveren. Bortset fra den ene sag vedr. drengene bliver det ikke tydeligt i drengesagerne. Drengene italesætter ikke det tema i den første kontakt med socialrådgiveren. I de tre familiesager italesætter forældrene heller ikke det tema på den åbne dagsorden. Her viser der sig en forskel i, hvor de har deres fokus, når det gælder problemerne og de dermed forbundne risici. Her har forældrene fokus på ydre forhold og opholdsgrundlag, mens socialrådgiverne har fokus på, hvordan de ydre forholds belastning af forældrene påvirker børnenes udvikling og trivsel.

Alle sagerne begynder på et højt risikoniveau, hvor der hurtigt iværksættes foranstaltninger enten i form af en akut anbringelse eller ved en familiekonsulentindsats. Ved begyndelsen af sagerne synes det let at få øje på risikofaktorer i for børnenes og de unges livssituation og med loven i hånden gribe ind over for de umiddelbare og helt synlige risikofaktorer. Med et dansk myndighedsblik fremstår barnet umiddelbart som et barn i fare og forældrene som farlige for barnet. På et noget begrænset vidensgrundlag hvor fokus er på faresignalerne og dokumentationen af dem følges risikovurderingen op med en indsats, der kan bringe barnet/ den unge ud af farezonen. At bringe barnet ud af farezonen giver dog ikke automatisk gode vilkår for barnets udviklingsmuligheder. I case-materialet viser det sig, at for flere af børnene/de unge bliver den indsats de tilbydes, som erstatning for "den farlige familie" begyndelsen på en bevægelse ud i kanten af samfundet.

Ved at følge sagernes forløb er det blevet muligt at følge udviklingen i risikofaktorerne og derved at skitsere de linjer, der kan tegnes i det samlede billede af risikofaktorerne i de tretten sager. Der tegner sig tre kurver i forhold den udvikling, der sker i omfanget af risikofaktorer. En kurve, hvor der sker en betydelig reduktion. En kurve, hvor der sker en mindre reduktion i sammenhæng med en ændring af risikofaktorerne. En kurve, hvor der sker en forøgelse. Der er fire sager, hvor der sker en betydelig reduktion af risikofaktorerne. Der er fem sager, hvor der tegner sig en mindre reduktion i risikobilledet. For nogle i forbindelse med en ændring. For otte børn sker der en forøgelse af risikofaktorer gennem sagsforløbet.

Der tegner sig også to spor i risikobilledet: Et farlighedsspor og et identitetsspor. Analysen viser at det er nødvendigt at følge begge spor. For udviklingen i risikobillederne viser, at det får afgørende betydning, om barnet/den unge kan finde en balance mellem tilhøret til sin familie og kontakten med samfundets forskellige tilbud og institutioner.

Hvis socialrådgiveren får for snæver viden til at arbejde med identitetssporet, vil der være en risiko for at man kan komme til at øge de risikoaspekter der er i forhold til barnets livsforløb. Man kan komme til at underkende og udgrænse betydningen af familiebandene.

Derfor er det væsentligt at reflektere over, hvordan socialrådgiverne kan følge både farlighedssporet og identitetssporet, når de foretager deres risikovurderinger.

Refleksionsværktøjet kan understøtte socialrådgiverne i at åbne både farlighedssporet og identitetssporet, når de skal udvikle det vidensgrundlag, de skal foretage deres risikovurderinger på. For derved at få en viden der kan danne grundlag for at iværksætte foranstaltninger, der støtter barnet/den unge i at finde sin balance mellem familien og det danske system.

Bilag 1 – Projektets datagrundlag og metoder

Indhold

Indledning.....	79
Tidsramme.....	79
Formål.....	79
Dataindsamling.....	79
Det teoretiske perspektiv	79
Et konkret praksisperspektiv	82
Et børne- og ungeperspektiv	83
Datagrundlag	83
Samarbejdet med X Kommune.....	83
Dataindsamlingsmetoder	84
Læsning af sagsakter i det kommunale journalsystem	84
Observation af møder	84
Interview med børn og unge	84
Interview med socialrådgivere	84
Analysemetoder	85
Dokumentanalyse.....	85
Diskursanalyse	86
Caseanalyse	87
Casebeskrivelserne	88

Indledning

Dette projekt er finansieret af Socialstyrelsens pulje til forskning og udvikling i forbindelse med Den sociale diplomuddannelse – Børn og unge og Master i udsatte børn og unge. Derfor er projektets data og analyser anvendt til at udarbejde en casesamling og et refleksionsværktøj, som kan bruges som undervisningsmaterialer på disse uddannelser. Denne rapport er en beskrivelse af datagrundlaget og de anvendte metoder i projektet.

Tidsramme

Projektet har forløbet over perioden 1.januar 2012 til 31.december 2014.

Formål

- At udvikle et bæredygtigt og dynamisk vidensgrundlag for socialfaglige risikovurderinger i dilemmafyldte sager vedr. børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund, der inddrager de kulturelle forholds betydning, samt hensynet til både her og nu indsats og en løsning der er langtidsholdbar.
- At udvikle et refleksionsværktøj, som kan sikre kvalitet i risikovurderingsprocessen både for den enkelte fagprofessionelle og i fælles mødesammenhænge.
- At udvikle de studerendes vidensgrundlag, færdigheder og kompetencer til at foretage bæredygtige risikovurderinger i dilemmafyldte sager vedrørende børn og unge fra familier med etnisk minoritetsbaggrund.

Dataindsamling

I ansøgningen angav vi at vi ville indsamle data ud fra disse tre perspektiver:

- et generelt teoretisk perspektiv
- et konkret praksisperspektiv
- et børne- og ungeperspektiv

Det teoretiske perspektiv

Vi har foretaget en bred litteratursøgning i forskning og faglitteratur på området børn, unge og familier med etnisk minoritetsbaggrund. Ud fra søgekriterierne

- kultur
- etniske minoriteter
- Vurderinger/dømmekraft
- Foranstaltninger for udsatte børn og unge med fokus på etniske minoritetsbørn og -unge

Efter de første analyser af datamaterialet viste der sig en tendens til at risikofaktorerne blev forøget gennem sagsforløbet. Det medførte at litteratursøgningen rettede fokus mod teorier om identitet – dels generelt og dels med fokus på betydningen af etnisk minoritetsbaggrund.

Litteratursøgningen resulterede i følgende grundlag for et teoretisk perspektiv på dataindsamling og analyser:

Kultur	Etniske minoriteter	Identitet	Vurderinger/ Dømmekraft	Foranstaltninger Udsatte børn og unge
Hastrup, Kirsten: Det fleksible fællesskab. Aarhus Universitetsforlag 2004	Gilliam, Laura m.fl. (red.): Lokale liv, fjerne forbindelser. Hans Reitzels Forlag 2005	Brinkmann, Svend: Identitet. Klim 2008	Juul, Søren: Solidaritet – anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft. Hans Reitzels forlag 2010	Egelund og Jakobsen (red.): Døgninstitutioner. Hans Reitzels forlag 2011
Day, Barbara (red.): Kultur og etnicitet på arbejde. VIASystime 2010	Skytte, Marianne: Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde. Hans Reitzels forlag 2007	Eriksen, Thomas Hylland: Rødder og fødder – Identitet i en foranderlig tid. Tiderne skifter 2006	von Oettingen, Alexander: Professionel omgang med "ikke-viden". Hvad er dømmekraft? I Martin Blok Johansen og Søren Gytz Olesen (red.): Professionernes sociologi og vidensgrundlag. VIASystime 2011	Loua, Inge: Når Aicha løber hjemmefra. Hans Reitzel 2012
Skovholm, Jens: Et spørgsmål om kultur? Rundt om mødet mellem den professionelle og etniske minoriteter. Dansk Flygtningehjælp 2005	Gitz-Johansen, Thomas: Kompensatorisk eller interkulturel pædagogik: Skal vi reparere børnenes "fejl" eller kvalificere deres forskelle? I Horst (red.): Interkulturel pædagogik: Flere sprog - problem eller ressource? Kroghs Forlag 2006	Jørgensen Carsten René: Identitet – psykologiske og kulturanalytiske perspektiver. Hans Reitzel 2009		Larsen, Mette: Børn med etnisk minoritetsbaggrund i familiepleje – perspektiver på anbringelse i Københavns Kommune. Københavns Kommune, Center for Familiepleje 2009
Koefoed, Lasse og Kirsten Simonsen (red.): "Den fremmede", byen og nationen. Roskilde Universitetsforlag	Soei, Aydin: Vrede unge mænd – optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark; Tiderne	Jenkins, Richard: Social identitet. Academica 2012		Vitus, Kathrine: Pædagoger og perkere – etniske minoritetsbørn i det sociale system. Aarhus Universitetsforlag 2013

2009	Skifter 2011			
Mikkelsen, Flemming m.fl.: I Danmark er jeg født – etniske minoritetsunge i bevægelse. Center for Ungdomsforskning, Trygfonden, Frydenlund 2010	Gilliam, Laura: De umulige børn og det ordentlige menneske – identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn. Aarhus Universitetsforlag 2009	Birdi, Esma: Et liv i to verdener. Gyldendal 2008		Partnerskabet i Urbanplanen og SSP Sundby/Sydvest: Familiekursus for etniske minoritetsfamilier i Urbanplanen 2010-2011. Evaluering. Partnerskabet i Urbanplanen 2012
Demir, Ahmet: Hjertet på rette sted – socialt arbejde på tværs af kulturelle forskelle. Socialpolitisk Forlag 2009	Petersen, Mimi: Mobilitet, Barrierer & Muligheder – Et studie af unge flygtninges tilhørsforhold og positioneringer. Ph.d.-afhandling. Institut for Sociologi, Socialt arbejde og Organisation, Aalborg Universitet 2010	I Mikkelsen, Flemming m.fl.: I Danmark er jeg født – etniske minoritetsunge i bevægelse. Center for Ungdomsforskning, Trygfonden, Frydenlund 2010		
Khader, Naser: Ære og skam – det islamiske familie- og livsmønster i Danmark og Mellemøsten. Borgen 2003	Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration: Rapport om marginaliserede nydanske børn og unge. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration Marts 2009	Larsen, Jeppe Fuglsang og Sune Qvotrup Jensen: Unge etniske minoriteter og nudanskhed – lejre, identitetsarbejde og dobbelte bevidstheder. I Dansk Sociologi, Vol. 25, Nr. 2, 2014		
Røgilds, Flemming: De udsatte – bånd, kulturmøder, socialpædagogik. Politisk Revy 2004	Gitz-Johansen, Thomas: Den multikulturelle skole – integration og sortering. Roskilde Universitetsforlag 2006	Mørch, Yvonne: Bindestregsdanskere – fortællinger om køn, generationer og etnicitet. Sociologi 1998		
Kragh, Lotte: Kampen om anerken-	Larsen, Birgitte Romme: Tid og			

delse, spillet om ære. Institut for Psykologi, Københavns Universitet 2010	forbrug i etniske minoritetsfamilier. Rockwool Fondens Forskningsenhed, Syddansk Universitetsforlag 2013			
Le Moigne, Jannie: Statskontrollerede mødre. DM Fagligt Forum 21.08.14				

Dette teoretiske perspektiv har dannet bagtæppe for såvel dataindsamling som for analyser. Dertil kommer det teoretiske grundlag for analyserne. Det henvises der til i forbindelse med beskrivelsen af analysemetoderne.

Et konkret praksisperspektiv

X Kommune åbnede dørene ind til det konkrete sagsarbejde i tretten meget komplekse børn og unge sager fra familier med etnisk minoritetsbaggrund. Det betød at vi fik indblik i længerevarende sagsforløb, som det ser ud i en konkret kommunal forvaltningskontekst. I dette tilfælde i en Børn og Familieafdeling.

X Kommune har således stillet sig til rådighed for at vi har kunnet foretage casestudier i den kommunale praksis vedrørende komplekse sager vedr. børn og unge fra etniske minoritetsfamilier. Dette har givet indblik i flere fagprofessioners arbejde på dette felt, og givet indblik i hvordan risikovurderingerne foretages gennem et helt sagsforløb og hvilken betydning det får for barnets og den unges udbytte af indsatsen og dermed i bæredygtigheden i de risikovurderinger, der foretages undervejs.

Når det gælder disse meget komplekse sager på børn og ungeområdet har en dyberegående analyse af tretten sagsforløb kunnet tydeliggøre nuancer og facetter og givet indblik i de mange elementer, som er på spil i en sådan situation, der umiddelbart ser meget faretruende ud for barnets eller den unges livssituation.

X Kommune havde op til projektets start haft et særligt fokus på udvikling af et fagligt miljø i forhold til de meget komplekse og dilemmafyldte sager vedr. etniske minoritetsfamilier. De havde haft flere sager af meget alvorlig karakter og havde derfor valgt at etablere et team, som skulle tage sig af alle sager vedrørende etniske minoritetsfamilier. Et såkaldt Etnisk team. De kunne dog ikke udelukkende beskæftige sig med sager hvor børn og unge kom fra familier med etnisk minoritetsbaggrund, de arbejdede også med sager vedrørende børn og unge med etnisk dansk baggrund.

Gennem casestudier i X Kommune har vi indsamlet data, der gennem analyser har resulteret i refleksionsværktøjet, som danner grundlag for at udvikle ny viden som har nær sammenhæng med en konkret praksis og som dermed vil kunne udvide det generelle vidensperspektiv med et mere konkret og praksisrelateret perspektiv.

Et børne- og ungeperspektiv

Aftalen med X Kommune åbnede mulighed for at lave interview med børn og unge og dermed inddrage et børneperspektiv⁶⁶ i udviklingen af vidensgrundlaget. Den åbnede desuden mulighed for at lave observationer af møder, som børnene og de unge deltog i.

I projektet er børne- og ungeperspektivet således kommet til udtryk både ved et indefraperspektiv, som interview og mødeobservationer har givet adgang til og ved et udefraperspektiv, hvor vi gennem læsning af sagsakter og interview med socialrådgivere og mødeobservationer uden deltagelse af børn og unge har tilstræbt at sætte os ind i børnenes og de unges perspektiv.

Datagrundlag

X Kommune har bidraget med casemateriale til projektet. Ved projektets start fik vi adgang til ti familiesager. Efter det første år kom der yderligere tre sager til. Datamaterialet har således i alt har bestået af 13 familiesager. I disse 13 sager var der i alt 28 børn og unge i alderen 0-20 år med en kønsfordeling på 16 piger og 12 drenge.

Projektet har med datatilsynets tilladelse haft adgang til disse 13 familiesager i X kommunes journalsystem.

I valget af sager blev der lagt vægt på, at det skulle være familier med etnisk minoritetsbaggrund og at det skulle være sager med høj grad af kompleksitet, som kunne give indblik i ekstreme sagsforløb.

Valget af kommune er foretaget, fordi man i denne kommune netop var optaget af om det vidensgrundlag man foretog risikovurderinger i forbindelse med underretninger af meget alvorlig karakter, var tilstrækkeligt. X Kommune har organiseret sig med et særligt team for sager med etnisk minoritets baggrund og ønsker at udvikle et mere sikkert vidensgrundlag for de risikovurderinger de foretager i komplicerede sager i familier med anden etnisk baggrund.

Samarbejdet med X Kommune

Vi har holdt løbende møder med lederteamet om samspillet mellem projektet og kommunen. Første møde dannede grundlag for valg af sager til projektet og aftale om adgang til det kommunale journalsystem. På de følgende møder er det indgået aftaler om samspillet med de socialrådgivere som arbejdede med de udvalgte sager. Dette samspil har bestået i fokusgruppeinterview, individuelle interview og dialogmøder. Desuden har socialrådgiverne formidlet kontakten til børn og unge og givet adgang til observationer af teammøder og opfølgingsmøder i sagerne.

X Kommunes rolle har således været:

- at bidrage med 13 sager
- at give adgang til kommunens journalsystem for de 13 sager gennem hele projektforløbet
- at medvirke i interviews – fokusgruppe- og individuelle
- at åbne møder for observation
- at formidle kontakt med børn og unge til interview
- at åbne for observationer undervejs i sagsforløbene
- at deltage i dialog og refleksion

⁶⁶ Warming Hanne: Børneperspektiver: børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde; Akademisk Forlag 2011

Dataindsamlingsmetoder

Med det grundlæggende udgangspunkt for dataindsamlingen har vi befundet os i en position inden for det forvaltningsmæssige felt. Vi har fået adgang til det skriftlige sagsmateriale, som er indlejret i en forvaltningsmæssig logik. Vi har observeret møder, som også er en forvaltningsmæssig konstruktion. Vi har interviewet børn og unge på de institutioner, som har ydet en særlig indsats for dem og det har været de professionelle, der har formidlet kontakten. Det har placeret os i en nær sammenhæng med forvaltningen. Det har betydet, at det har krævet en særlig opmærksomhed på at indtage et udefraperspektiv i indsamlingen af data. Derfor har vi gjort tydeligt opmærksom på vores rolle i dataindsamlingsprocessen.

Læsning af sagsakter i det kommunale journalsystem

Vi fik adgang til de udvalgte sager i det kommunale journalsystem ved begyndelsen af projektperioden i 2012. En adgang som varede hele projektperioden ud. Det gav mulighed for at kunne læse tilbage i sagerne til tidspunktet for sagens oprettelse i journalsystemet samt kontinuerligt kunne følge sagernes gang gennem hele projektperioden.

Observation af møder

Der er gennem hele projektforsløbet foretaget observationer af møder, hvor sagerne er blevet behandlet og hvor der har været afholdt opfølgingsmøder i sagerne. Nogle af disse møder har været afholdt med deltagelse af børn, unge og forældre. Andre har været møder for de professionelle.

Interview med børn og unge

Det har været socialrådgivere og de professionelle i foranstaltninger, som har formidlet kontakten til børnene og de unge. Vi har i sammenhæng med de professionelle orientering om vores ønske om at afholde et interview med dem sendt et brev til de børn og unge som vi ønskede at interviewe til projektet.

Denne fremgangsmåde er valgt for at sikre mest mulig tryghed for børnene og de unge. De har alle befundet sig i en meget udsat position og nogle af de unge har ikke ønsket at medvirke i et interview med en person de ikke derudover skulle have nogen kontakt med. Nogle unge har givet tilsagn, som de senere, når problemerne er tiltaget, har trukket tilbage.

Det var semistrukturerede interview, der blev afholdt med de unge som sagde ja til at deltage. Interviewene varede 1½ time.

I alt blev ti børn og unge kontaktet enten direkte eller formidlet gennem pædagoger eller socialrådgivere. Heraf sagde otte i første omgang ja, men fire af dem aflyste eller udeblev fra aftalen. Der blev således gennemført interview med gennemført 4 individuelle interviews med børn og unge.

Interview med socialrådgivere

Der blev i projektets første år gennemført tre fokusgruppeinterview med socialrådgiverne i de tre teams, som bidrog med sager til projektet. Etnisk team, Anbringelsesteam og Ungeteam. Interviewet havde fokus på disse temaer:

- Vidensgrundlaget
- Vurderingen af risici

- Valg af indsatser
- Dilemmaer forbundet med den etniske minoritetsbaggrund
- Særlige forhold som gør sig gældende i "projektsagerne"
- Hvordan oplever I jer klædt på til at arbejde med disse sager

I projektets tredje år blev der afholdt otte individuelle interview med de socialrådgivere som bidrog med sager til projektet. Det var semistrukturerede interview med fokus på disse temaer:

- Vidensgrundlaget
- Risikovurderinger
- Mødet mellem barnet og/eller den unge og det sociale system
- Mødet mellem forældrene og det sociale system
- Samspillet mellem socialrådgiveren og hjælpeforanstaltningerne
- Socialrådgivernes faglighed i forhold til børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund

Analysemetoder

Der er anvendt tre analysemetoder:

Dokumentanalyse

Diskursanalyse

Caseanalyse

Med anvendelsen af disse analysemetoder har vi haft til hensigt at sætte fokus på:

- Den socialfaglige vurderingspraksis og synliggøre de væsentlige elementer i vurderingsprocessen
- At gennemlyse vidensgrundlaget for risikovurderingen, hvilke elementer består vidensgrundlaget af? Er der blinde pletter? Er der underbelyste felter?
- At afdække upåagtede mønstre og strukturer
- At afdække det vidensgrundlag som vurderingerne bliver foretaget på baggrund af
- at belyse vurderingsprocessens dynamik og elementer.
- at belyse indholdet i de processer, som fører til en beslutning om valg af foranstaltning.
- at sætte fokus på at faglige vurderinger er dynamiske og kan ændres i takt med at nye aspekter dukker op
- Hvordan det at åbne refleksionsdimensionen sammen med vurderingen af risiko medfører en udvidelse af vidensgrundlagets beskaffenhed sat i sammenhæng med nødvendigheden af at træffe en hurtig beslutning. Det vil kunne skabe basis for at medtænke vidensgrundlagets beskaffenhed som et element, der kan påvirke virkningen af den iværksatte foranstaltning.

Dokumentanalyse

Sagerne er valgt ud fra et kompleksitetskriterium. Det betyder, at alle sager rummer meget komplekse problemstillinger. Gennem læsning af sagsakterne i de 13 sager har vi kunne følge sagerne gennem en lang tidsperiode. Vi har kunnet indsamle dokumenter fra sagernes begyndelse – også tiden før projektets start – og til afslutning af sagerne. Dermed har vi kunnet identificere udvikling og mønstre i sagsmaterialet.

Vi har foretaget en analyse af hvilke hjælpeforanstaltninger, der blev iværksat på grundlag af hvilken viden – sat ind i en tidsstruktur. Denne analyse afdækkede et farlighedsmønster, som dannede grundlag for en

analyse af udviklingen i omfanget og karakteren af risikofaktorer gennem sagernes forløb. Ved en umiddelbar første gennemgang af sagsforløbene så det ud som om, at den risikovurdering, som blev foretaget knyttede sig til den umiddelbare fare barnet/den unge befandt sig og at hjælpen rettede sig mod at bringe barnet/den unge ud af farefeltet. Uden at der blev sat noget fokus på barnets personlige udvikling i et livsperspektiv. Ud fra denne opdagelse gennemgik vi nu sagerne ud fra en identitetsteoretisk tilgang.

Vi har foretaget en analyse af udviklingen i vidensgrundlagets omfang og indhold. Hvem bidrog til vidensgrundlaget ud fra hvilke perspektiver? Denne analyse åbnede mulighed for at identificere hvilke perspektiver der var de fremtrædende i vidensgrundlaget og hvilke der lå mere i skygge.

Vi har foretaget en analyse af børnenes/de unges og forældrenes udvikling, som den fremstår i det skriftlige sagsmateriale og i de forvaltningsmæssige skabte mødekontekster.

I denne dokumentanalyse har vi haft fokus på udviklingen i risikofaktorer og i vidensgrundlagets beskaffenhed. Den viden der generes gennem sagsgangen og forløbet har været det centrale fokusområde i vores analyser af hvilken viden der dannes og hvilke risikovurderinger, der foretages. Vi har anlagt et dokumentanalytisk blik på hvordan barnets udvikling og trivsel har sammenhæng med vidensgrundlaget, om der er huller som kan begrunde, at der, i stedet for at der sker en reduktion af risiciene, sker en forøgelse.

Diskursanalyse

Vi har med anvendelse af et bredt teoretisk grundlag⁶⁷ foretaget en diskursanalyse af datamaterialet.

*"En diskurs skal dermed ansues som en begrebsramme, et sprog eller et verdensbillede, altså en forudsætning for, hvordan vi opfatter tilværelsen"*⁶⁸

Med udgangspunkt i denne definition har vi undersøgt hvilke diskurser, der artikuleres i datamaterialet. Dette for at vise hvilke betydninger, der etableres og hvilke der udgrænses.

Diskursanalysen viste at der var følgende overordnede og gennemgående diskurser i datamaterialet:

- diskursen om "barnet i fare/ den farlige muslimske familie"
- diskursen om "det farlige barn"
- mangeldiskursen
- selvbestemmelsesdiskursen

Analysen viste endvidere en socialpædagogisk diskurs, som korresponderer med disse diskurser. Ligesom analysen afdækkede en diagnosediskurs, som har sammenhæng med diskursen om "det farlige barn" og mangeldiskursen. Disse diskurser blev artikuleret ud fra et myndigheds- og foranstaltningsspektiv og fik den afgørende indflydelse på sagernes forløb.

⁶⁷ Fairclough, Norman: Kritisk diskursanalyse, Hans Reitzels forlag 2008; Diskursanalyse som teori og metode, Roskilde Universitetsforlag 1999; Howarth, David: Diskurs, Hans Reitzels Forlag 2005; Diskursteorien på arbejde: Roskilde Universitetsforlag 2001

⁶⁸ Gustavsson Bernt: Vidensfilosofi; Klim 2001, s.83

Med diskursanalysen kunne vi endvidere identificere diskurser fra børnene, de unges og forældrenes perspektiv. Her viste diskursanalysen at ære/skamdiskursen var den gennemgående diskurs der blev artikulere ret ud fra forældrenes perspektiv. Analysen viste desuden at forældrene i et vist omfang artikulerede en retssikkerhedsdiskurs i sammenhæng med deres opholdsgrundlag i Danmark.

*"Diskurser udgør måder at give betydning til verden eller aspekter af verden på, der gør andre måder at udlægge verden på mindre plausible og naturlige eller udelukker dem helt."*⁶⁹

Diskursanalyserne viste tydeligt, at det var de diskurser som blev artikulere ret ud fra et myndigheds- og foranstaltningsperspektiv, som var de betydningsbærende i sagsforløbene, mens de diskurser, der kunne analyseres frem ud fra forældrenes perspektiv ikke blev tillagt nogen særlig betydning i det vidensgrundlag, der er i de 13 sager i projektet.

Caseanalyse

Med udgangspunkt i en fænomenologisk/hermeneutisk tilgang⁷⁰ og et fokus på Gadamer⁷¹ begreb om forforståelse har vi foretaget en caseanalyse⁷² af datamaterialet. Vi har ligeledes anvendt Bent Flyvbjergs⁷³ forståelse af casestudiet, som grundlag for analyserne.

Casen består i en Børn og Familieafdeling i en kommune, hvor der er fokus på den viden socialrådgiverne indsamler i sager vedrørende særligt udsatte børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund og på de risikofaktorer, som dette vidensgrundlag afdækker.

Det centrale i casen er 13 sager vedrørende børn og unge fra familie med etnisk minoritetsbaggrund. Det er alle sager, som begynder med underretninger af meget alvorlig karakter. Konteksten for arbejdet med viden og risikovurderinger er en Børn/Familieafdeling i en kommunal forvaltning og de centrale aktører inden for konteksten er socialrådgiverne.

Gennem analyseprocesserne har vi tilstræbt at indtage flere synsvinkler.

*.. at holde mulighederne åbne så længe som muligt både mht. metode, tydning og teoretisering. Og dog – hvad man kommer til at se afhænger ikke alene af, hvad vi sigter efter, men hvad vi sigter med. Hvad vi ser eller overser afhænger af de synsvinkler, vi vidende eller uafvidende overgiver os til.*⁷⁴

Vi har analyseret hvordan socialrådgiverens forvaltningsmæssige udgangspunkt er, om der er forhold i den forvaltningsmæssige kontekst som kræver en særlig opmærksomhed. Konteksten består af ydre konkrete elementer i form af de organisatoriske strukturer og de procedurer og dokumenter der hører sammen med

⁶⁹ Kvalitative metoder; Hans Reitzels Forlag 2010, s. 265

⁷⁰ Fænomenologi: teorier og metoder; Hans Reitzel 2013

⁷¹ Gadamer, Hans-Georg: Sandhed og metode; Academica 2007

⁷² Maaløe, Erik: Casestudier; Akademisk Forlag 2002

⁷³ Kvalitative metoder; Hans Reitzels Forlag 2010 s. 463 -487

⁷⁴ Maaløe, Erik: Casestudier; Akademisk Forlag 2002, s.99

sagsgangen samt af diskurser og indre forståelsesrammer. Inden for denne kontekst følger vidensgrundlaget forskellige spor og det gør risikofaktorerne også.

Vi har foretaget en analyse af hvilke dele i konteksten for socialrådgivernes praksis, som har en særlig betydning for deres arbejde med at etablere et bæredygtigt vidensgrundlag. I denne sammenhæng har vi inddraget resultaterne af diskursanalysen og tillagt den en særlig vægt i som en del af konteksten.

Vi har foretaget en analyse af elementerne i vidensgrundlaget og hvordan de spiller sammen. Herfra har vi indtaget en ny synsvinkel og gennem analyserne af vidensgrundlagets elementer og sammenhæng fremkaldt fem spor, som løber på tværs af vidensgrundlaget.

- Et risikospor der følger ” barnet i fare / det farlige barn” – diskursen
- Systemlogikkens vidensspor
- Et socialpædagogisk spor
- Et diagnostisk spor
- Et livsforløbsspor

Vi har foretaget en analyse af de socialfaglige risikovurderinger. Først en analyse af hvilke forståelsesrammer og værdier der kan identificeres som baggrund for vurderingen af risikofaktorer blandt henholdsvis socialrådgivere, foranstaltninger, forældre, børn og unge.

Dernæst en analyse af udviklingen i risikofaktorer fordelt på pigesager, drengesager og familiesager. Denne analyse følges op med en analyse på tværs af sagskategorierne. En analyse af udviklingen i risikofaktorerne, som viste tre kurver. En kurve med en betydelig reduktion. En kurve med en mindre reduktion og/eller en ændring af risikofaktorer. En kurve med en betydelig reduktion af risikofaktorer.

Med et blik på tværs af disse analyseresultater kunne der tegnes to spor. Et farlighedsspor, som umiddelbart var meget synligt. Et identitetsspor, som ved første blik var mere utydeligt, men som med analyserne kunne trækkes frem.

Casebeskrivelserne

I casebeskrivelserne har vi valgt at bruge hele datamaterialet. Det skriftlige sagsmateriale, mødeobservationer, interview med børn og unge og de individuelle interview med socialrådgiverne. Med basis i dette datamateriale har vi beskrevet det forløb som sagen har haft.

Casebeskrivelserne følger den tidslinje som vi gennem analyserne af sagsakterne har kunnet tegne. En tidslinje som har kunnet vise hvilke foranstaltninger, der er blevet iværksat på hvilket vidensgrundlag og i forhold til hvilke risikofaktorer. Casebeskrivelserne kan således vise om risikofaktorerne reduceres eller forøges gennem sagsforløbet. De kan også vise hvad der har betydning for om børnene og de unge finder en balance mellem tilhøret til deres familie og tilhøret til det danske samfund.

Litteraturhenvisninger

Andersen, Bjørn Schiermer: Fænomenologi – teorier og metoder. Hans Reitzel 2013

Birdi, Esma: Et liv i to verdener. Gyldendal 2008

Brinkmann, Svend: Identitet: Udfordringer i forbrugersamfundet. Klim 2008

Brinkmann, Svend og Lene Tanggaard (red.): Kvalitative metoder – En grundbog. Hans Reitzel 2010

Day, Barbara (red.): Kultur og etnicitet på arbejde – Professionelt arbejde i det flerkulturelle samfund. ViaSysteme 2010

Demir, Ahmet: Hjertet på rette sted – socialt arbejde på tværs af kulturelle forskelle. Socialpolitisk Forlag 2009

Dyrberg, Torben Bech: Diskursteorien på arbejde. Roskilde Universitetsforlag 2001

Eriksen, Thomas Hylland: Rødder og fødder – Identitet i en foranderlig tid. Tiderne Skifter 2006

Fairclough, Norman: Kritisk diskursanalyse. En tekstsamling. Hans Reitzel 2008

Gadamer, Hans-Georg: Sandhed og metode - grundtræk af en filosofisk hermeneutik. Academica 2007

Gilliam, Laura: De umulige børn og det ordentlige menneske – identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn. Aarhus Universitetsforlag 2009

Gilliam, Laura m.fl. (red.): Lokale liv, fjerne forbindelser – studier af børn, unge og migration. Hans Reitzel 2005

Gitz-Johansen, Thomas: Den multikulturelle skole - integration og sortering. Roskilde Universitetsforlag 2006

Gitz-Johansen, Thomas: Kompensatorisk eller interkulturel pædagogik – Skal vi reparere børnenes "fejl" eller kvalificere deres forskelle? I Horst (red.): Interkulturel pædagogik: Flere sprog – problem eller ressource? Kroghs Forlag 2006

Gustavsson, Bernt: Vidensfilosofi. Klim 2001

Hastrup, Kirsten: Kultur – det fleksible fællesskab. Aarhus Universitetsforlag 2004

Howarth, David: Diskurs – en introduktion. Hans Reitzel 2005

Højlund, Susanne: Fodspor og fremtid(er). I Egelund og Jakobsen (red.): Døgninstitutionen – modsætninger og strategier når børn og unge anbringes. Hans Reitzel 2011

Jenkins, Richard: Social identitet. Academica 2012

Juul, Søren: Solidaritet – anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft. Hans Reitzel 2010

- Jørgensen, Carsten René: Identitet – psykologiske og kulturanalytiske perspektiver. Hans Reitzel 2009
- Jørgensen, Marianne Winther: Diskursanalyse som teori og metode. Roskilde Universitetsforlag 1999
- Khader, Naser: Ære og skam – det islamiske familie- og livsmønster i Danmark og Mellemøsten. Borgen 2003
- Koefoed, Lasse og Kirsten Simonsen (red.): "Den fremmede", byen og nationen. Roskilde Universitetsforlag 2009
- Kragh, Lotte: Kampen om anerkendelse, spillet om ære. Institut for Psykologi, Københavns Universitet 2010
- Kveller, Øyvind: Børn i risiko. Samfundslitteratur 2013
- Larsen, Birgitte Romme: Tid og forbrug i etniske minoritetsfamilier – En kvalitativ undersøgelse af hverdagslivet blandt familier i Danmark med pakistansk, tyrkisk, palæstinensisk og irakisk baggrund. Rockwool Fondens Forskningsenhed, Syddansk Universitetsforlag 2013
- Larsen, Jeppe Fuglsang og Sune Qvotrup Jensen: Unge etniske minoriteter og nudanskhed – lejre, identitetsarbejde og dobbelte bevidstheder. I Dansk Sociologi, Vol. 25, Nr. 2, 2014
- Larsen, Mette: Børn med etnisk minoritetsbaggrund i familiepleje – perspektiver på anbringelse i Københavns Kommune. Københavns Kommune, Center for Familiepleje 2009
- Le Moigne, Jannie: Statskontrollerede mødre. DM Fagligt Forum 21.08.14 Sidst tilgået 21.04.2015 fra: <http://www.dm.dk/FagligtForum/KulturSprogKommunikation/Artikler/StatskontrolleredeMoedre>
- Loua, Inge: Når Aicha løber hjemmefra – baggrund og metoder i psykosocialt arbejde med etniske minoritetspiger. Hans Reitzel 2012
- Mikkelsen, Flemming m.fl.: I Danmark er jeg født – etniske minoritetsunge i bevægelse. Center for Ungdomsforskning, Trygfonden, Frydenlund 2010
- Maaløe, Erik: Casestudier af og om mennesker i organisationer – forberedelse, feltarbejde, generering, tolkning og sammendrag af data for eksplorativ integration, test og udvikling af teori. Akademisk Forlag 2002
- Mørch, Yvonne: Bindestregsdanskere – fortællinger om køn, generationer og etnicitet. Sociologi 1998
- Partnerskabet i Urbanplanen og SSP Sundby/Sydvest: Familiekursus for etniske minoritetsfamilier i Urbanplanen 2010-2011. Evaluering. Partnerskabet i Urbanplanen 2012
- Petersen, Mimi: Mobilitet, Barrierer & Muligheder – Et studie af unge flygtninges tilhørsforhold og positioneringer. Ph.d.-afhandling. Institut for Sociologi, Socialt arbejde og Organisation, Aalborg Universitet 2010
- Regeringens arbejdsgruppe for bedre integration: Rapport om marginaliserede nydanske børn og unge. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration Marts 2009
- Røgilds, Flemming: De udsatte – bander, kulturmøder, socialpædagogik. Politisk Revy 2004

Skovholm, Jens: Et spørgsmål om kultur? Rundt om mødet mellem den professionelle og etniske minoriteter. Dansk Flygtningehjælp 2005

Skytte, Marianne: Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde. Hans Reitzel 2007

Soei, Aydin: Vrede unge mænd – optøjer og kampen for anerkendelse i et nyt Danmark; Tiderne Skifter 2011

Vitus, Kathrine: Pædagoger og perkere – etniske minoritetsbørn i det sociale system. Aarhus Universitetsforlag 2013

von Oettingen, Alexander: Professionel omgang med "ikke-viden". Hvad er dømmekraft? Den levende arv fra Aristoteles, Kant og Løgstrup Johansen. I Martin Blok Johansen og Søren Gytz Olesen (red.): Professionernes sociologi og vidensgrundlag. VIA Systemtime 2011

Warming, Hanne: Børneperspektiver – børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde. Akademisk Forlag 2011

Øvreeide, Haldor: At tale med børn – metodiske samtaler med børn i svære livssituationer. Hans Reitzel 2004

Lov om Social Service

Forvaltningsloven

Retssikkerhedsloven